

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง : การเปรียบเทียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจหญิงชายในกฎหมายมั่งรายศาสตร์และกฎหมายไทยในมุมมองแนวสตรีนิยม เป็นการศึกษาในเชิงวิเคราะห์จากเอกสารที่มีความแตกต่างจากปรากฏการณ์หรือสถานการณ์ที่เห็นได้ด้วยตา เช่น สามีตบภรรยา ที่สามารถบอกได้ทันทีว่า เหตุการณ์นี้คือความรุนแรงในครอบครัว ดังนั้นการวิเคราะห์จากเอกสารจึงไม่ใช่สิ่งที่จะมองเห็นแบบชัดเจนได้ด้วยตาเปล่า สิ่งทั้งงานศึกษานี้ต้องการคือกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้เป็นฐานคิด กรอบแนวคิดจึงเปรียบเสมือนแว่นตาที่ผู้ศึกษาจะหามาสวมใส่เพื่อที่จะมองให้เห็นสิ่งที่แฝงตัวอยู่ภายใต้ว่าทกรรมของกฎหมาย

ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดสตรีนิยม (Feminism) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ทำความเข้าใจกับประสบการณ์ความรู้สึของผู้หญิง และแนวคิดนี้ยังเป็นทั้งแนวคิดและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีการกล่าวถึงกันมากในระดับสากลในช่วง 30-40 ปีที่ผ่านมา และเป็นที่ถูกกล่าวถึงวาระต่าง ๆ และในสถานที่ต่าง ๆ ที่มีการพูดถึงความไม่เท่าเทียม¹ แนวคิดแบบสตรีนิยมจึงเป็นเครื่องมือหรือแนวคิดที่จะเปิดโลกทัศน์ของสังคมให้มองเห็นสถานะที่สังคมกระแสหลักกดขี่และเอารัดเอาเปรียบผู้หญิง

แนวคิดสตรีนิยม เป็นทั้งระบบคิดและขบวนการทางสังคมที่พยายามจะเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะตั้งอยู่บนการวิเคราะห์ที่ว่าผู้ชายอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบและผู้หญิงอยู่ในสภาพที่เป็นรอง หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าสตรีนิยมมีจุดหมายทางการเมืองพอ ๆ กับจุดมุ่งหมายทางวิชาการ สตรีนิยมมีลักษณะเป็นสหสาขาวิชา และจะยอมรับในประสบการณ์ส่วนตัวว่าเป็นข้อมูล ที่ใช้ในการศึกษาได้ และได้มีการเสนอให้ความเป็นเพศ (Gender) เป็นหน่วยเริ่มแรกของการวิเคราะห์ และถ้ามีการศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิงในสภาพที่เป็นกลุ่มคนความเป็นเพศถือว่า

¹ Beasley. 1999, อ้างใน วารุณี ภูริสินสิทธ์, สตรีนิยม : ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20, หน้า

เป็นเครื่องมือการวิเคราะห์ที่สำคัญ และมักจะพิจารณาให้ผู้หญิงเป็นหน่วยหลักของการวิเคราะห์สตรีนิยมสนใจในประเด็นที่เกี่ยวกับอิสระภาพส่วนบุคคล ครอบครัว รัฐ การกระจายอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันทางเพศในทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม และเรียกร้องให้มีการสร้างสมดุลใหม่ระหว่างเพศ ในนามของความมีมนุษยธรรมเดียวกันและเคารพในความแตกต่างของกันและกัน¹ งานศึกษาในแบบสตรีนิยม จะเป็นการวิเคราะห์ถึงความต่ำชั้นกว่าของผู้หญิงในมิติต่าง ๆ ภายใต้ระบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) ที่อาศัยผู้ชายเป็นจุดศูนย์กลาง ดังนั้นภายใต้สถานะที่ต่ำชั้นกว่าของผู้หญิงจึงกลายเป็นแรงขับเคลื่อนของขบวนการเคลื่อนไหว เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างเพศในมิติทางสังคม

ทฤษฎีสตรีนิยม (Feminism Theory)

การสร้างความเป็นเพศหญิงและเพศชายหรือเพศสภาพ (Gender) เป็นรากฐานประการหนึ่งของระบบต่าง ๆ ทางสังคม ดังนั้นผู้หญิงและผู้ชายจึงไม่ใช่คู่ต่างเพศที่จะนำมาเปรียบเทียบกันอย่างขาดความเอาใจใส่เป็นพิเศษ หากแต่ประเภทต่าง ๆ ทางความเป็นเพศ (Gender Categories) เช่น เพศเมีย เพศผู้ (Male-Female) ลักษณะสตรีเพศและลักษณะบุรุษเพศ (Feminine-Masculine) เด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชาย (Girls-Boys) และแม้แต่สตรีและบุรุษ (Women-Men) ต่าง ๆ เหล่านี้ จำต้องถูกนำมาวิเคราะห์เพื่อที่จะได้รู้ว่าการที่สังคมจัดผู้คนออกเป็นประเภทต่าง ๆ บนฐานของความเป็นเพศ ถูกสร้างขึ้นดำรงอยู่และสืบต่อไปในชีวิตประจำวัน โดยผ่านสถาบันทางสังคมสำคัญต่าง ๆ เช่น ครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง จารีตประเพณี และกฎหมายเป็นต้น² โดยสถาบันเหล่านี้จะปลูกฝังและสร้างลักษณะของความเป็นหญิงและลักษณะของความเป็นชายในลักษณะคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) ที่ล้วนแต่ก็คิดกันและเต็มไปด้วยอคติทางเพศ

ความเป็นหญิงความเป็นชายที่เกิดจากการประกอบสร้างทางสังคมหรือเพศสภาพ (Gender) ก็คือความเป็นมนุษย์ มีทั้งสภาวะที่ผูกติดอยู่กับกายภาพหรือเนื้อตัวร่างกาย เป็นลักษณะทางชีวภาพในเพศ (Sex) ของมนุษย์ กับอีกสภาวะหนึ่งเป็นสภาวะที่ถูกปั้นแต่งขึ้นมาให้เป็นอัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) เป็นการพัฒนาเพศทางจิตใจ การเรียนรู้บทบาททางสังคมและการก่อรูป

¹ วารุณี ภูริสินสิทธิ, สตรีนิยม : ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20, หน้า 4-5.

² ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, “โลกาวัตน์กับเชกส์ที่ชอบธรรม: พันธนาการที่ไร้พรมแดน”, เชกส์ข้ามชาติ เชกส์อินเตอร์เน็ต, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิวิถีธรรม, 2544), หน้า 177-182.

แนวโน้มนั้นในเรื่องเพศ เป็น “การสร้างความเป็นเพศทางสังคม” (Social Construction of Gender)¹ เป็นเรื่องทางสังคมวัฒนธรรม และคนส่วนใหญ่ยังถูกทำให้เชื่อว่าสภาวะทางกายภาพเป็น “ธรรมชาติ” ต้อง “ยอมรับ” เปลี่ยนแปลงแก้ไขอะไรไม่ได้หรือเกิดลัทธิว่า “ธรรมชาติ” เป็นตัวกำหนดอย่างสิ้นเชิง และมีการสร้างความเชื่อต่อไปอย่างมีตรรกะว่าธรรมชาติเป็นตัวกำหนด ความเป็นหญิงเป็นชายด้วย ดังนั้นความเป็นมนุษย์จึงเกิดปฏิสัมพันธ์กันระหว่าง “ธรรมชาติ” กับ “วัฒนธรรม” ความเป็นหญิงเป็นชาย จึงเป็นสภาวะที่เคลื่อนย้ายได้โดยอาศัยนวัตกรรมทางเทคโนโลยีทางการแพทย์ ความเป็นหญิงเป็นชายจึงถูกสังคมสร้างโดยอาศัยพื้นฐานทางชีวภาพของบุคคลคนนั้นเป็นหลัก

ความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายทางสรีระ ได้ส่งผลสู่ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างกันในทางอื่น ๆ ด้วยไม่ว่าจะเป็นในเรื่องสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด จิตใจ และอารมณ์ และความเชื่อเช่นนี้ยังถูกมองว่าเกิดขึ้น “ตามธรรมชาติ” ซึ่งหมายความว่าไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ จากเหตุผลทางชีวภาพระหว่างเพศได้นำไปสู่การกำหนดตำแหน่งแห่งที่ที่เป็นลักษณะประจำเพศ และกลายเป็นอคติทางเพศที่กลายเป็นความได้เปรียบของเพศชายที่เอาเปรียบมนุษย์ที่มีลักษณะทางชีวภาพที่เป็นหญิง เช่น ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงเป็นเพศที่ไม่มีเหตุผล ชอบใช้อารมณ์ นำไปสู่การที่สังคมไม่ยอมรับผู้หญิงให้เป็นผู้นำเพราะมีคุณสมบัติทางเพศที่ไม่เหมาะสม

คุณลักษณะของแต่ละเพศที่ปรากฏไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่ได้ถูกสร้างขึ้นโดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ซับซ้อน และซึมซับเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นตัวตนของคนในสังคม ความเป็นเพศเป็นตัวกำหนดความเป็นตัวตน ทักษะ และความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้อื่น ของคนในแต่ละเพศ ความแตกต่างในเรื่องการเลี้ยงดูจะเห็นได้ชัดเจนขึ้นเมื่อเด็กโตขึ้น เด็กผู้ชาย มีโอกาสเล่นได้ในทุกที่และเล่นนอกบ้านเป็นส่วนใหญ่ ของเล่นของเด็กผู้ชายมีความหลากหลายและเกมที่เล่นจะมีกฎเกณฑ์และซับซ้อนมีจุดมุ่งหมาย และเป็นการแข่งขัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการเตรียมให้ผู้ชายมีทักษะในการจัดการและความเป็นผู้นำ ในขณะที่เด็กผู้หญิงถูกจำกัดให้เล่นแต่ในบ้าน มีของเล่นเพียงไม่กี่ชนิด การเล่นไม่มีกฎเกณฑ์ที่ซับซ้อน เช่น เล่นขายของ เล่นตุ๊กตา ช่วยแม่ทำกับข้าว นอกจากนี้หนังสืออ่านเล่นของเด็กหรือหนังสือการ์ตูน จะกำหนดความเป็นหญิง ความเป็นชาย อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเจ้าหญิง เจ้าชาย หรือเรื่องอื่น ๆ ผู้หญิงคือ ผู้ตาม แม่บ้าน ผู้ดูแลครอบครัว ผู้พึ่งพิง ในขณะที่ผู้ชายคือผู้นำ ผู้ปกป้อง ผู้เสนอความเห็น ผู้ตัดสินใจ เมื่อเด็ก เข้า

¹ Lorber and Farrel, อังไฉน ชลดา มนตรีวัต, การสร้างความเป็นหญิงเป็นชายทางสังคม และจริยธรรมในชุมชนลานู, (เชียงใหม่ : ปรินญานินพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541), หน้า 32.

² ฉลาดชาย รมิตานนท์, คำบรรยายประกอบการสอนกระบวนการวิชา “Feminism Philosophy”, (เชียงใหม่ : หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ภาคศึกษาที่ 2/2543)

โรงเรียน เด็กก็จะพบกับความคาดหวังของครู ความสัมพันธ์กับเพื่อน ซึ่งล้วนมีส่วนสร้างทักษะที่เชื่อว่าเหมาะกับเพศ ที่แตกต่างกัน และผู้หญิงจะถูกจำกัดโอกาสในการทำงานในบางอาชีพที่ถูกเชื่อว่าเป็นอาชีพของผู้ชาย

สิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนการกำหนดเส้นทางให้ผู้หญิงเดินอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในสังคมปัจจุบันการขัดเกลาทางเพศที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าครอบครัว โรงเรียนหรือกลุ่มเพื่อน คือ สื่อต่าง ๆ นวนิยาย โฆษณา ภาพยนตร์ ล้วนสร้างและเสริมความเป็นหญิง ความเป็นชายตามประเพณีนิยม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคุณค่าของสาวบริสุทธิ์ ความเป็นแม่บ้านแม่เรือน ผู้หญิงกับความสวย ความสาว ในขณะที่ผู้ชายถูกสะท้อนควบคู่กับการทำงาน การเป็นผู้นำ ความเป็นผู้กล้า ในสังคมที่เป็นเช่นนี้จึงไม่น่าแปลกที่คนในสังคม ไม่ว่าจะเพศหญิงหรือเพศชายยังมีคุณลักษณะที่ดูแตกต่างกันและยังมีความเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ตาม “ธรรมชาติ” ที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้

การที่สังคมกำหนดความเป็นเพศขึ้น โดยให้ผู้หญิงมีคุณลักษณะบางอย่าง และผู้ชายมีคุณลักษณะบางอย่างและเชื่อว่าเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ นำไปสู่การกำหนดบทบาทหน้าที่ รวมทั้งสถานะสูงต่ำที่แตกต่างกันของคนสองเพศ ผู้หญิงอยู่ในสภาพเป็นผู้ที่ด้อยกว่า เป็นผู้ตาม เป็นผู้ถูกกำหนด ในขณะที่ผู้ชายอยู่ในฐานะที่เหนือกว่า เป็นผู้นำ เป็นผู้กำหนด ตัวอย่างเช่น การเชื่อว่าผู้หญิงมีหน้าที่หลักในการเลี้ยงลูกและดูแลครอบครัว นำไปสู่การที่ครอบครัวไม่สนับสนุนให้เด็กผู้หญิงได้รับ การศึกษา โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีฐานะไม่ดีนัก แต่เด็กผู้ชายจะได้รับการศึกษาเพราะเชื่อว่า ผู้ชายมีหน้าที่ในการเป็นผู้นำของครอบครัว ความเชื่อเช่นนี้นี้ ทำให้ผู้หญิงในโลกนี้มีสัดส่วน ของการไม่รู้หนังสือจำนวนมากกว่าผู้ชาย และเนื่องจากค้อยทางการศึกษารวมทั้งความเชื่อที่ว่า ผู้หญิง ไม่มีทักษะทางเครื่องยนต์กลไก ทำให้ผู้หญิงส่วนใหญ่ในโลกนี้เช่นกันที่มีสัดส่วน ที่ต้องทำงานไร้ทักษะและได้รับการจ้างแรงงานต่ำมากกว่าชาย นำไปสู่การที่ผู้หญิงอยู่ในกลุ่มของผู้ยากจนในสัดส่วนที่มากกว่าชาย

การเชื่อว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ ผู้หญิงเป็นผู้รองรับ ไม่สามารถเป็นผู้แสดง (Passive) และต้องเป็นสาวบริสุทธิ์ ในขณะที่ผู้ชายเป็นผู้ที่ต้องแสดง ทำให้ผู้หญิงไม่กล้าเสนอหรือต่อรองในการใช้เครื่องมือคุมกำเนิด เพราะกลัวถูกมองว่าเป็นผู้หญิงไม่ดีหรือมีประสบการณ์ ในเรื่องเพศมาก่อน ผลที่ตามมา คือผู้หญิงต้องแบกรับภาระการตั้งท้องและรับผิชอบต่อเด็กที่ไม่ได้ตั้งใจให้เกิด หรือคิดโรคทางเพศอื่น ๆ ในทางจิตวิญญาณ ผู้หญิงถูกเชื่อว่ายู่ในสถานะที่ด้อยกว่าชาย ผู้หญิงไม่สามารถพัฒนาความคิดในระดับนามธรรมได้ นักปรัชญาตะวันตกตั้งแต่ อริสโตเติล จนถึง เฮเกล ได้อ้างมาตลอดว่า ผู้หญิงไม่สามารถเป็นเพื่อนกับผู้ชายได้เพราะผู้หญิงปราศจากความสามารถทางศีลธรรมในการมีความสัมพันธ์เชิงมิตรภาพในรูปแบบสูงสุดได้ ความเชื่อเช่นนี้

ส่งผลให้ผู้นำทางศาสนาในศาสนาสำคัญ ๆ ของโลกล้วนเป็นเพศชายทั้งสิ้น ในหมู่นักบวชด้วยกัน นักบวชหญิง ก็มีสถานะที่เป็นรองนักบวชชาย กรณีพระพุทธศาสนา แม้พระพุทธเจ้าทรงยอมรับว่า ผู้หญิงสามารถบรรลุนิพพานได้เช่นเดียวกับผู้ชาย และในสมัยพุทธกาลได้มีพระภิกษุณีที่เป็นพระอรหันต์จำนวนมาก แต่สังคมไทยในส่วนของมหาเถรสมาคมยังคงปฏิเสธการบวชเป็นภิกษุณีของผู้หญิงจนถึงปัจจุบันนี้ สะท้อนถึงการไม่ยอมรับความเท่าเทียมทางจิตวิญญาณของผู้หญิงและชายที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างเหนียวแน่น ทั้งหมดนี้ล้วนแสดงให้เห็นว่าความเชื่อต่าง ๆ ที่ควบคุมเกี่ยวกับความเป็นเพศ ได้ผลักดันหรือกั้นให้ผู้หญิงออกจากศูนย์กลางของอำนาจ ไม่ว่าจะทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ทำให้ผู้หญิงมีสภาพไม่ต่างจากกลุ่มคนชายขอบที่ไร้อำนาจอยู่ในสถานะของผู้ที่ถูกกำหนด ไม่สามารถเป็นผู้กำหนดหรือผู้ตัดสินใจ¹

แม้กระทั่งในประเด็นเรื่องประเวณี (Sexuality) ในสังคมไทยผู้ชายถูกคาดหวังว่าจะต้องเป็นคนแสดงออกในเชิงทางกามารมณ์ในขณะที่ผู้หญิงต้องไม่แสดงออก ทำให้ผู้หญิงไม่กล้าที่จะต่อรองในเรื่องเพศกับผู้ชาย เช่นต่อรองว่า “ถ้าฉันจะมีเพศสัมพันธ์กับเธอ เธอจะต้องใช้ถุงยางอนามัย” เพราะฉะนั้นเมื่อผู้หญิงไม่กล้าต่อรอง สิ่งก็ตามมาก็คือ ทำให้เกิดการติดโรคจากผู้ชายโดยที่ตัวเองไม่รู้ บางครั้ง ก็ตั้งท้องโดยไม่ตั้งใจ และผู้ชายมักไม่รับผิดชอบต่อผลที่ตามมาของเรื่องเพศสัมพันธ์ การตั้งท้องถูกมอง ว่าเป็นปัญหาของผู้หญิง การที่ผู้ชายบอกว่าการตั้งท้องเป็นปัญหาของผู้หญิง เป็นเรื่องที่ทำเข้าใจได้ เพราะว่าสังคมไม่ได้คาดหวังให้ผู้ชายรับผิดชอบจะเห็นว่าเมื่อผู้หญิงตั้งท้องขึ้นมา ผู้ถูกตำหนิก็คือผู้หญิง ว่า “ใจง่าย ถ้าฝ่ายหญิงไม่ยอมผู้ชายแล้วจะท้องขึ้นมาได้อย่างไร” เพราะฉะนั้นผู้หญิงเป็นฝ่ายถูกตำหนิอยู่ตลอดเวลาเวลาที่ผู้หญิงมีลูกแล้วเอาลูกไปทิ้ง² ความผิดทั้งหมดจึงไปตกที่ผู้หญิงทั้งทางศีลธรรมหรือทางกฎหมาย

การให้ความสำคัญกับความเป็นประชาธิปไตย ทำให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวที่เรียกร้องให้ผู้หญิงมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง³ ในสหรัฐอเมริกา ความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวนี้ ผู้ศึกษาประเมินว่า เหตุผลหนึ่งอาจจะมาจากการสนับสนุนของนักการเมืองผู้ชายกลุ่มหนึ่งที่ต้องการขยายฐานคะแนนเสียงจากกลุ่มผู้หญิง อย่างไรก็ตามจากการยอมรับเสียงของผู้หญิง ได้ทำให้ผู้หญิงส่วนหนึ่งเริ่มได้รับโอกาสการศึกษาเช่นเดียวกับผู้ชาย ผู้หญิงได้ทำงานนอกบ้านมากขึ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดการตั้งคำถามต่อความเชื่อเดิม ๆ ที่เสนอว่าผู้หญิงมีสถานะที่ด้อยกว่าชาย และ ความแตกต่างของผู้หญิงและผู้ชายเป็นเรื่องตามธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ รวมทั้งการ

¹ วารุณี ภูริสินสิทธิ, “ความเป็นเพศ (Gender)”, <http://www.geocity.com/midnightuniv>, (21 กุมภาพันธ์ 2546)

² “เจ้าโลก เป็นเจ้าโลกจริงหรือ”, <http://www.geocity.com/midnightuniv>, (21 กุมภาพันธ์ 2546)

³ วารุณี ภูริสินสิทธิ, สตรีนิยม : ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20, หน้า 2.

พยายาม หาคำตอบว่าทำไมความเชื่อเช่นนี้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้มาเป็นเวลานาน การเกิดการตั้งคำถาม การหาคำอธิบาย และการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเปลี่ยนแปลงความเชื่อตลอดจนสภาพแห่งความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศนี้¹ ได้มีการเรียกรวม ๆ ว่า สตรีนิยม (Feminism)¹

สตรีนิยม ได้รื้อโครงสร้างความคิดความเชื่อเกี่ยวกับผู้หญิงในอดีตออกมาตีแผ่ แล้วทำให้เห็นว่าสิ่งเหล่านั้นไม่ถูกต้องในเมื่อผู้หญิงก็เป็นคนเช่นเดียวกับผู้ชาย ผู้หญิงต้องถูกกดขี่บังคับต่าง ๆ นานาจากเพศชายการกดขี่บังคับเหล่านั้นได้แก่ ความไม่เท่าเทียมกันในแง่ต่าง ๆ ระหว่างผู้หญิงและผู้ชายที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ ผู้ชายเป็นช่างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช่างเท้าหลัง ผู้หญิงจะออกมาทำงานนอกบ้านและเก่งเกินหน้าเกินตาผู้ชายไม่ได้สตรีนิยมได้หยิบเอาประเด็นนี้ขึ้นมาตีแผ่แล้วแสดงให้เห็นว่าไม่ยุติธรรม สังคมต้องยอมรับความเท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่ง “สังคม” ในความหมายนี้ก็คือความคิดที่ว่าผู้ชายเป็นใหญ่ สิ่งที่ผู้ชายคิดนั้นถูกต้องและเป็นบรรทัดฐานให้กับทุกเพศในสังคม สิ่งที่สตรีนิยมทำคือลุกขึ้นมาบอกว่าสิ่งที่ผู้ชายคิดนั้น ไม่ถูกต้องและควรที่จะเปลี่ยนแปลง²

ความเหลื่อมล้ำทางเพศได้ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวเรียกร้องความเท่าเทียมกันระหว่างเพศมาโดยตลอดโดยเฉพาะในช่วงสี่ทศวรรษที่ผ่านมา ในช่วงเวลาดังกล่าวยังได้เกิดการศึกษาและคำอธิบายหรือแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นรองของผู้หญิงในด้านต่าง ๆ อย่างมากมายอีกด้วย คำอธิบายหรือแนวคิดทางสตรีนิยมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่พัฒนาขึ้นจากแนวคิดกระแสหลัก ๆ ที่มีอยู่ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเสรีนิยม (Liberalism) ลัทธิมาร์กซ์ (Marxism) จิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) หรือแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernism)³

สตรีนิยมสายเสรีนิยม (Liberal Feminism)

แนวคิดสตรีนิยมแนวนี้ถือว่าเป็นสำนักคิดแรกและถูกมองว่าเป็นแนวคิดกระแสหลักของสตรีนิยม เพราะคนส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกับแนวคิดนี้ สตรีนิยมสายเสรีนิยมได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากแนวคิดเสรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกันของมนุษย์โดยเฉพาะในทางกฎหมายให้ความสำคัญต่อปัจเจกนิยมที่มีเหตุผล⁴ นักสตรีนิยมของกลุ่มนี้เรียกร้องการปฏิบัติต่อหญิงชาย

¹ วารุณี ภูริสิน สิทธี, “แนวคิดสตรีนิยมในสกุลความคิดต่างๆ”, <http://www.geocity.com/midnightuniv>, (21 กรกฎาคม 2546)

² “บาปรัก ในมุมมองของ เกย์นิยม”, <http://www.geocities.com/teaptong/lovesin.html>, (14 กันยายน 2546)

³ วารุณี ภูริสิน สิทธี, “แนวคิดสตรีนิยมในสกุลความคิดต่างๆ”, <http://www.geocity.com/midnightuniv>, (21 กรกฎาคม 2546)

⁴ เรื่องเดียวกัน.

อย่างเท่าเทียมกัน นักสตรีนิยมแนวเสรีนิยมนำเสนอว่าโดยธรรมชาติแล้วผู้หญิงมีตัวตนเป็นอิสระจากผู้ชาย และมีสิทธิขั้นพื้นฐานและผลประโยชน์เดียวกับผู้ชาย แต่พวกเขาอยู่ในโครงสร้างที่ปฏิเสธสิทธิทั้งหลายในฐานะเป็นพลเมืองเช่นเดียวกับที่ผู้ชายได้รับ สิทธิที่เรียกร้องประกอบด้วยสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ สิทธิในการแสวงหาความสุข¹ ทำให้นักสตรีนิยมในแนวนี้มักเรียกร้องให้ผู้หญิงเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นคนมีเหตุผล ปรับปรุงตัวเองให้เหมือนกับผู้ชาย เช่น ต้องไม่ใช่อารมณ์ ไม่แสดงความอ่อนแอ และเชื่อว่าผู้หญิงและผู้ชายไม่มีความแตกต่างกัน เป็นมนุษย์เหมือนกัน

ดังนั้นผู้หญิงควรมีโอกาสที่จะทำทุกอย่างให้ได้เหมือนผู้ชาย เรียกร้องให้ผู้หญิงมีโอกาสที่เท่าเทียมในการแข่งขันภายในระบบสังคมที่เป็นอยู่โดยเฉพาะในปริมณฑลสาธารณะ ให้ความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมาย ทางการเมือง เพื่อสิทธิของปัจเจกบุคคลในการแข่งขันในตลาดสาธารณะ เพราะเชื่อว่าถ้าผู้หญิงมีโอกาสดังกล่าวแล้ว ผู้หญิงจะเป็นเหมือนผู้ชายได้ทุกอย่าง การต่อสู้หลักของสตรีนิยมสายนี้คือ การต่อสู้ผ่านทางการแก้ไขกฎหมาย หรือการแก้ไขในแนวสังคมสงเคราะห์ ไม่ให้ความสำคัญกับการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงที่โครงสร้างสังคม นักสตรีนิยมสายเสรีนิยมถูกวิจารณ์ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะการให้ความสำคัญเฉพาะประเด็นของกฎหมาย เพราะความด้อยโอกาสของผู้หญิงหลายประการไม่สามารถแก้ไขผ่านทางการแก้ไขกฎหมาย เช่น ไม่มีกฎหมายใดระบุว่าผู้หญิงต้องเป็นหลักในการดูแลลูก แต่ในความเป็นจริงผู้หญิงก็ยังคงต้องรับภาระหน้าที่นี้ นอกจากนี้การเรียกร้องให้ผู้หญิงต้องปรับปรุงตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกายหรือแสดงท่าทางตลอดจนการคิด อารมณ์ให้เหมือนผู้ชาย ก็ถูกวิจารณ์เช่นกันว่าเป็นการแสดงถึง การยอมรับให้ “ความเป็นผู้ชาย” เป็นตัวแบบของมนุษย์ที่พึงประสงค์ ซึ่งไม่น่าถูกต้องเพราะคุณลักษณะหลาย ๆ ประการของผู้ชาย เช่น การชอบแข่งขัน ไม่มีความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น ไม่มีความอ่อนโยน ความก้าวร้าว การเก็บกดทางอารมณ์ ล้วนไม่ใช่คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของมนุษย์อีกต่อไป² และภายใต้กระแสวิพากษ์วิจารณ์ต่อสตรีนิยมสายเสรีนิยม สตรีนิยมสายอื่น ๆ ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ด้วยเช่นกัน ถึงกระนั้นสตรีนิยมก็มีจุดร่วมบนฐานคิดที่ว่าผู้หญิงคือเพศที่ถูกเอาเปรียบ ดังนั้นเป้าหมายของสตรีนิยมทุกสายก็คือการปลดปล่อยผู้หญิงให้หลุดพ้นจากการกดขี่ทุกรูปแบบ ซึ่งนักสตรีนิยมแต่ละสายก็จะมี ยุทธศาสตร์ที่จะปลดปล่อยผู้หญิงด้วยรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป

แนวคิดสตรีนิยมเป็นกระบวนคิดหรือเป็นทฤษฎีที่มีความหลากหลายและปรับเปลี่ยน เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ แนวคิดสตรีนิยมเข้าไปถึง นอกจากนี้แนวคิด

¹ วิระดา สมสวัสดิ์, ผู้หญิงกับกฎหมาย, หน้า 13.

² วารุณี ภูริสินสิทธิ์, “แนวคิดสตรีนิยมในสกุลความคิดต่าง ๆ”, <http://www.geocity.com/midnightuniv>,

สตรีนิยมยังอิงกับแนวคิดทางวิชาการสาขาอื่น เช่นจิตวิทยา สื่อสารมวลชน สังคมศาสตร์ ฯลฯ แม้ว่าวาทกรรมที่ว่าด้วย “สตรีนิยม” จะมีหลากหลายมุมมองแต่หากพิจารณาโดยภาพรวมแล้วสตรีนิยมมีจุดร่วมกัน คือ การจัดการกดขี่ทางเพศที่ผู้หญิงถูกระทำในรูปแบบต่าง ๆ เช่นความรุนแรงทางเพศ จริยธรรมทางเพศที่เป็นมาตรฐานซ้อน เป็นต้น¹

ภายใต้แนวคิดของสตรีนิยมสายเสรีนิยม วิระดา สมสวัสดิ์ ได้ให้ทัศนะในหนังสือชื่อ “ผู้หญิงกับกฎหมาย” ว่านักสตรีนิยมจะต้องเปลี่ยนแปลงกฎหมายเพราะกฎหมายเป็นฐานแห่งอำนาจของระบบชายเป็นใหญ่และกฎหมายไม่ได้คำนึงถึงประสบการณ์หรือความคิดเห็นของผู้หญิง ซึ่งนักสตรีนิยมไม่เพียงแต่ตั้งคำถามที่เป็นวิพากษ์ทางนิติศาสตร์เท่านั้น แต่ต้องก้าวไปให้ไกลกว่านั้นเพราะต้องตั้งคำถามเกี่ยวกับข้อสรุปที่อ้างเอาเรื่องธรรมชาติของความเป็นหญิงและความเป็นชาย การต่อสู้จึงมีมากกว่าเรื่องกฎหมาย เช่น การต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงบทบาทบัญญัติที่เกี่ยวกับความผิดฐานข่มขืน ซึ่งนักสตรีนิยมไม่เพียงแต่ดูแลเฉพาะบทบาทบัญญัติของกฎหมายเท่านั้น แต่ต้องดูแลพฤติกรรมสำนวนทางเพศของผู้ชายและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชายด้วย เท่า ๆ กับที่ต้องดูว่าในกฎหมายครอบครัวมีการสร้างบทบาทความเป็นบิดา อำนาจของผู้ชาย และอำนาจทางเศรษฐกิจและการไม่ยอมรับคุณค่าทางเศรษฐกิจของงานบ้านซึ่งเป็นงานของผู้หญิงด้วย²

แนวคิดสตรีนิยมสายนี้ได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาแนวเสรีนิยมที่เชื่อว่ามนุษย์มีความสามารถในการใช้เหตุผล ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์ ดังนั้นสังคมที่ดีต้องให้โอกาสคนในสังคมทุกคนได้พัฒนาและใช้ความสามารถในการใช้เหตุผลที่ว่านี้ โดยสังคมและรัฐจะต้องไม่เข้าไปแทรกแซงการกระทำของคนในสังคม トラบดีที่การกระทำนั้นไม่ไปละเมิดหรือทำร้ายสิทธิของผู้อื่น สุดท้ายแล้วการเปิดโอกาสให้มนุษย์แต่ละคนในสังคมได้พัฒนาและกระทำในสิ่งที่ถนัดก็จะเป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมด้วย³ แต่สตรีนิยมสายนี้มองว่าผู้หญิงเป็นกลุ่มคนที่ถูกกีดกันออกจากการใช้เหตุผลที่ว่านี้ เนื่องจากสังคมมีความเชื่อที่ผิดพลาดว่าผู้หญิงนั้นโดยธรรมชาติแล้วฉลาดน้อยกว่าและมีร่างกายที่ไม่สมบูรณ์เท่าเพศชาย จึงเป็นเพศที่ไม่สามารถใช้เหตุผลได้ นอกจากนี้ยังมีการจำกัดบทบาทของผู้หญิงโดยความเชื่อ ประเพณีและกฎหมายให้ผู้หญิงต้องอยู่แต่ในบ้านด้วย⁴

¹ ศิริพร ศรีวรกานต์, “เรื่องเพศ ปกปิด และเปิดเผย : บทวิเคราะห์วรรณกรรมกามารมณ์ไทย”, วารสารอักษรศาสตร์, 32, 1 (ม.ค – มิ.ย. 43), หน้า 151.

² วิระดา สมสวัสดิ์, ผู้หญิงกับกฎหมาย, หน้า 29.

³ ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, “ไทยศึกษากับอดีตศาสตร์พินิจ”, จินตนาการสู่ปี 2000: นวัตกรรมเชิงกระบวนการต้นด้านไทยศึกษา, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2539), หน้า 497-523.

⁴ Tong, Rosemarie, Feminist Thought: A Comprehensive Introduction, (USA.: n.p., Westview Press, 1989), p. 2.

นักคิดที่มีชื่อเสียงของสตรีนิยมสายนี้ก็ได้แก่ Mary Wollstonecraft (1759-1797) ในหนังสือชื่อ “A Vindication of the Rights of Woman” นั้นเธอมองว่าการที่ผู้หญิงถูกลดบทบาทให้อยู่เฉพาะแต่ในบ้านและทำงานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ในขณะที่ผู้ชายได้มีโอกาสออกไปทำงานนอกบ้านและมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะนั้นเป็นการลดอำนาจของผู้หญิง เพราะผู้หญิงไม่ได้รับอนุญาตให้ตัดสินใจด้วยตนเอง ทุกอย่างขึ้นกับสามี ส่งผลให้พวกเธอไม่ได้พัฒนาความสามารถในการใช้เหตุผลของตัวเอง และกระบวนการขัดเกลาทางสังคมคือเครื่องมือทางสังคมที่กีดกันไม่ให้ผู้หญิงได้ใช้สติปัญญาของตนเอง และสร้างมายาคติที่สำคัญสำหรับผู้หญิงคือการรับใช้สามี Wollstonecraft เสนอว่าถ้าต้องการให้ผู้หญิงได้กลายเป็นคนที่สามารถตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง และมีฐานะเป็นบุคคลไม่ใช่เป็นเครื่องเล่นของผู้ชาย ผู้หญิงต้องได้รับโอกาสในการศึกษาเหมือนที่ผู้ชายได้ ซึ่งนั่นจะทำให้ผู้หญิงสามารถพัฒนาและเติบโตได้ เพราะเธอเชื่อในสิทธิตาม “ธรรมชาติ” และความสามารถในการใช้เหตุผลที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน ซึ่งนั่นก็รวมถึงผู้หญิงด้วย¹

นักคิดที่มีชื่อเสียงอีกคนของสตรีนิยมสายนี้ก็คือ John Stuart Mill (1806-1873) ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจาก Harriet Taylor ผู้เป็นภรรยา Mill เชื่อในการที่ปัจเจกจะทำอะไรตามความต้องการของตนเองด้วยความสมัครใจโดยไม่ทำร้ายผู้อื่น เขามีความเห็นต่างจาก Wollstonecraft ตรงที่ว่าถ้าเราต้องการให้มีความเสมอภาคทางเพศหรือความยุติธรรมทางเพศสภาพแล้วสังคมต้องไม่ให้แก่ การศึกษาแก่ผู้หญิง แต่ต้องให้อิสระภาพในฐานะประชาชนและโอกาสทางเศรษฐกิจเหมือนที่ผู้ชายได้รับด้วย Mill เชื่อว่ามีความแตกต่างทางชีววิทยาระหว่างเพศชายกับเพศหญิง แต่ก็เชื่อว่าผู้หญิงนั้นสามารถทำอะไรได้เหมือน ๆ กับผู้ชาย เพราะเขาปฏิเสธว่าผู้หญิงกับผู้ชายนั้นมีความแตกต่างทางด้านสติปัญญาหรือศีลธรรม ซึ่งความเห็นของ Mill ในจุดนี้ต่างจากความคิดของ Wollstonecraft นั้นเพราะ Wollstonecraft เชื่อว่า แม้ความสามารถทางสติปัญญาของผู้ชายกับผู้หญิงจะเหมือนกัน แต่บางที่ผู้ชายก็สามารถรับรู้อะไรได้มากกว่าผู้หญิง ซึ่ง Mill ได้โต้แย้งไว้ว่า ช่องว่างทางความสามารถของสติปัญญาระหว่างชาย หญิงนั้นสามารถอธิบายได้ว่าผู้ชายนั้นเป็นฝ่ายที่ได้รับการศึกษามากกว่าและอยู่ในตำแหน่งที่เหนือกว่าผู้หญิง เนื่องจากเวลาของผู้หญิงนั้นถูกดึงไปกับภาระของการเป็นเมียและแม่ นอกจากนี้สังคมยังได้สร้างมาตรฐานสองระดับขึ้นมาใช้กับผู้หญิง เพราะอะไรที่ถูกมองว่าเป็นลักษณะที่ไม่ดีก็จะเป็นของผู้หญิง ผู้หญิงถูกมองว่าเห็นแก่ตัวนั้นก็เพราะโลกของผู้หญิงคือพื้นที่ส่วนตัวที่พวกเธอต้องทุ่มเทความรัก ความเอาใจใส่ให้กับสามีและลูก ทำทุกอย่างให้คนในครอบครัวโดยไม่เผื่อแผ่ไปยังคนอื่น Mill เชื่อว่าถ้าผู้หญิงได้รับการศึกษาและโอกาส

¹ Ibid. p. 14-17.

ด้านอื่น ๆ เหมือนผู้ชาย พวกเธอก็จะให้ความสนใจไปยังสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นสากล เช่นเรื่องการออกเสียง เลือกลง มากกว่าจะเฉพาะเจาะจงอยู่แต่กับเรื่องของตนเอง¹

Harriet Taylor (1807-1858) เป็นนักสตรีนิยมที่มักจะถูกกล่าวถึงควบคู่กับ Mill เนื่องจาก Taylor มีประสบการณ์ส่วนตัวเกี่ยวกับกฎหมายการหย่าร้าง ในปี ค.ศ.1832 บทความของ Taylor ได้สร้างแรงกระตุ้นเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการเมือง และความเป็นพลเมืองของผู้หญิง Taylor ยังได้กล่าวถึงการล้มล้างกฎหมายที่เกี่ยวกับการสมรสทุกรูปแบบ โดยกล่าวว่ารัฐไม่ควรแทรกแซง การหย่าของบุคคล ข้อเสนอของ Taylor สอดคล้องกับ Elizabeth Cady Stanton ที่เรียกร้องเรื่องสิทธิ ในการหย่าของผู้หญิง เพื่อให้ผู้หญิงที่มีสามี “จีเม่า” สามารถฟ้องหย่าและเป็นผู้ดูแลลูกได้ และ Zillah Eisenstein นักทฤษฎีการเมืองแนวสตรีนิยมชาวอเมริกัน ก็ได้สนับสนุนกระแสหลักของการเรียกร้องของนักสตรีนิยมทั้งหลาย Eisenstein อธิบายว่า ข้อเสนอเหล่านั้นล้วนเกิดจากอุดมการณ์เสรีนิยมทั้งสิ้น โดยเฉพาะการรณรงค์ของนักสตรีนิยมเพื่อเสรีภาพที่จะเลือก (Freedom of Choice) โดยเฉพาะเรื่องการทำแท้ง และความเสมอภาคทางกฎหมาย (Equality Before the Law)²

งานของ Betty Friedan ที่ชื่อ “The Feminine Mystique” (1963) ได้เรียกร้องให้ผู้หญิง ออกมาทำงานที่มีลักษณะสร้างสรรค์นอกบ้านเพื่อพัฒนาศักยภาพของตัวเอง แทนที่จะใช้เวลา ทั้งหมดของชีวิตอยู่แต่ในบ้าน³ ทั้งหมดนี้เปรียบเสมือนเป็นข้อเสนอของสตรีนิยมสายเสรีนิยม ที่มีความต้องการสูงสุดก็คือความเสมอภาคทางเพศหรือความยุติธรรมทางเพศสภาพ และการปลดปล่อย ผู้หญิงออกจากกรอบจำกัดทางเพศสภาพที่จำกัดโอกาสของผู้หญิงในการเข้าร่วมในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งจะทำให้ได้โดยการแก้ไขกฎหมายที่มีอคติและเลือกปฏิบัติต่อเพศ⁴ การทำลายแนวคิดเดิม ๆ เกี่ยวกับ สิ่งที่ผู้หญิงเป็นและสิ่งที่ผู้หญิงควรทำ และการเปิดโอกาสด้านการศึกษาและการทำงานรวมถึงบทบาท ในด้านอื่น ๆ ของผู้หญิงให้เท่าเทียมกับของผู้ชายหรือแม้แต่สนับสนุนให้ผู้หญิงได้ทำในสิ่งที่ เหมือนกับผู้ชายเพื่อให้ได้มาซึ่งสถานภาพและผลตอบแทนที่เท่าเทียมกัน อันจะเป็นการแสดงถึง ความเสมอภาคระหว่างบุคคลอย่างที่สตรีนิยมสายนี้ต้องการนั่นเอง⁵

ในช่วงทศวรรษที่ 70 นักวิชาการสตรีนิยมเชื่อว่า แนวทางของสตรีนิยมสายเสรีนิยม คือแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมที่สุดในการขจัดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ และเมื่อผู้หญิง

¹ Ibid. p. 20-21.

² Eisenstein, 1982. อ้างใน Hum Maggie. The Dictionary of Feminism Theory. (Hertfordshire : Prentice Hall/ Harvester Wheatsheaf, Second edition. 1995), p. 151.

³ Ibid. p. 23.

⁴ ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, จินตนาการสู่ปี 2000 : นวัตกรรมเชิงกระบวนการทัศนด้านไทยศึกษา, หน้า 503.

⁵ Zalewski. Marysia, Feminism after Postmodernism, (New York: Routledge, 2000.), p. 6.

มีโอกาสและเข้าไปมีบทบาทในพื้นที่ที่ผู้ชายยึดครองมาอย่างเหนียวแน่น ทำให้กลุ่มผู้หญิงได้สัมผัสถึงเงื่อนไขทางกฎหมายที่ทำกับผู้หญิง ความมีอคติและความไม่เสมอภาคในสถานศึกษา ที่ทำงาน ความคาดหวังของสังคมจากผู้หญิง บทบาทที่ถูกกำหนดอย่างตายตัว ลักษณะของงานและค่าจ้างแรงงานที่ไม่ยุติธรรม จนถึงการตกเป็นวัตถุทางเพศ จากคำพูด สายตา พฤติกรรมของผู้ชายในสถานศึกษาในที่ทำงาน ปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้ก่อให้เกิดทฤษฎีในแนวสตรีนิยมอีกหลายแนวเพื่อทำความเข้าใจและกำหนดแนวทางในการร่วมแก้ปัญหาความไม่เสมอภาคของผู้หญิง¹

แนวคิดสตรีนิยมสายเสรีนิยม มีคุณูปการในเรื่องการเรียกร้องสิทธิในการใช้ชีวิต หรือความเท่าเทียมกันระหว่างเพศให้กับผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว ข้อเรียกร้องนี้แม้จะมีจุดเริ่มต้นเกี่ยวกับประเด็นเรื่องสิทธิและเป็นไปเพื่อสำหรับผู้หญิงบางกลุ่ม แต่ข้อเรียกร้องต่าง ๆ เป็นการวางรากฐานทางความคิดให้กับผู้หญิงกลุ่มอื่น ๆ ด้วย เช่นกลุ่มผู้หญิงผิวดำ หรือผู้หญิงพื้นเมืองที่สามารถใช้แนวคิดเสรีนิยมมาเรียกร้องสิทธิให้กับตนเองได้

สตรีนิยมสายมาร์กซิสต์ (Marxist Feminism)

สตรีนิยมแนวนี้ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของ Frederick Engels โดยมองโครงสร้างทางชนชั้นเป็นที่มาของการกดขี่ผู้หญิง จากหนังสือชื่อ “The Origin of the Family, Private Property and the State” (1845) ได้อธิบายการเกิดขึ้นของชนชั้นไว้ว่า เกิดจากการสะสมทรัพย์สินส่วนบุคคลของฝ่ายชาย และความต้องการที่จะถ่ายทอดทรัพย์สินส่วนนี้เป็นมรดกไปยังลูกของตน จึงได้ทำการสืบมรดกในรูปแบบเดิมคือการสืบมรดกทางสายแม่ นับเป็นที่มาของระบบ父เดียวเมียเดียว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการสืบมรดกนี้ทำให้ผู้หญิงจากที่เคยมีสถานภาพและบทบาทเท่าเทียมกับผู้ชายได้กลายมาเป็นเพียงสมบัติส่วนตัวของผู้ชาย เป็นเครื่องเล่นทางความใคร่และเป็นเครื่องจักรผลิตลูกเท่านั้น² ระบบการผลิตภายนอกบ้านโดยผู้ชายถูกให้ความสำคัญมากกว่าการผลิตในบ้านของผู้หญิง เกิดเป็นการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศอันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสถานภาพในสังคมของทั้งผู้ชายและผู้หญิงด้วย³

¹ Katharine T. Barlett and Rosanne Kennedy (esd.), *Feminist Legal Theory*, (Boulder : West View press. 1991), p. 5.

² เนื่องน้อย บุญเขตร, เอกสารประกอบการสอนกระบวนวิชา “Feminism Philosophy”, (เชียงใหม่ : หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ภาคเรียนที่ 2/2543)

³ ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, *จินตนาการสู่ปี 2000 : นวนกรรมเชิงกระบวนทัศน์ด้านไทยศึกษา*, หน้า 497-523.

นักสตรีนิยมสายนี้มองว่าภายในครอบครัวของชนชั้นกรรมกรผู้ชายเป็นฝ่ายที่มีอำนาจมากกว่า เพราะเป็นผู้ควบคุมเศรษฐกิจของครอบครัว ในขณะที่ผู้หญิงเป็นฝ่ายที่ไม่มีอำนาจเพราะต้องพึ่งพิงทางเศรษฐกิจจากสามี ดังนั้นภายในครอบครัวผู้ชายจึงเปรียบเสมือนชนชั้นกรรมกรและผู้หญิงเป็นชนชั้นกรรมาชีพ หรือเป็นโสเภณีที่ไม่ได้รับค่าจ้าง ผู้หญิงในชนชั้นนี้จึงถูกกดขี่จากผู้ชายที่เป็นสามี ในขณะที่ภายในครอบครัวของชนชั้นกรรมาชีพนั้นสตรีนิยมสายนี้กลับมองว่าไม่มีการกดขี่เกิดขึ้น เนื่องจากผู้หญิงในชนชั้นนี้ได้มีโอกาสออกไปทำงานนอกบ้านเฉกเช่นเดียวกับผู้ชาย จึงไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงเศรษฐกิจจากสามีและในครอบครัวของชนชั้นกรรมาชีพนี้ยังไม่มี การสะสมทรัพย์สินส่วนบุคคลตามที่ Engels มองว่าเป็นที่มาของการเกิดชนชั้นอีกด้วย ผู้หญิงในชนชั้นกรรมาชีพจึงไม่ถูกกดขี่

ดังนั้นนักสตรีนิยมสายนี้จึงมีความเห็นตาม Engels ว่าการกดขี่ผู้หญิงจะสลายไปได้ก็ต่อเมื่อมีการแก้ไขระบบทรัพย์สินส่วนบุคคลและต้องให้ผู้หญิงเข้าสู่อุตสาหกรรมสาธารณะ ทำให้ทำงานบ้านและการเลี้ยงเด็กเป็นงานของสังคมหรือเป็นงานสาธารณะ เพราะสตรีนิยมสายนี้มองว่างานของผู้หญิงไม่ได้ถูกมองว่าเป็นงานที่ก่อให้เกิดรายได้หรือแม้แต่การผลิตซึ่งแรงงานให้กับระบบทุนนิยมก็ตาม งานที่เป็นของผู้หญิงนั้นถูกสังคมให้ค่าว่าต่ำมาโดยตลอด การเปลี่ยนแปลงแบบนี้จะทำให้สังคมได้รู้ว่าแท้จริงแล้วงานของผู้หญิงเป็นงานที่มีค่าและต้องอาศัยความอดทนในการทำสูงเพราะเป็นงานที่ยาก ดังนั้นสังคมก็จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีต่อผู้หญิงและงานของผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงไม่ต้องถูกกดขี่และถูกให้ค่าว่าต่ำต่อยกกว่าอีก¹ และต้องทำลายครอบครัวในฐานะที่เป็นหน่วยทางเศรษฐกิจที่สนับสนุนระบบทุนนิยม อันจะนำไปสู่การทำลายชนชั้นและปฏิบัติทำลายล้างระบบทุนนิยมซึ่งจะทำให้ผู้หญิงถูกปลดปล่อยไปด้วย เพราะผู้หญิงจะไม่ต้องพึ่งพิงเศรษฐกิจจากใครอีกต่อไปภายใต้สังคมแบบสังคมนิยม² อาจกล่าวได้ว่านักสตรีนิยมสายนี้ให้ความสำคัญกับความขัดแย้งทางชนชั้นมากกว่าการกดขี่ทางเพศที่เชื่อว่าจะเลือนหายไปหลังจากการปฏิวัติสังคมนิยมและการเกิดขึ้นของระบบคอมมิวนิสต์แล้ว กล่าวคือ เมื่อระบบทุนนิยมถูกทำลายลงเพื่อปลดปล่อยแรงงานจากการกดขี่ของนายทุนแล้ว การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างความสัมพันธ์ชายหญิงก็จะเกิดขึ้นตามมา³

สตรีนิยมสายนี้เห็นว่าสตรีนิยมสายอื่น ๆ ไม่ได้พยายามกำจัดระบบใหญ่ (ทุนนิยม) ที่กดขี่ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย แต่ทำแค่เพียงการปฏิรูประบบที่ทำให้ผู้หญิงบางกลุ่ม (ผู้หญิงผิวขาวชนชั้นกลาง)

¹ Tong, Rosemarie, *Feminist Thought: A Comprehensive Introduction*, Op.cit. p. 54.

² Ibid. p. 22.

³ ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, *จินตนาการสู่ปี 2000: นวัตกรรมเชิงกระบวนการทัศน์ด้านไทยศึกษา*, หน้า 503.

ถูกปลดปล่อยเท่านั้น¹ นั่นเพราะความเชื่อของสตรีนิยมสายนี้ที่เชื่อว่าชนชั้นนั้นเป็นที่มาของการกดขี่ผู้หญิง ถ้าจะกำจัดการกดขี่ผู้หญิงก็ต้องมุ่งทำลายชนชั้นซึ่งเกิดจากระบบทุนนิยมนั่นเอง

ผู้ศึกษาเห็นว่า การมุ่งประเด็นการกดขี่ผู้หญิงไปที่เรื่องของชนชั้นเพียงอย่างเดียวตามแนวคิดของสตรีนิยมสายมาร์กซิสต์นั้นเป็นการอธิบายที่ไม่ครอบคลุมและมีลักษณะเหมารวมประเด็นปัญหาการกดขี่ที่ผู้หญิงได้เผชิญจนเกินไป เพราะจริง ๆ แล้วตามแนวคิดของสตรีนิยมสายนี้ที่วิเคราะห์ว่าผู้หญิงถูกกดขี่จากระบบชนชั้น ซึ่งมีที่มาจากทฤษฎีการสะสมทรัพย์สินส่วนบุคคลของฝ่ายชาย ซึ่งการกดขี่ผู้หญิงจะเลือนหายไปได้ถ้าทำลายระบบชนชั้นนี้เสีย โดยในการวิเคราะห์ดังกล่าวไม่ได้มองถึงการกดขี่ในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การกดขี่ทางเพศ หรือแม้แต่การทำร้ายร่างกาย และจิตใจที่ผู้หญิงต้องเผชิญเลย ความต้องการของสตรีนิยมสายนี้มุ่งประเด็นไปที่เรื่องของการทำลายชนชั้นและการปลดปล่อยผู้หญิงทางเศรษฐกิจมากเกินไป ดู ๆ ไปก็คล้ายกับแนวคิดของสตรีนิยมสายเสรีนิยมที่ต้องการให้ผู้หญิงมีโอกาสทางการศึกษาและการทำงานเหมือนผู้ชายแล้วผู้หญิงก็จะถูกปลดปล่อยในขณะที่แนวคิดของสตรีนิยมสายนี้ที่ต้องการให้ผู้หญิงเป็นอิสระจากการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจจากผู้ชายแล้วผู้หญิงก็จะไม่โดนกดขี่ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วถึงแม้ผู้หญิงจะไม่ต้องพึ่งพิงเศรษฐกิจจากผู้ชายแต่ผู้หญิงก็ยังถูกกดขี่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของโครงสร้างที่มีรูปแบบของการเอื้ออำนวยประโยชน์ให้ผู้ชายมากกว่าในทุก ๆ ด้าน และยังให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิงเช่นในโครงสร้างปีตาชิปไทยแบบนี้ ดังนั้นชนชั้นและการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจจึงเป็นเพียงอีกหนึ่งในสาเหตุของการกดขี่ผู้หญิงเท่านั้น จะเอามาเหมารวมว่าเป็นที่มาของการกดขี่ผู้หญิงทั้งหมดก็คงจะไม่ได้

ด้วยอิทธิพลจากฐานคิดแบบ Marxist จึงทำให้สตรีนิยมสายนี้ดูไม่ได้มีความจริงจังในการแก้ปัญหาของผู้หญิงมากสักเท่าไร เพราะการพยายามรวมเอาปัญหาของผู้หญิงเข้าไว้กับปัญหาของชนชั้นกรรมาชีพซึ่งเชื่อว่าปัญหาของผู้หญิงนั้นจะเลือนหายไปพร้อม ๆ กับการล่มสลายของชนชั้นและระบบทุนนิยมเช่นเดียวกับปัญหาของชนชั้นกรรมาชีพนั้นมันเป็นที่ดูเป็นไปได้ยากในความเป็นจริง เพราะแม้แต่ประเทศที่มีการปกครองแบบสังคมนิยมซึ่งเงื่อนไขการดำเนินชีวิตของผู้หญิงเป็นไปตามวิธีการแก้ปัญหาที่สตรีนิยมสายนี้เสนอแต่ผู้หญิงก็ยังถูกกดขี่ในลักษณะต่าง ๆ อยู่ดี แต่สตรีนิยมแนวคิดนี้ก็ยังมีข้อดีในแง่ของการเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของชีวิตความเป็นอยู่และภาระที่ถูกระงับว่าเป็นงานของผู้หญิงให้ดูมีค่าและสำคัญมากขึ้นอย่างเช่นการทำงานบ้านให้เป็นการสาธารณะ หรือการเรียกร้องค่าจ้างให้กับงานที่จัดว่าเป็นของผู้หญิง ซึ่งถ้าพูดกันถึงในบริบทที่ไม่สามารถปฏิเสธเงื่อนไขของการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศได้ แนวคิดของสตรีนิยมสายนี้ก็ดูเหมือนจะทำให้ชีวิตผู้หญิงดีขึ้นได้เหมือนกันถ้ามันทำได้จริงและเป็นไปได้จริง

¹ Gamble. Sarah, *Critical Dictionary of Feminism and Post Feminism*, (Cambridge : Icon Books, 1999), p. 269.

สตรีนิยมสายถึงรากเหง้า (Radical Feminism)

แนวคิดที่กำเนิดในอเมริกาเหนือประมาณปลายปี 1960 ถึงต้นปี 1970 แนวคิดนี้มีฐานความเชื่อหรือรากฐานของทฤษฎีที่ว่า

ผู้หญิงถูกกดขี่เพราะเป็นผู้หญิง และคนกดขี่ก็คือผู้ชาย อำนาจของผู้ชายต้องถูกทำความเข้าใจโดยไม่ลดทอน ไปพร้อมกับอำนาจอย่างอื่น เช่น อำนาจของนายทุนที่มีเหนือผู้ใช้แรงงาน เป็นต้น รูปแบบของเพศสภาพทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่ถูกจัดหมวดหมู่โดยอาศัยความแตกต่างระหว่างความเป็นชายและความเป็นหญิงนั้น เป็นสิ่งที่สังคมประกอบสร้างขึ้นทั้งสิ้น และไม่ได้มีฐานอยู่บนความแตกต่างโดยธรรมชาติระหว่างเพศ ดังนั้นสิ่งที่นักสตรีนิยมแนวนี้ต้องการก็คือการทำลายบทบาทระหว่างเพศลง

การกดขี่ผู้หญิงคือพื้นฐานของการกดขี่ทุกรูปแบบ ซึ่งผู้หญิงเป็นคนกลุ่มแรกในประวัติศาสตร์ที่ถูกกดขี่ การกดขี่ผู้หญิงเป็นสิ่งที่แพร่หลายซึ่งปรากฏและเป็นที่รู้จักในทุกสังคม การกดขี่ผู้หญิงนำมาซึ่งความเจ็บปวดมหาศาลแก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ เพราะมันเป็นรูปแบบการกดขี่ที่ลึกที่สุดและยากที่สุดที่จะเปลี่ยนแปลงและไม่สามารถแก้ไขได้โดยแค่เปลี่ยนแปลงสังคมในแบบอื่น ๆ เช่นการล้มล้างสังคมชนชั้นแบบที่แนว Marxist¹ นำเสนอไว้

ที่มาของแนวคิดการกดขี่ผู้หญิงนี้ สตรีนิยมสายนี้มองว่าเป็นผลมาจากโครงสร้างปิตาธิปไตย (Patriarchy) ซึ่งก็คือการครอบงำของเพศชายที่ไม่ได้หมายถึงการครอบงำในแง่ของปัจเจกหรือกลุ่มผู้ชายเหนือผู้หญิง แต่มันเป็นโครงสร้างของการครอบงำทางหนึ่งที่จะคิดถึงแนวคิดของโครงสร้างการครอบงำนี้ก็คือระบบการให้คุณค่าของลำดับชั้นสูงต่ำที่ฝังอยู่ในสังคม ซึ่งก็หมายถึงการให้ค่า แก่สิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้ชายและความเป็นชายมากกว่าสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงและความเป็นหญิง²

Kate Millet นักสตรีนิยมสายถึงรากเหง้าที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งกล่าวในหนังสือ “Sexual Politics” (1971) Millet เสนอว่า การเมืองหมายถึงความสัมพันธ์ของโครงสร้างอำนาจ การที่คนกลุ่มหนึ่งถูกควบคุมจากคนอีกกลุ่มหนึ่ง การเมืองเรื่องเพศ (Sexual Politics) ก็คือการที่ผู้ชายมีอำนาจเหนือผู้หญิงและสามารถควบคุมผู้หญิงให้อยู่ภายใต้ความต้องการของผู้ชาย ทุก ๆ เส้นทางของอำนาจภายในสังคมอยู่ในมือของผู้ชายทั้งหมดอย่างสมบูรณ์ และนั่นคือระบบชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) การยอมรับของสังคมต่อความสัมพันธ์ทางเพศที่เหลื่อมล้ำทางอำนาจเช่นนี้เกิดขึ้น

¹ Tong, Rosemarie, *Feminist Thought: A Comprehensive Introduction*, Op.cit. p. 222-223.

² Zalewski, Marysia, *Feminism after Postmodernism*, Op.cit. p. 11-12.

ผ่านทางกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของทั้ง 2 เพศ ไปสู่การเมืองแบบชายเป็นใหญ่ในส่วนที่เกี่ยวกับบุคลิกลักษณะ บทบาทและสถานภาพ ความมีอำนาจสูงสุดของผู้ชาย ถึงที่สุดแล้ว ไม่ได้อยู่ที่ความแข็งแรงทางสรีระ แต่อยู่ที่การยอมรับระบบค่านิยม ความแตกต่างระหว่างเพศที่เข้าใจกัน มีรากฐานมาจากวัฒนธรรมมากกว่าชีวภาพ วัฒนธรรมดังกล่าวคือวัฒนธรรมของระบบชายเป็นใหญ่ เพราะฉะนั้นสิ่งที่ Millet เสนอก็คือ ต้นเหตุของการกดขี่ผู้หญิงอยู่ที่ระบบชายเป็นใหญ่¹

ประสบการณ์ของผู้หญิงเกี่ยวข้องกับปีศาจไปโดยเริ่มตั้งแต่การแบ่งงานกันทำตามเพศ (Sexual Division of Labor) ระบบความเชื่อความหมายที่เชิดชูหรือยกย่องความเป็นใหญ่ของผู้ชาย (Sexual Hierarchy) ผู้หญิงประสบกับการเอารัดเอาเปรียบในพื้นที่ส่วนตัวกลับไม่ใช่เรื่องส่วนตัว แต่เป็นเรื่องของการเมืองหรือการใช้อำนาจบังคับ “The personal is political” ซึ่งหมายถึงว่า ประสบการณ์ของการเป็นผู้หญิงคือชีวิตในฐานะที่เป็นวัตถุทางเพศ (Sex Object) ของผู้ชายคือเป็นทั้งตัวตน ทางเพศ (Sexual Being) และเป็นแม่ (Motherhood) ไปด้วย ที่แสดงให้เห็นถึงหัวใจหลักของปีศาจไปโดยนั้นคือการควบคุมร่างกายของผู้หญิงให้เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการทางเพศของผู้ชาย และการเป็นแม่เพื่อผลิตซ้ำคนรุ่นต่อ ๆ ไปที่จะมาสืบทอดอุดมการณ์ปีศาจไปโดยให้คงอยู่ตลอดไป ตามความเห็นของสตรีนิยมสายนี้ผู้หญิงเป็นสิ่งสร้างที่ปีศาจไปโดยหล่อหลอมขึ้นมาผ่านสถาบันต่าง ๆ

สืบเนื่องจากแนวคิดของสตรีนิยมสายถึงรากเหง้าที่มองว่าปีศาจไปโดยนั้นยกย่องเชิดชูคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผู้ชายและความเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิงและความเป็นผู้หญิง จึงได้เกิดแนวคิดสตรีนิยมอีกหนึ่งสายขึ้นมา นั่นก็คือ สตรีนิยมแนวนิยมหญิงหรือ Cultural Feminism ซึ่งเป็นแนวคิดสตรีนิยมที่ให้ค่ากับการมีอยู่ของวัฒนธรรมแบบผู้หญิงซึ่งถูกนำมาตีความใหม่ว่าเหนือกว่าของผู้ชาย เช่น ความเป็นแม่ จิตวิญญาณ ภาษา และความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างผู้หญิงด้วยกัน ซึ่งนักสตรีนิยมแนวนี้มองว่าความแตกต่างระหว่างกันทางเพศตามธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญเพียงเล็กน้อย แต่กลับถูกนำมาขยายให้กลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากผ่านอุดมการณ์การอบรมเลี้ยงดู ซึ่งนับเป็นเป้าหมายสำคัญของนักสตรีนิยมที่จะต้องทำลายบทบาททางเพศทั้งหมดนี้²

แนวคิดสตรีนิยมสายถึงรากเหง้าและแนวนิยมหญิงนั้นถูกพวกหลังโครงสร้างนิยม (Post Structuralism) บางคนให้คำจำกัดความเป็นสตรีนิยมของความแตกต่าง เพราะว่าแนวคิดแบบนี้ได้เน้นย้ำข้อกล่าวหาที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวพิเศษของผู้หญิง (และผู้ชาย) โดยการให้คุณค่ากับความดี

¹ Kate Millet, อ้างใน วารุณี ภูริสินสิทธิ์, สตรีนิยม : ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20, หน้า 90-91.

² Andermahr, Sonya; Lovell, Terry; and Wolkowitz, Carol. *A Glossary of Feminist Theory*. (London : Arnold, 2000). p. 47-48.

ความสามารถของผู้หญิงเสียใหม่และยืนยันความเลวร้ายของการครอบงำของผู้ชายที่วางตัวเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่งและคอยควบคุมสิ่งนั้น ๆ สตรีนิยมทั้ง 2 แนวจึงมีข้อเสนอที่สอดคล้องกัน นั่นก็คือ

การแยกตัวออกจากการมีความสัมพันธ์กับผู้ชายโดยปฏิเสธการแต่งงานซึ่งถูกมองว่าเป็นสถาบันพื้นฐานที่สุดของการกดขี่ผู้หญิง และปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์แบบหญิงชาย (Heterosexuality) เพราะมองว่าเป็นการประกอบสร้างทางสังคมและเป็นการแบ่งแยกผู้หญิงออกจากกัน โดยเรียกร้องให้ผู้หญิงหันมาสร้างรูปแบบของความสัมพันธ์ทางเพศแบบหญิงรักหญิงในฐานะที่เป็นการแสดงออกในทางการเมือง (Political Lesbianism)

การสร้างสิ่งที่เรียกว่า Woman Culture ขึ้นมา โดยสร้างชุมชนของผู้หญิงขึ้นมาเอง ไม่ไปเกี่ยวข้องกับโครงสร้างปิตาธิปไตย หลีกเลียงระบบสังคมที่มีการแบ่งลำดับชั้นต่าง ๆ เพราะถือว่าเป็นวิธีการของผู้ชาย

การเผชิญหน้ากับระบบที่ผู้ชายเป็นใหญ่ คือการไม่ยอมตามระบบชายเป็นใหญ่ ไม่ยอมตามอำนาจรัฐซึ่งปิตาธิปไตยครอบงำอยู่ โดยพยายามเปิดโปงให้เห็นอำนาจในการทำลายล้างของปิตาธิปไตยโดยใช้สื่อต่าง ๆ เช่น งานวิจัย บทกวี ภาพยนตร์ วรรณกรรม ศิลปะ ฯลฯ เป็นเครื่องมือในการต่อสู้เพื่อปฏิบัติทำลายล้างระบบนี้¹

สตรีนิยมสายนี้ได้เสนอแนวทางให้เราได้รับรู้ว่าต้นตอที่มาของการกดขี่ผู้หญิงที่แท้จริงนั้นมาจากอะไร และเรื่องของเพศสภาพนั้นก็เป็นการประกอบสร้างทางสังคม ทำให้ผู้หญิงได้รู้เท่าทันอีกทั้งยังได้เสนอแนวทางแก้ปัญหาให้กับผู้หญิงที่ไม่ต้องการถูกกดขี่จากต้นตอของปัญหานี้ด้วย แต่ผู้ศึกษาคิดว่าการที่สตรีนิยมสายนี้บอกว่า ผู้หญิงถูกกดขี่เพราะเป็นผู้หญิงและถูกกดขี่โดยผู้ชายนั้นได้สะท้อนอะไรบางอย่างออกมาใน 2 ลักษณะ คือ หนึ่ง การเหมารวม เพราะสตรีนิยมแนวนี้เหมารวมว่าผู้หญิงทุกคนได้รับความเจ็บปวดจากการถูกกดขี่โดยผู้ชายเหมือนกันหมด ซึ่งนั่นก็หมายถึงการกั้นผู้หญิงที่ไม่ได้คิดว่าตัวเองถูกกดขี่ออกไปจากกลุ่มของผู้หญิง และสอง เมื่อเป็นเช่นนั้นการแก้ไขปัญหาจึงสามารถทำได้ 2 แนวทางคือ การเลิกเป็นผู้หญิง กับการยุติความสัมพันธ์กับผู้ชายและระบบที่ผู้ชายเป็นใหญ่ ซึ่งก็เหมือนกับแนวทางการแก้ปัญหาที่สตรีนิยมสายนี้เสนอไว้นั่นเอง ดังนั้นการแก้ปัญหาแบบนี้เป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ เพราะทุกคนยังต้องใช้ชีวิตอยู่ในสังคมและไม่สามารถอยู่อย่างลำพังโดยไม่เกี่ยวข้องกับอีกเพศตรงข้ามได้ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะไหนก็ตาม ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาน่าจะเป็นไปในรูปแบบของการเสนอวิธีการที่ทำให้ผู้หญิงสามารถรับมือกับการกดขี่จากผู้ชายหรือจากโครงสร้างชายเป็นใหญ่ โดยให้อิสระทางความคิดและการเลือกใช้ชีวิต

¹ ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, คำบรรยายประกอบการสอนกระบวนวิชา "Feminism Philosophy", (เชียงใหม่ : หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ภาคการศึกษาที่ 1/2545)

แก่ผู้หญิง รวมถึงการเรียกร้องให้คนในสังคมได้ตระหนักและเปลี่ยนแปลงระบบหรือฐานคิดอันเป็นที่มาของการกดขี่ผู้หญิง มากกว่าที่จะมาสนับสนุนให้มีการเผชิญหน้ากันและลงเอยอย่างแตกหักแบบที่แนวคิดนี้เสนอ

สตรีนิยมสายสังคมนิยม (Socialist Feminism)

คำถามหลักของสตรีนิยมสายนี้ก็คือชนชั้นกับเพศสภาพนั้น อะไรมีความสำคัญกว่ากัน หรือผูกพันกันอย่างแยกไม่ได้ แนวคิดของสตรีนิยมสายนี้เป็นส่วนผสมของสตรีนิยมสายมาร์กซิสต์ สตรีนิยมสายถึงรากเหง้าและการวิเคราะห์ทางจิตวิทยา¹ สตรีนิยมสายนี้มีความเห็นว่าทฤษฎีที่ใช้อธิบายการกดขี่และการขูดรีดผู้หญิงนั้นจะต้องอธิบายจากทั้งสองระบบคือจากระบบทุนนิยมตามแบบมาร์กซิสต์ และระบบปิตาธิปไตยตามแบบสุดขั้ว จะอธิบายโดยใช้กรอบคิดอันใดอันหนึ่งนั้นไม่เพียงพอ เพราะว่าแนวการวิเคราะห์ของ Marx เกี่ยวกับการกดขี่ผู้หญิงนั้นถูกมองว่าไม่สำคัญเท่ากับการกดขี่แรงงาน เช่น การมองว่าความเจ็บปวดที่ผู้หญิงได้รับจากผู้ชายเปรียบเสมือนกับความเจ็บปวดของแรงงานที่ได้รับจากชนชั้นกรรมกร และการวิเคราะห์แบบมาร์กซิสต์นี้ก็ไม่ได้ให้คำอธิบายว่าทำไมภายในระบบทุนนิยมต้องมีการแบ่งแยกพื้นที่ระหว่างที่ทำงานและที่บ้าน และทำไมผู้ชายต้องเป็นฝ่ายที่ออกมาทำงานนอกบ้านในขณะที่ผู้หญิงต้องทำงานในบ้าน และทำไมงานในบ้านจึงไม่มีคุณค่า นอกจากนี้การวิเคราะห์แบบมาร์กซ์ก็ยังอธิบายไม่ได้อีกว่าทำไมผู้หญิงถึงถูกกดขี่ต่ำกว่าผู้ชายทั้งในพื้นที่สาธารณะและในพื้นที่ส่วนตัว ทำไมถึงไม่เป็นไปในวิถีอื่น และในประเทศที่เป็นสังคมนิยมแล้วที่ผู้หญิงไม่ต้องพึ่งพิงเศรษฐกิจจากผู้ชาย ทำไมผู้หญิงถึงยังคงอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชายเช่นเดิมอีกอยู่ดี²

ในขณะที่สตรีนิยมสายถึงรากเหง้าก็วิเคราะห์เรื่องเพศสภาพว่าเป็นผลของปิตาธิปไตยทั้งสิ้น เพราะนานมาแล้วที่อำนาจในด้านต่าง ๆ ตกอยู่ในมือของผู้ชาย ผู้หญิงมักจะถูกผลักไสให้อยู่ในมุมที่ต่ำสุดของสังคมเสมอ ปัญหาของการวิเคราะห์สายรากเหง้านี้ก็คือ การวิเคราะห์ฐานของการกดขี่ผู้หญิงในรูปแบบต่าง ๆ นั้น ไม่ว่าจะเป็นการข่มขืน การทำร้ายทุบตี ประเพณีการมัดเท้า การขลิบอวัยวะเพศ พิธีสตี ฯลฯ ว่าเป็นผลของปิตาธิปไตยทั้งสิ้น ซึ่งการมองแบบนี้เป็นการมองปิตาธิปไตยในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์สากลจนเกินไป แท้ที่จริงแล้วความหมายของแต่ละปรากฏการณ์ในแต่ละพื้นที่ล้วนมีความแตกต่างกันไป

¹ Zalewski. Marysia, *Feminism after Postmodernism*, Op.cit. p. 17.

² Tong. Rosemarie, *Feminist Thought: A Comprehensive Introduction*, Op.cit. p. 174.

นอกจากนี้สตรีนิยมสายสังคมนิยมยังได้นำทฤษฎีจิตวิเคราะห์มาใช้ในการวิเคราะห์ด้วย แม้ว่าในเวลานั้นทฤษฎีจิตวิเคราะห์จะถูกวิพากษ์จากกลุ่มสตรีนิยมอย่างรุนแรงเกี่ยวกับลักษณะความเป็นเพศนิยมและความมีอคติทางเพศในตัวของมันเอง แต่อย่างไรก็ตามนักสตรีนิยมสามารถใช้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์มาใช้ในการวิเคราะห์โครงสร้างของลักษณะหรือความรู้สึกของแต่ละเพศสภาพด้วยมุมมองที่ทำงาน โดยการมองหาวิธีที่จะบรรลุซึ่งความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างดังกล่าว ทั้งนี้เพราะการวิเคราะห์ทางจิตวิทยาบอกเราว่าร่างกายไม่ใช่ชะตากรรม ลักษณะทางเพศสภาพนั้นเป็นสิ่งที่สังคมสร้างและวัฒนธรรมประกอบสร้างขึ้นและไม่ใช่เป็นเรื่องของชีววิทยาที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นมันจึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เพราะผู้หญิงกับผู้ชายนั้นถูกเลี้ยงดูมาแตกต่างกัน ดังนั้นความรู้สึก ความเชื่อรวมถึงตัวตนของทั้งสองเพศจึงแตกต่างกันด้วย และมันนำไปสู่ความรู้ที่แตกต่างกันระหว่างแต่ละเพศสภาพ¹ แนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้สตรีนิยมสายสังคมนิยมสามารถพัฒนาแนวทาง 2 แบบที่แตกต่างกันเพื่อมาวิเคราะห์การกดขี่ผู้หญิง นั่นก็คือ ทฤษฎีระบบคู่ (Dual-Systems Theory) และทฤษฎีระบบเดียว (Unified-Systems Theory) ซึ่งแนวทางเหล่านี้มีเป้าหมายที่จะอธิบายการกดขี่ผู้หญิงอย่างสมบูรณ์แบบ

ทฤษฎีระบบคู่ นั้นมองว่าปิตาธิปไตยและทุนนิยมเป็นรูปแบบที่แตกต่างกันของความสัมพันธ์ทางสังคมและกลุ่มของผลประโยชน์ ซึ่งเมื่อมันมาตัดผ่านกันก็จะก่อให้เกิดรูปแบบเฉพาะของการกดขี่ผู้หญิงที่เลวร้ายที่สุด ในการที่จะทำความเข้าใจการกดขี่ผู้หญิงนั้นทั้งทุนนิยมและปิตาธิปไตยจะต้องถูกวิเคราะห์ อันดับแรกในฐานะเป็นปรากฏการณ์ที่แยกออกจากกันและจากนั้นก็เป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน² สิ่งที่ทำให้ทฤษฎีระบบนี้ยุ่งยากพิศดารมากที่สุดก็คือความจริงที่แม้ว่านักทฤษฎีระบบคู่ทั้งหมดจะอธิบายทุนนิยมในฐานะที่เป็นโครงสร้างทางวัตถุหรือเป็นรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ของวิถีการผลิต แต่มีนักทฤษฎีเพียงบางคนเท่านั้นที่อธิบายปิตาธิปไตยในฐานะที่เป็นวัตถุนิยมซึ่งเป็นรากของการขูดรีดครอบงำภาวะเจริญพันธุ์หรืองานในบ้านของผู้หญิง ในขณะที่คนอื่น ๆ เข้าถึงปิตาธิปไตยในฐานะที่มันเป็นอุดมการณ์ซึ่งอยู่เหนือเกินกว่าความเข้าใจในเรื่องของวัตถุ³

ส่วนนักทฤษฎีระบบเดี่ยวนั้นพยายามที่จะวิเคราะห์ทุนนิยมและปิตาธิปไตยไปพร้อม ๆ กันผ่านแนวคิดเพียงอันเดียว นักทฤษฎีแนวนี้เห็นว่าทุนนิยมนั้นไม่ได้แยกออกจากปิตาธิปไตยเหมือนที่จิตใจไม่สามารถแยกออกจากร่างกาย การวิเคราะห์ในรูปแบบนี้จัดว่าเป็นความทะเยอทะยานของนักสตรีนิยมสายนี้ เพราะถ้ามีแนวความคิดเพียงหนึ่งเดียวที่จะใช้มองผ่านมิติของการกดขี่ทุกรูป

¹ Zalewski. Marysia, Feminism after Postmodernism, Op.cit. p. 19.

² Tong. Rosemarie, Feminist Thought: A Comprehensive Introduction, Op.cit. p. 175.

³ Gamble. Sarah, Critical Dictionary of Feminism and Post Feminism, Op.cit. p. 219.

แบบอย่างกลั่นกรองได้แล้วนั้น มันก็อาจจะเป็นไปได้ที่จะรวมเอามุมมองของสตรีนิยมทุกสายเข้าไว้ด้วยกันได้¹ โดยสตรีนิยมสายนี้พยายามที่จะเริ่มต้นสร้างโครงสร้างทางกรอบความคิดทฤษฎีที่แสดงความเท่าเทียมกันและความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างเป็นระบบของลักษณะเด่นที่เหมือนกันของรูปแบบการกดขี่ผู้หญิงที่ร่วมสมัยขึ้นมานั่นเอง

ความจริงแนวคิดของสตรีนิยมสายนี้ดูเหมือนจะสมบูรณ์แบบ เพราะได้รวบรวมเอาแนวคิดที่มาของการกดขี่ผู้หญิงตามการวิเคราะห์ของสตรีนิยมสายต่าง ๆ เอาไว้ และนำมาสร้างเป็นทฤษฎีเพื่อนำมาอธิบายโครงสร้างการกดขี่ผู้หญิงอย่างครอบคลุมที่สุด ทั้งระบบทุนนิยม ปิตาธิปไตย และการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันระหว่างเพศ แต่เมื่อมองในอีกมุมหนึ่งมันก็ดูเหมือนจะเป็นการเหมารวมปัญหาของผู้หญิงมากกว่าแนวคิดสตรีนิยมสายอื่น ๆ เสียอีก และยังคงเป็นอุดมคติมากเกินไป เพราะไม่สามารถต่อสู้กับโครงสร้างการกดขี่ผู้หญิงในรูปแบบต่าง ๆ นี้พร้อมกันทีเดียวได้ การเหมารวมในลักษณะเช่นนี้จะทำให้หนทางที่จะต่อสู้กับโครงสร้างการกดขี่ผู้หญิงเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น

สตรีนิยมหลังสมัยใหม่ (Postmodern Feminism)

สตรีนิยมสายนี้ปรากฏออกมาจาก 2 แหล่งหลัก ๆ คือ 1. จากการศึกษาวิพากษ์วิจารณ์ทฤษฎีสตรีนิยมในยุคที่เรียกว่าสมัยใหม่ (Modernist Feminisms) และ 2. จากความคิดของพวกเขาหลังสมัยใหม่ (Post Modernist) และหลังโครงสร้างนิยม (Post Structuralism) ซึ่งสตรีนิยมสายนี้มีความพยายามที่จะเปิดโปงจุดบกพร่องและข้อดีของสตรีนิยมแบบเก่า โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดแบ่งประเภท ผู้หญิง นั้นเพราะสตรีนิยมในยุคสมัยใหม่นั้นมีแนวคิดเกี่ยวกับตัวตนของมนุษย์ที่พัฒนา มาจากแนวคิดในยุคมุขธรรม (Enlightenment) นั่นคือการสร้างความรู้ขึ้นมาว่าปัจเจกชนนั้นเป็นผู้ผลิตความรู้และความจริงที่เหมาะสมและเป็นที่สุด ซึ่งนั่นเป็นจุดเริ่มต้นของการที่ปัจเจกชนแต่ละคนสามารถสร้าง พื้นฐานของการเรียกร้องสิทธิและให้คำจำกัดความตัวเองได้เหมือนอย่างที่เราคุ้นเคยกันดีในปัจจุบัน²

นักสตรีนิยมแนวนี้มองว่าการมีอยู่ของตัวตนเพียงหนึ่งเดียวอันเป็นที่สุดนั้นเป็นภาพลวงตา เพราะถ้านักคิดสมัยใหม่คิดว่าตัวตนของมนุษย์นั้นเหมือนผลแอปเปิ้ลที่มีแก่นกลางอันเดียวนั้น นักคิดหลังสมัยใหม่กลับคิดว่าตัวตนของมนุษย์เป็นเหมือนหัวหอมที่เมื่อลอกออกทีละชั้นแล้วสุดท้าย ก็ไม่เหลืออะไรเลย สิ่งนี้ไม่ได้หมายความว่าตัวตนของมนุษย์จะไม่มีอยู่หรือไม่สำคัญ

¹ Tong, Rosemarie, Feminist Thought: A Comprehensive Introduction, Op.cit. p. 175.

² Zalewski. Marysia, Feminism after Postmodernism, Op.cit. p. 22.

แต่ต้องพิจารณาไปพร้อมกับคำถามที่ว่าอะไรสร้างรูปแบบของตัวตนมนุษย์และอะไรสร้างพื้นฐานของรูปแบบของตัวตนมนุษย์ต่างหาก สำหรับนักคิดสมัยใหม่นั้นมันมีแก่นกลางสุดท้ายที่สร้างตัวตนหรือ Self ของแต่ละคน ซึ่งความคิดนี้กลายเป็นแรงบันดาลใจให้นักสตรีนิยมสมัยใหม่สามารถบอกได้ทันทีเลยว่าอะไรคือผู้หญิง และอะไรคือสิ่งที่ผู้หญิงควรเป็น ในขณะที่นักสตรีนิยมสายนี้ยืนยันว่ามันไม่มีแก่นกลางอันเดียวแบบนั้น และพอใจที่จะตั้งคำถามว่าผู้หญิงกลายมาเป็นผู้หญิงได้อย่างไรมากกว่า¹ สตรีนิยมแนวนี้ไม่ได้ให้ความสนใจเลยว่าลักษณะเฉพาะตัวของผู้หญิงควรเป็นอย่างไร จะเป็นมนุษย์ผู้มีเหตุผล เป็นแม่ของโลก หรือคนงานก็ตาม การพยายามให้คำจำกัดความของผู้หญิงเช่นนี้ทำให้สตรีนิยมแนวนี้รู้สึกกังวลใจเพราะนักสตรีนิยมกลุ่มนี้เห็นว่ามันเป็นเรื่องของการใช้อำนาจ เช่น การที่ Rousseau ให้คำจำกัดความผู้หญิงว่าเป็นผู้ช่วยตัวเล็ก ๆ ของผู้ชาย หรือที่ Wollstonecraft บอกว่าผู้หญิงนั้นสำคัญและดีเท่า ๆ กับผู้ชายนั้นต่างก็เป็นการพยายามใช้อำนาจเพื่อเป้าหมายในการให้คำจำกัดความและตัดสินว่าผู้หญิงเป็นอะไรและผู้หญิงสามารถทำอะไร สตรีนิยมสายถึงรากเหง้าอาจจะมองว่าคำจำกัดความของใครดีกว่าของใครแต่สำหรับนักสตรีนิยมหลังสมัยใหม่แล้วนี้ไม่ใช่ประเด็นที่ควรจะกังวล²

ข้อถกเถียงเกี่ยวกับเรื่องที่ว่าผู้หญิงควรจะเป็นอะไรนั้นไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่ ในทฤษฎีสตรีนิยม ทฤษฎีทางสังคม การเมืองและปรัชญา ตลอดจนนักคิดที่มีชื่อเสียงหลายคนเช่น เพลโต อริสโตเติล คานท์ รัสโซ ฟรอยด์ ฯลฯ ต่างก็ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับผู้หญิง เช่นผู้หญิงควรจะเป็นอะไรหรือทำอะไร หรืออะไรที่เรียกว่าเป็นผู้หญิงดีหรือผู้หญิงเลว ซึ่งก็ไม่ใช่จะมีแต่ผู้ชายเท่านั้นที่จะให้คำจำกัดความผู้หญิงว่าดีหรือเลว ผู้หญิงเองก็ทำเช่นนั้นอยู่ตลอดเวลา แม้กระทั่งคนที่ให้คำจำกัดความตัวเองว่าเป็นนักสตรีนิยมสมัยใหม่หลาย ๆ คนก็มักจะให้คำจำกัดความว่าผู้หญิงคืออะไรหรือควรเป็นอะไรอยู่เสมอ เหมือนกับว่านักสตรีนิยมเหล่านี้ทำให้ทฤษฎีสตรีนิยมนั้นกลายเป็นชุดของการให้คำจำกัดความผู้หญิงไปเสีย ซึ่งการให้คำจำกัดความสิ่งใดก็ตามนั้น กระทำโดยผ่านการใช้ภาษา และก็ไม่ได้ง่าย การให้คำจำกัดความนั้นเป็นการประกอบสร้างของความหมายและความเชื่อความรู้สึก ความคิดและความหมายนั้นถูกประกอบสร้างผ่านภาษาซึ่งเป็นอะไรที่ความรู้ของตัวตนของเราเองและความเชื่อความรู้สึกของเราถูกสร้างขึ้น และจุดที่สำคัญอีกอย่างที่จะทำความเข้าใจก็คือการให้ความหมายนั้นคือการตัดสินตามความพอใจของตนเองซึ่งไม่แน่นอนตายตัวและถูกให้รูปแบบโดยอ้างอิงกับความหมายของสิ่งอื่น กล่าวคือความหมายของสิ่ง ๆ หนึ่งนั้นถูกสร้างขึ้นผ่านตำแหน่งที่อยู่ตรงกันข้ามกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งถูกให้คำจำกัดความว่าแตกต่างกัน เช่น ตะวันตกถูกเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่

¹ Zalewski. Marysia, *Feminism after Postmodernism*, Op.cit. p. 23-24.

² Ibid. p. 24.

ตรงข้ามกับตะวันออก ทิศเหนือกับทิศใต้ ผู้ชายกับผู้หญิงหรือดีกับเลว³ Ferdinand de Saussure (1974) ได้วิเคราะห์การใช้ภาษาออกมาว่าภาษาที่แตกต่างกันสามารถแบ่งความเป็นจริงทางสังคมออกไปได้หลายทางและสร้างความหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้นการแปลภาษาจากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่งนั้นอย่าคาดหวังว่ามันจะเป็นความจริงแท้หรือแทนความหมายได้อย่างถูกต้อง เช่นความหมายของความเป็นชายและความเป็นหญิงนั้นจะเปลี่ยนไปในแต่ละภาษา วัฒนธรรมและช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน การพยายามรวมความหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกันนั้นแสดงให้เห็นถึงการปิดกั้นและ การใช้อำนาจซึ่งกลุ่มนักคิดหลังสมัยใหม่พยายามจะเปิดโปงให้เห็น เมื่อเชื่อมโยงกับความคิดที่มองว่าความหมายของทุกอย่างนั้นเป็นการตัดสินใจ ตามความพอใจและตัวตนเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น สตรีนิยมแนวคิดนี้จึงยืนยันว่าความจริงเพียงหนึ่งเดียวหรือความรู้ที่แย้งไม่ได้นั้นก็ไม่มีอยู่จริง และมนุษย์ผู้รู้แจ้งก็ไม่ได้เป็นแหล่งของความรู้หรือความจริงนั้น Foucault เชื่อว่าใครก็ตามที่เป็น คนให้คำจำกัดความความจริง คน ๆ นั้นเป็นผู้ครอบครองอำนาจ¹

ดังนั้นจะสามารถเห็นได้ว่าใครก็ตามที่เป็นผู้ให้คำจำกัดความกับผู้หญิง คน ๆ นั้นกำลังเล่นเกมของอำนาจอยู่ ภาระของสตรีนิยมสายนี้ไม่ได้อยู่ที่การค้นหาว่าผู้หญิงคืออะไร แต่อยู่ที่การเปิดโปงให้เห็นเกมของอำนาจ ความจริง ความรู้ ว่าถูกใช้ไปอย่างไรในการให้คำจำกัดความว่าผู้หญิงคืออะไรต่างหาก สตรีนิยมแนวคิดนี้จึงปรากฏออกมาจากความขัดแย้งภายในทฤษฎีสตรีนิยมกับอิทธิพลของความคิดหลังสมัยใหม่ ผลของมันก็คือการแสดงตัวเองออกมาในฐานะสิ่งที่ไม่มียุติธรรมแน่นอน เป็นการวิพากษ์วิจารณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้และเป็นไปเพื่อรื้อสร้าง (Deconstruct) นักสตรีนิยมบางคน ก็ใช้คำว่าสตรีนิยมเพื่อรื้อสร้างโดยดูจากภาระที่จะต้องสืบสวน แสวงหาและชักใช้ได้เรียงสิ่งที่มาประกอบกันเป็นทฤษฎีต่าง ๆ เช่นทฤษฎีของ Marx หรือของเสรีนิยมเพื่อเปิดโปงให้เห็นสิ่งที่ซ่อนอยู่ภายในนั้น เพราะแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่นี้จะปฏิเสธทฤษฎีหรือแนวคิดที่มีลักษณะเป็นสากลและครอบคลุมทุกสิ่งที่อธิบายได้ ทฤษฎีสตรีนิยมแบบเก่า ๆ เช่นสตรีนิยมสายเสรีนิยมหรือ Marxist นั้นถูกสตรีนิยมสายนี้มองว่าขยาดมาจากทฤษฎีกระแสชาย ดังนั้นสตรีนิยมสายนี้ไม่ว่าจะถูกเรียกว่าเป็นพวกหลังสมัยใหม่หรือพวกที่รื้อสร้างต่างก็ถูกให้คำจำกัดความว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามกับทฤษฎีทางสังคม การเมืองที่เป็นแบบกระแสชาย และทฤษฎีสตรีนิยมที่นำเอาลักษณะดังกล่าวมาใช้

สตรีนิยมแนวคิดนี้จึงจัดวางกลยุทธ์ด้วยวิธีการรื้อสร้างแบบพวกหลังสมัยใหม่ แต่มีจุดสนใจเฉพาะอยู่ที่เรื่องของเพศสภาพและเพศหญิง งานที่สำคัญก็คือการสืบสวนดูกลไกของอำนาจ

³ Ibid. p. 25.

¹ Ibid. p. 26.

ซึ่งหล่อหลอมลักษณะเฉพาะของเพศหญิงซึ่งเป็นไปได้ต่อด้านลักษณะเฉพาะของตัวเอง² นอกจากนี้แนวคิดของสตรีนิยมสายนี้ยังเปิดพื้นที่ให้มีการตีความ และให้ผู้หญิงแต่ละกลุ่มได้ออกมาเสนอเรื่องราวที่เป็นประสบการณ์เฉพาะของตัวเองที่แตกต่างกันไปแทนที่จะเป็นไปในลักษณะของการเหมารวมเหมือนที่ผ่านมา¹

สตรีนิยมแนวนี้เหมือนจะให้แนวการวิเคราะห์ในมุมกว้างที่สุด และไม่ได้นับว่า ผู้หญิงเป็นเหยื่ออยู่ตลอดเวลาเหมือนที่สตรีนิยมสายอื่น ๆ มองแนวคิดของสตรีนิยมสายนี้มีลักษณะเปิดโอกาสให้มีการปะทะสังสรรค์กันระหว่างประสบการณ์ของผู้หญิงแต่ละคนแต่ละกลุ่ม โดยไม่มีการเหมารวมหรือพยายามให้คำอธิบายลักษณะของผู้หญิงทั้งหมดโดยใช้ประสบการณ์ของผู้หญิงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในรูปแบบที่ตายตัวเหมือนที่ผ่านมา ๆ มาแต่การเปิดโอกาสเพื่อตีความในลักษณะเช่นนี้จะทำให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาของผู้หญิงแต่ละกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพและมองหาวิธีแก้ปัญหาอย่างถูกต้องได้ดีกว่าการตีความเหมารวมหรือกีดกันคนบางกลุ่มบางพวกออกไปดังเช่นที่สตรีนิยมแนวอื่น ๆ เคยทำกันมาแต่กระนั้นการพิจารณาปัญหาของผู้หญิงออกมาเป็นส่วน ๆ ไม่ใช่คำตอบหรือทางออกที่ดีภายใต้สังคมปัจจุบัน เหตุผลสำคัญคือนโยบายสังคมที่มาจากรัฐต่างถูกกำหนดมาอย่างเหมารวม ดังนั้นจึงเป็นเรื่องยากที่จะแก้ไขปัญหาของผู้หญิงที่มีความทับซ้อนของปัญหาที่แตกต่างกันไป

แนวคิดที่หลากหลายของนักสตรีนิยมแต่ละสำนักคิด ซึ่งแต่ละสำนักคิดมียุทธศาสตร์หรือมโนทัศน์ที่แตกต่างกันออกไป สองแนวคิดที่เหมาะสมภายใต้กรอบวิเคราะห์ของงานศึกษานี้ที่ผู้ศึกษาเลือกก็คือ แนวคิดสตรีนิยมเสรีนิยม (Liberal Feminism) และแนวคิดสตรีนิยมสายถึงรากเหง้า (Radical Feminism)

ผู้ศึกษาใช้แนวคิดสตรีนิยมเสรีนิยม (Liberal Feminism) และแนวคิดสตรีนิยมสายถึงรากเหง้า (Radical Feminism) เพื่อวิเคราะห์กฎหมายครอบครัว บรรพ 5 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย และกฎหมายครอบครัว ในกฎหมายมังรายศาสตร์

ซึ่งกฎหมายครอบครัวบรรพ 5 เป็นกฎหมายที่ได้รับอิทธิพลแนวคิดมาจากตะวันตกดังนั้นหลักปรัชญาทางกฎหมายจึงเป็นเรื่องของการให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิเสรีภาพ ส่วนหลักปรัชญาของกฎหมายมังรายศาสตร์ซึ่งเป็นกฎหมายโบราณ แนวคิดเรื่องความเท่าเทียมหรือเสรีภาพของพลเมืองจึงเป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏในกฎหมายฉบับนี้ ซึ่งการใช้แนวคิดสตรีนิยมสายเสรีนิยมจะทำให้เห็น

² Ibid. p. 27.

¹ ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, คำบรรยายประกอบการสอนกระบวนวิชา “Feminism Philosophy”, (เชียงใหม่ : หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ภาคการศึกษาที่ 1/2545)

ถึงอำนาจของรัฐในการจัดการและควบคุมผู้หญิงในเรื่องของสิทธิเสรีภาพภายใต้กฎหมายทั้ง 2 ฉบับ ที่ฉบับหนึ่งดูเหมือนจะให้สิทธิเสรีภาพแก่ผู้หญิง และอีกฉบับหนึ่งไม่ได้มีหลักการเรื่องสิทธิเสรีภาพ ซึ่งผู้ศึกษาเชื่อว่ากฎหมายทั้ง 2 ฉบับบริดรอนและจำกัดสิทธิของผู้หญิงเหมือน ๆ กันทั้ง 2 ฉบับ

แนวสตรีนิยมสายถึงรากเหง้า มองเรื่องการกดขี่ผู้หญิงว่ามาจากโครงสร้างทางสังคมแบบชายเป็นใหญ่หรือปิตาธิปไตย (Patriarchy) และโครงสร้างทางสังคมแบบนี้เป็นการครอบงำและกดขี่ผู้หญิงในเรื่องประเวณี (Sexuality) ซึ่งแนวคิดสตรีนิยมสายถึงรากเหง้าให้ความสำคัญกับเรื่องประเวณี และพื้นที่ของกฎหมายมังรายศาสตร์และกฎหมายครอบครัวบรรพ 5 ก็ยังคงเต็มไปด้วยการกดขี่และความไม่เสมอภาคทางเพศที่มีฐานมาจากเรื่องประเวณี การวิเคราะห์ภายใต้แนวคิดนี้จะทำให้เห็นว่าภายใต้โครงสร้างของสังคมแบบปิตาธิปไตย พื้นที่ของกฎหมายทั้ง 2 ฉบับมีรูปแบบการจัดการกับผู้หญิงในพื้นที่ของกฎหมายอย่างไร และได้สร้างมายาคติ (Myth) ที่ยังคงฝังรากของความไม่เท่าเทียมกันทางเพศซึ่งมีผลสืบเนื่องจากอดีตมาถึงปัจจุบันอย่างไร

ทฤษฎีกฎหมายสตรีนิยม

การศึกษากฎหมายในแนวสตรีนิยม ไม่ได้มุ่งที่จะวิเคราะห์กฎหมายหาความหมายในประเด็นกฎหมาย และหาวิธีการแก้ไขกฎหมายเพียงเท่านั้น หากแต่ที่จะมุ่งค้นหาและทำความเข้าใจว่ากฎหมายมองผู้หญิงอย่างไร และกฎหมายสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของผู้หญิงเพียงไร การเสนอเช่นนี้อาจทำให้เกิดความเข้าใจว่าเป็นการนำภาพและความต้องการของคนเฉพาะกลุ่ม มาเป็นตัวตั้งเป็นการมองเพียงด้านเดียว แต่ถ้าพิจารณาให้ถี่ถ้วนก็จะพบว่ากฎหมายเองก็มีลักษณะด้านเดียว ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันกฎหมายก็บัญญัติมาจากความเห็นและประโยชน์ของผู้ชาย และกำหนดว่าผู้หญิงต้องหรือควรเป็นอย่างไร กฎหมายเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเป็นใหญ่ในทางวัฒนธรรมให้กับผู้ชายและความเป็นใหญ่ในทางวัฒนธรรม หมายถึงว่ามีกรอบรับความคิดเห็นของกลุ่มที่ปกครองว่าเป็นเรื่องธรรมดาและเป็นส่วนหนึ่งของกฎธรรมชาติที่ผู้ชายจะเป็นใหญ่การยอมรับกฎเกณฑ์นี้มาจากแม้กระทั่งผู้ที่ถูกให้ความเห็นว่าด้อยค่าซึ่งก็คือผู้หญิง ในลักษณะนี้กฎหมายจึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้สถานะของกลุ่มปกครองดำรงอยู่ได้และรักษาสถานะภาพความเป็นใหญ่ของชายตามประเพณีดั้งเดิมในสังคมต่อไป

ภายใต้กฎหมายที่มาจากผู้ชายกลุ่มปกครอง กฎหมายจึงเสมือนดินอันอุดมสมบูรณ์ที่จะปลูกกฎเกณฑ์เพื่อเป็นพื้นฐานของความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมหาศาลรวมทั้งความสัมพันธ์ของเพศด้วย ฉะนั้นในแนวทางของสตรีนิยม (แนวสตรีนิยม Liberal Feminism) จึงจำเป็นต้องทำการสำรวจและ

วิเคราะห์หับทบัญญัติของกฎหมายเพื่อนำไปสู่การเกิดของกฎหมายใหม่ที่เรียกว่า “นิติศาสตร์ทางเลือก” โดยการสร้างทฤษฎีข้อเสนอ ยุทธวิธีที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงความไม่ยุติธรรมในสังคม¹

วิระดา สมสวัสดิ์¹ ได้กล่าวถึงวิธีวิเคราะห์วิชัยกฎหมายที่เกี่ยวกับผู้หญิง ว่า วิธีการที่จะได้ข้อมูลในการวิเคราะห์วิชัยกฎหมายที่เกี่ยวกับผู้หญิงอาจได้มาจาก

ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Data) เกี่ยวกับข้อเท็จจริงในชีวิตของผู้หญิงในสังคมและการดำเนินการของกฎหมาย

ที่มาของกฎหมายและหลักกฎหมาย

นโยบายที่เอาใจใส่ผู้หญิง

การจะพิจารณาถึงสถานภาพทางกฎหมายของผู้หญิง ต้องมีความเข้าใจในเรื่องชีวิตและสถานภาพของผู้หญิงในสังคมก่อน การรวบรวมความรู้ในเรื่องนี้ต้องทำโดยวิธีการเชิงประจักษ์ก่อนที่จะมีการสำรวจว่าข้อเท็จจริงเกี่ยวกับชีวิตในสังคมสัมพันธ์อย่างไรกับกฎหมาย แล้วจึงนำความเห็นของผู้ศึกษามาประกอบว่าสถานภาพของผู้หญิงเป็นอย่างไรและควรจะเป็นอย่างไร

สำหรับที่มาของกฎหมายในการศึกษาแนวสตรีนิยม มีลักษณะพิเศษอยู่สองประการ คือ การให้น้ำหนักอย่างมากกับการใช้ที่มาของกฎหมายจาก “ระดับล่าง” เช่น จารีตประเพณีและความเห็นของสาธารณชนว่ากฎหมายคืออะไร หรือควรจะเป็นอย่างไร ในประเด็นวิจัยเรื่องกฎหมายครอบครัวและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนบุคคลโดยทั่วไป เป็นต้น ประการที่สอง คือ การเน้นอย่างมากในการบริหารงานของรัฐบาล ว่ามีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ต่อพลเมืองทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีบทบาทอย่างมากสำหรับผู้หญิง

นโยบายที่เอาใจใส่ผู้หญิงไม่เพียงแต่ตัดสินใจว่า มีประเด็นอะไรบ้างที่จะนำมาพิจารณา มีเกณฑ์อะไรบ้างในการพิจารณากฎหมายและควรมุ่งที่จะแก้ไขในเรื่องอะไรบ้างเท่านั้น นโยบายเหล่านั้นยังเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหลักกฎหมายอีกด้วย ดังนั้นจึงอาจสำคัญสำหรับการตีความและการใช้กฎหมายด้วย

¹ วิระดา สมสวัสดิ์, โครงการฝึกอบรมนักวิจัยด้านสตรีศึกษา รุ่นที่ 4 ปี พ.ศ.2542, หน้า 59-62.

¹ วิระดา สมสวัสดิ์, โครงการฝึกอบรมนักวิจัยด้านสตรีศึกษา รุ่นที่ 4 ปี พ.ศ.2542, หน้า 84-86.

วิระดา สมสวัสดิ์² ได้ให้คำอธิบายถึงทฤษฎีกฎหมายสตรีนิยมว่ามีลักษณะข้ามสาขา (Interdisciplination) และหลากหลาย (Pluralistic) รวมทั้งสามารถใช้ข้อมูลและสาระที่มีอยู่ทั่วไป ไม่ว่าที่ใดได้อย่างสะดวก อย่างไรก็ตามอาจจำแนกรากฐานของทฤษฎีได้เป็น 3 ด้านคือ ด้านจริยธรรม ด้านการพิสูจน์เชิงประจักษ์ (Empirical) และด้านทฤษฎีกฎหมาย

ทฤษฎีกฎหมายสตรีนิยมถกเถียงประเด็นศีลธรรม การเมือง และใช้ข้อมูลและใช้สาระที่เป็นเชิงประจักษ์สามารถพิสูจน์ได้ มีการวิเคราะห์บทบาทบัญญัติของกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน ทั้งหมดนี้ตั้งอยู่บนฐานของการมองจากเบื้องล่างสู่เบื้องบนซึ่งเรียกกันว่าเป็นมุมมองของผู้หญิง การกล่าวเช่นนี้มีนัยว่าพวกผู้หญิงปรารถนาที่จะเห็นทั้งบทบาทบัญญัติกฎหมายเป็นความจริงและระบบศีลธรรมจากแนวคิดของผู้หญิง

หลักการนิติศาสตร์ของนักสตรีนิยมที่ชัดเจนมีอยู่ 3 ประเด็น ประเด็นที่หนึ่ง คือ การนำเสนอภาพการกดขี่ที่เป็นรูปธรรม ว่าได้รับการตอกย้ำสร้างขอบขั้วธรรมจากบทบาทบัญญัติต่าง ๆ ของกฎหมาย เพราะไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่าสถานการณ์ของผู้หญิงในประวัติศาสตร์ทั้งหมดนั้นดีกว่า ทาสเพียงนิดเดียว สถานะที่เป็นทรัพย์สินสมบัติที่ถูกต้องตามกฎหมายของนาย (ซึ่งก็คือบิดาหรือสามี) ผู้ซึ่งให้การคุ้มครองและควบคุม

ในการนำเสนอนี้นักสตรีนิยมจึงวิเคราะห์และเน้นให้เห็นถึง โครงสร้างของการกดขี่และความรุนแรงต่อผู้หญิง ในขณะที่เดียวกันนักสตรีนิยมจะต่อสู้ทางการเมือง เพื่อจัดการกดขี่และความรุนแรงต่อผู้หญิงในบทบาทบัญญัติของกฎหมายด้วย

ประการที่สอง นักสตรีนิยมจะวิเคราะห์ความเป็นใหญ่ของเพศชายที่ปรากฏอยู่โดยทั่วไป และเข้าไปร่วมในการสร้างยุทธวิธีที่จะต่อสู้ความเป็นใหญ่ของเพศชายด้วย โดยการต่อสู้นี้มีตั้งแต่การสร้างจิตสำนึกที่ได้แย้งว่า “เรื่องส่วนตัวคือเรื่องการเมือง” และ ได้แย้งว่าไม่มีที่แห่งใดที่การกดขี่ของผู้ชายจะไปไม่ถึง

แม้กระทั่งครอบครัวก็ถูกวิพากษ์ในบางครั้งว่าเป็น “สถาบันหลักของความเป็นใหญ่ของเพศชาย” ในขณะที่การต่อสู้เรื่องสิทธิในการเจริญพันธุ์สะท้อนถึงการถกเถียงว่าการเจริญพันธุ์ไม่ใช่ข้อเท็จจริงว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพ แต่เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับระดับความก้าวหน้าและอุดมการณ์ของสังคม ในการที่จะได้มาซึ่งคุณค่าในตัวเอง ผู้หญิงจะต้องสำรวจเส้นทางแห่งความ “ผลิตผลิติน” ใหม่ ต้องได้ตอบต่อสู้กับประวัติศาสตร์ซึ่งความสัมพันธ์ทางเพศได้ถูกสร้างขึ้นจากความสำคัญของผู้ชาย ผู้หญิงต้องยอมให้ตนเองสร้างความต้องการที่จะมีประสบการณ์ขึ้นมาบ้าง

² วิระดา สมสวัสดิ์, ผู้หญิงกับกฎหมาย, หน้า 27-30.

ยอมให้ตนเองสัมผัสกับทัศนวิสัยโดยการตัดสินใจทางการเมืองที่จะมีวิถีชีวิตซึ่งจะให้ เสรีภาพที่จะ มีประสบการณ์และความรู้สึก

ประเด็นที่สาม คือ คำถามของผู้หญิงถึงเหตุผลและความคิดเรื่องความยุติธรรม หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งอะไรคือความเป็นจริง เมื่อผู้ชายที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมโต้แย้ง ว่าผู้หญิงแตกต่างจากผู้ชาย และผู้ชายเหล่านั้นได้พัฒนาเหตุผลและความคิดเรื่องความยุติธรรมที่ ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ผู้ชายอยู่กับตนเอง ที่เป็นนามธรรม และไม่เป็นกลางเมื่อคิดต่อผู้หญิง

ในการนำเสนอข้อนี้ นักสตรีนิยมจะต้องวิเคราะห์เรื่องความยุติธรรม ซึ่งโดยจารีตประเพณี ผู้หญิงจะถูกสร้างภาพว่ามีความคิดเรื่องความยุติธรรมที่ล้าหลังมาก และผู้หญิงเหมาะที่จะอยู่แต่ใน ครัวเรือนเท่านั้นเพราะผู้หญิงอยู่ใกล้กับธรรมชาติมากกว่าผู้ชาย แม้ว่าจะมีการให้ภาพผู้หญิงว่าเป็น ผู้ปกป้องรักษาศิลปะธรรม และผู้หญิงทำให้องค์กรทางสังคมเข้มแข็งเพราะมีความอดทนและมีความมั่นคง สามารถปลอบประโลมกิเลสของผู้ชายได้ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ให้ภาพว่าผู้หญิงขาดความคิดเรื่อง ความยุติธรรมและไม่สามารถนำเอาทัศนวิสัยมาปกครองได้อย่างยุติธรรม จึงต้องกันผู้หญิงออก จากแหล่งของอำนาจ เพื่อที่พวกเขาจะได้ไม่บ่อนทำลายโครงสร้างทางการเมือง

นักสตรีนิยมเห็นว่าการตอบโต้ที่ถูกต้องของการตราความแตกต่างของผู้หญิงและผู้ชายนี้ คือ หนึ่ง จะต้องกล่าวว่าไม่มีสาระอยู่ในการอ้างความแตกต่างเหล่านั้น และหากจะมีความแตกต่างใด ๆ ที่เห็นได้อย่างชัดเจนแล้วมันก็เป็นแต่เพียงผลของการขาดโอกาสของผู้หญิงที่จะพัฒนาประสบการณ์ ในชีวิตซึ่งอาจจะเป็นที่มาของความคิดในเรื่องความยุติธรรม

ดังนั้นการเพิ่มโอกาสให้กับผู้หญิงจะเป็นการประกันได้ว่าความคิดเรื่องความยุติธรรมของ ผู้หญิงจะเหมือนกันกับความคิดเรื่องความยุติธรรมของผู้ชาย

แต่ก็มีอีกทางที่โต้ตอบได้ คือ อาจกล่าวได้ว่าบางทีความแตกต่างอาจจะเป็นความแตกต่าง ในทางบวกก็เป็นได้ จะเป็นอะไรไปถ้าหากว่าผู้หญิงมีความแตกต่างจากผู้ชายในความคิดเรื่อง จริยธรรมและศีลธรรม มันอาจมีเหตุผลที่น่าเชื่อถือว่าความยุติธรรมของผู้ชาย แท้จริงแล้วมีฐานอยู่ บนอัตวิสัยของผู้ชายก็ได้

ในการศึกษาประเด็นผู้หญิงกับกฎหมาย ไม่ใช่เพียงแต่การศึกษาบทบัญญัติของกฎหมาย ที่มีผลกระทบบต่อผู้หญิง หากแต่ต้องศึกษาการใช้กฎหมาย การตีความกฎหมายและหาวิธีแก้ไข กฎหมาย เพราะกฎหมายที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันบัญญัติมาจากความเห็นและประโยชน์ของผู้ชาย แล้วมากำหนดว่าผู้หญิงต้องเป็นหรือควรเป็นอย่างไร กฎหมายยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้าง ความเป็นใหญ่ในทางวัฒนธรรมให้กับผู้ชายประเด็นผู้หญิงกับกฎหมายจึงจำเป็นต้องสำรวจ และวิเคราะห์บทบัญญัติของกฎหมายที่มีอยู่ นอกจากเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างเพศทั้งสองแล้ว ยังต้องทำประเด็นในทางสังคมวัฒนธรรมให้เป็นประเด็นทางกฎหมายขึ้นมาด้วย

การมองกฎหมายจากแนวคิดของผู้หญิง หมายความว่า ต้องมีการสำรวจว่ากฎหมายเห็นผู้หญิงอย่างไร ผู้หญิงมีสถานะอยู่อย่างไรตามกฎหมาย และกฎหมายตอบสนองความต้องการของผู้หญิงอย่างไร รวมทั้งกฎหมายสอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้หญิงเพียงไร

วัตถุประสงค์สำคัญของการศึกษาประเด็นผู้หญิงกับกฎหมาย เพื่อที่จะบรรยายให้บรรดาชาย ตลอดจนทำความเข้าใจถึงสถานภาพทางกฎหมายของผู้หญิงด้วยเป้าหมายเฉพาะเจาะจงที่จะให้สถานภาพทางกฎหมายและสถานภาพในทางสังคมของผู้หญิงดีขึ้นและเท่าเทียมกับผู้ชาย ในการศึกษาประเด็นผู้หญิงกับกฎหมายจำเป็นต้องมีองค์ประกอบดังนี้

มีการบรรยายและวิเคราะห์กฎหมายที่มีอยู่

มีการระบุจุดแข็งและจุดอ่อนของกฎหมายรวมทั้งการละเลยที่จะเสนอประเด็นข้อกฎหมายที่เป็นจุดอ่อนจุดแข็งเหล่านั้นในคำพิพากษาทั้งหลายด้วย

มีการอภิปรายว่า บทบัญญัติของกฎหมายทั้งหลายควรจะเพิ่มเติม ตัดทอน หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างไรหรือไม่

นิติปรัชญาแนวสตรีศาสตร์ (Feminist Jurisprudence/Feminist Legal Theory)¹

สมชาย ปรีชาศิลป์กุล ได้นำเสนอแนวคิดนิติปรัชญาแนวสตรีศาสตร์ว่า เป็นกระแสความคิดที่สำคัญนับตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1970 ในสหรัฐอเมริกา โดยเป็นแนวความคิดที่ได้ตอบกับกระแสความคิดทางกฎหมายที่เป็นผลผลิตจากอุดมการณ์ของเพศชาย ซึ่งมีผลในการกีดกันเพศหญิง ออกจากการมีส่วนร่วมในงานทางด้านกฎหมาย (Legal Affair) และสถาปนาความเหนือกว่าของเพศชายขึ้นทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

แนวความคิดนิติปรัชญาแนวสตรีศาสตร์เป็นการเปิดมุมมองการวิเคราะห์และทำความเข้าใจกับกฎหมายผ่านสายตาทางด้านเพศ (Gender) และได้มีผลให้เกิดความเคลื่อนไหวอย่างกว้างขวางทั้งในวารสารทางวิชาการ การประชุมสัมมนาและงานทฤษฎีทางนิติปรัชญาแนวสตรีศาสตร์ จนถือเป็นกลุ่มความคิดทางกฎหมายรูปแบบหนึ่ง ภายใต้ชื่อ Feminist Jurisprudence หรือ Feminist Legal Theory

นิติปรัชญาแนวสตรีศาสตร์เป็นความคิดของทฤษฎีกฎหมายสำนักหนึ่ง ที่ได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดเรื่องสตรีนิยม (Feminism) แม้ว่าคำจำกัดความของสตรีนิยมจะมีอยู่หลากหลาย

¹ สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, “นิติปรัชญาแนวสตรีศาสตร์ (Feminist Jurisprudence/Feminist Legal Theory)”, <http://www.geocity.com/midnightuniv>, (21 กรกฎาคม 2546)

แต่สามารถพบความหมายที่ร่วมกันได้ คือเป็นแนวคิดหรือกรอบการมองที่พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมผ่านมุมมองทางเพศ โดยเห็นว่าท่ามกลางความสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิงนั้น หญิงจะตกอยู่ในฐานะถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกปฏิบัติอย่างเลวร้ายและไม่เป็นธรรมทั้งในทางสังคมและชีวิตส่วนตัว และไม่เพียงวิเคราะห์ถึงความเป็นรองของหญิงเท่านั้นสตรีนิยมยังเป็นการเสนอระบบคุณค่า วิธีชีวิตและคำอธิบายที่มีพื้นฐานทางปรัชญาแตกต่างไปจากความคิดที่ดำรงอยู่ในสังคม

สำหรับนิติปรัชญาแนวอภิปรัชญาจึงมองว่า ความก้าวหน้าของสังคมโดยรวมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ทางกฎหมาย และการปฏิบัติที่อยู่ภายใต้ การครอบงำของสังคมแบบชายเป็นใหญ่หรือปิตาธิปไตย (Patriarchal Form of Society) ภายในสังคมแบบปิตาธิปไตย โครงสร้างและสถาบันทางสังคมจะถูกสร้างขึ้นในรูปแบบที่หลากหลาย แต่ผลลัพธ์ที่เหมือนกันก็คือการกดขี่เอารัดเอาเปรียบเพศหญิง

แนวความคิดของกลุ่มนิติปรัชญาแนวอภิปรัชญาจะทำการวิเคราะห์และต่อต้านกับปรัชญาทางกฎหมายซึ่งตอบสนองเฉพาะผลประโยชน์ของเพศชาย ซึ่งมักเป็นที่เข้าใจและถูกตอกย้ำอย่างสม่ำเสมอทั้งโดยนักกฎหมายและบุคคลทั่วไปว่า ลักษณะความเป็นใหญ่ของเพศชายที่ปรากฏขึ้นเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ แต่สำหรับนิติปรัชญาแนวอภิปรัชญาแล้วการครอบงำทางกฎหมายเป็นผลมาจากเพศที่มีอำนาจมากกว่าในทางสังคม เพราะฉะนั้น โดยพื้นฐานสำหรับนิติปรัชญาแนวอภิปรัชญาแล้ว กฎหมายหรือระเบียบกฎหมายต่าง ๆ จึงไม่มีความเป็นกลางดังที่มักจะเป็นที่เข้าใจกัน หากทำการวิเคราะห์เข้าไปก็จะพบถึงอคติทางเพศที่ดำรงอยู่ในระบบ ในทรรศนะของนิติปรัชญาแนวอภิปรัชญา สังคมปิตาธิปไตยเป็นเงื่อนไขของการสร้างหลักการและแนวทางปฏิบัติที่เพศชายมีสถานะสูงกว่า และรวมถึงการสร้างระบบกฎหมายขึ้นมาเพื่อสร้างความชอบธรรมและความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำนี้ กฎหมายในสังคมปิตาธิปไตยเป็นสัญลักษณ์ที่มีอำนาจและเป็นเครื่องมือในการดำรงความชอบธรรมไว้ภายใต้คำว่า “ความเป็นธรรมชาติ” (Nature) จารีตประเพณี (Tradition) หรือความเป็นจริงแบบภาวะวิสัย (Objective Reality)

แนวความคิดของนิติอภิปรัชญาจึงเป็นการตั้งคำถามต่อรากฐานความคิดและมายาคติที่ถูกครอบงำไว้ด้วยความคิดแบบเพศชายไม่ว่าจะโดยตระหนักรู้หรือไม่ก็ตาม การเคลื่อนไหวทางความคิดของนิติปรัชญาแนวอภิปรัชญาจึงต้องการสร้างทฤษฎีทางกฎหมายที่ไม่ได้ยึดติดกัน หรือทำให้ประสบการณ์ ความคิดและสถานการณ์กลายเป็นประเด็นที่ไม่ได้รับความสนใจ การปฏิเสธรูปแบบของสังคมปิตาธิปไตยจึงเป็นลักษณะร่วมกันของแนวความคิดแบบนิติปรัชญาแนวอภิปรัชญา หรืออาจกล่าวได้ว่าภาระหน้าที่ของแนวคิดนี้คือการวิเคราะห์และวิพากษ์กฎหมายในฐานะที่เป็นสถาบันแบบปิตาธิปไตย (The Analysis and Critique of Law as a Patriarchal Institution)

ตามแนวคิดเสรีนิยมของตะวันตก กฎหมายถูกเข้าใจในฐานะเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่เป็นกลางทางด้านเพศ เชื้อชาติ สถานะ ซึ่งเป็นความคิดที่มีอิทธิพลครอบงำและทำให้มายาคติดังกล่าวดำรงอยู่ในกฎหมายได้ต่อไป นักนิติอรรถศาสตร์ได้พยายามเปิดโปงให้เห็นถึงมายาคติที่แอบซ่อนอยู่เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นอันหมายถึงการบรรลุถึงการสร้างความเสมอภาคให้กับหญิง

ภายใต้ความเคลื่อนไหวของกระแสนิติปรัชญาแนวอรรถศาสตร์ได้มีการพัฒนาวิธีการศึกษาและการวิเคราะห์ที่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะที่เป็นของตนเอง วิธีในการศึกษาในการสร้างความรู้ของนิติปรัชญาแนวอรรถศาสตร์มีอย่างหลากหลาย อย่างไรก็ตามวิธีการซึ่งถือเป็นลักษณะของที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้

การยกระดับจิตสำนึก (Consciousness Raising/Unsilencing Women) สำหรับนักนิติศาสตร์ตราบเท่าที่ยังไม่มีการตระหนักถึงการตกเป็นเบี้ยล่างของหญิงในกฎหมาย ตรานั้นหญิงก็จะยัง "ไม่" ได้รับความเสมอภาค การยกระดับของการตระหนักรู้เป็นกระบวนการที่หญิงได้ตระหนักถึงสถานะและสภาพที่ดีกว่า ที่ถูกกำหนดไว้โดยสังคมและกฎหมาย ซึ่งจะบังเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการโต้แย้งและวิวาทะทั้งกับตนเองและผู้อื่น เพื่อให้เกิดการตระหนักถึงในสิ่งที่เคยถูกเข้าใจและยอมรับว่าเป็นธรรมชาติว่า แท้ที่จริงแล้ว เป็นผลผลิตจากสังคม เพื่อที่จะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงเสียงของหญิงต้องถูกรับฟัง ประสบการณ์ของหญิงต้องถูกนำมาขบคิดใหม่ การตระหนักรู้ในสถานะของหญิงเป็นกระบวนการที่อาจเกิดขึ้นในระดับปัจเจก แต่ต้องสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นว่าสิ่งที่เกิดในระดับปรากฏการณ์นั้นเป็นผลจากกลไกในระดับสถาบัน เช่น การกีดกันหญิงออกจากการเข้าถึงตำแหน่งงานหรือการครอบครองทรัพย์สิน Leslie Bender ได้อธิบายถึงกระบวนการนี้ไว้ว่า "การตระหนักถึงสิทธิสตรีจะเกิดขึ้นจากการสำรวจถึงประสบการณ์ร่วมและรูปแบบที่มาจาก การแลกเปลี่ยนถึงเหตุการณ์ในชีวิต สิ่งที่เป็นประสบการณ์ความเจ็บปวดของปัจเจกจะแสดงถึง ประสบการณ์การถูกกดขี่ร่วมกัน (A Collective of Oppression)"

กระบวนการนี้อาจมีข้อบกพร่องและอาจนำไปสู่การสร้างสาระสำคัญ (Essentialism) หรือ Ethnocentrism ซึ่งเป็นการสรุปว่าประสบการณ์ของหญิงมีลักษณะทั่วไปที่ไม่สัมพันธ์กับ เชื้อชาติ อายุ สถานะ หรือเงื่อนไขอื่น ๆ ซึ่งถูกโต้แย้งในภายหลังว่าอาจไม่สะท้อนถึงประสบการณ์ที่แตกต่างกันของผู้หญิงในกลุ่มที่มีความแตกต่างออกไป เช่น ผู้หญิงผิวดำ ผู้หญิงชนกลุ่มน้อย

อย่างไรก็ตามแม้จะมีความยุ่งยากแต่กระบวนการนี้ก็ถือเป็นสิ่งจำเป็น ไม่เช่นนั้นเสียงของเพศหญิงก็ยังคงจะถูกกลืนต่อไป ประโยชน์ของการสร้างการตระหนักรู้ไม่ควรถูกยกเลิกด้วยการถกเถียงระหว่างแนวคิดที่เน้นลักษณะสำคัญประจำเพศ กับแนวคิดที่เน้นความหลากหลาย

แต่ความหลากหลายในประสบการณ์ของหญิงต้องถูกนำมาพิจารณาเพื่อยกเลิก/กำจัดความไม่เสมอภาคของหญิงให้ยุติลง

การตั้งคำถามจากเพศหญิง (Asking the Women Question) คำถามของผู้หญิง ก็เพื่อต้องการคำอธิบายสำหรับการกีดกันผู้หญิงออกไปจากทุกพื้นที่ของชีวิต และต้องการการตัดสินใจถึงความเหมาะสมในการกีดกันเพศหญิงออกไป ตัวอย่างคำถามของเพศหญิง เช่น ทำไมถึงมีโอกาสนี้ไม่เท่าเทียมกันในการจ้างงาน ทำไมกฎหมายจึงสามารถห้ามหรือจำกัดสิทธิของผู้หญิงในการทำแท้งด้วยคำถามของเพศหญิงที่จะรื้อสร้าง (Reconstructing) กฎหมายเพื่อสถานะของเพศหญิงถูกเปิดเผยออกมา การตัดสินใจและให้เหตุผลก็เป็นสิ่งที่ต้องการ เพื่อให้การเลือกปฏิบัติและการจำกัดสิทธิของผู้หญิงถูกยกเลิก การตั้งคำถามของผู้หญิงสามารถเกิดขึ้นได้ เพื่อต้องการคำอธิบายว่าทำไมจึงมีความแตกต่างกันในการเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ทำไมผู้หญิงจึงไม่สามารถลงคะแนนเสียง รับราชการทหาร การเข้าทำสัญญาโดยมีสิทธิสมบูรณ์ในฐานะปัจเจกบุคคล คำถามเหล่านี้ถูกถามเมื่อเพศหญิงพบว่าตัวเองถูกเลือกปฏิบัติ และถูกกีดกันออกไปอย่างไม่เท่าเทียมกับเพศชาย

กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมซึ่งถูกเข้าใจว่ามีความเป็นกลางนั้น หากพิจารณาในแง่ของเพศหญิง จะปรากฏความไม่เป็นกลางอยู่อย่างชัดเจน เช่น ในกฎหมายอาญาของประเทศไทย กำหนดให้ความผิดชายข่มขืนกระทำชำเรา จะเป็นความผิดก็ต่อเมื่อกระทำต่อหญิงที่ไม่ใช่ภรรยาของตน หากกระทำต่อภรรยาของตน ก็จะไม่เป็นความผิดแต่อย่างใด หรือแม้ในกระบวนการยุติธรรมในคดีการล่วงละเมิดทางเพศที่ฝ่ายชายตกเป็น (รวมถึงในประเทศอื่น ๆ ข้อมูลเพิ่มเติม) จำเลยสำหรับการกระทำผิด ขณะที่เพศหญิงตกเป็นเหยื่อของการกระทำ แต่ในการพิจารณาคดีซึ่งการกระทำและสติสัมปชัญญะของฝ่ายชายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ แต่กลับกลายเป็นเหยื่อจากการกระทำ จะเป็นฝ่ายถูกตรวจสอบอย่างมาก เพื่ออธิบายถึงการยินยอมหรือชัดเจนในข้อพิพาทดังกล่าว

การให้เหตุผลเชิงกระบวนการของสตรีนิยม (Feminist Practical Reasoning) วิธีการของนิติปรัชญาแนวอรรถศาสตร์อีกประการ คือ การเข้าไปสืบค้นการทำงานของกลไกทางกฎหมายด้วยการเปิดเผยวิธีการในกระบวนการยุติธรรมซึ่งถูกใช้ในศาล อันเป็นวิธีที่ส่งผลกระทบต่อการสร้าง ความไม่เสมอภาคของเพศหญิง

เหตุผลทางกฎหมายตามแบบจารีตมักถูกอธิบายในลักษณะของนามธรรม (Abstraction) ภาวะวิสัย (Objectivity) มีเหตุผล (Rationality) เป็นตรรกะ (Logic) และก็จะกำหนดผลที่เป็นคู่ตรงกันข้าม (Binary Mould) เช่น ถูกและผิด ยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรม กฎหมายพยายามขีดเส้นแบ่ง

ที่สามารถกำหนดได้ แต่ขณะที่ในกฎหมายเองก็จะมีแก่นอน (Core of Certainty) และความไม่ชัดเจน ที่ยังเป็นที่ยังสงสัย (Penumbra of Doubt) ซึ่งอาจไม่ได้ถูกกำหนดไว้อย่างเฉพาะเจาะจง ทำให้การบังคับใช้กฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรมต้องมีการปรับใช้หรือตีความกฎหมาย

นิติปรัชญาแนวอรรถศาสตร์ไม่เชื่อว่าการบังคับใช้กฎหมาย ให้เหตุผลทางกฎหมาย จะกระทำไปภายใต้ความว่างเปล่า แต่กฎหมายจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ของสังคม ถ้าบริบททาง สังคมอยู่ภายใต้ความครอบงำของเพศใดเพศหนึ่งซึ่งก็คือเพศชาย กฎหมายก็จะเข้าไปในลักษณะ ของ การกีดกันอีกเพศหนึ่ง

ในประเทศอังกฤษ ภาษาที่ดูราวกับว่าเป็นกลางได้ถูกทำให้กลายเป็นเครื่องมือในการกีดกัน เพศหญิงออกไป สิทธิของเพศหญิงในการลงคะแนนเสียงเลือกในอดีตไม่ได้รับการยอมรับ ซึ่งศาล ก็ได้ยอมรับทัศนะดังกล่าว ในคดี Chorlton V. Lings ด้วยการตีความคำว่า คน (Man) ไม่ได้มีความหมายรวมถึง ผู้หญิง (Woman) หรือในคดี In re French ศาลได้ตัดสินว่า บทบาทที่เหมาะสม (Proper) ของเพศหญิงจำกัดอยู่ในพื้นที่ไม่ใช่สาธารณะ ผู้พิพากษา Barker ให้เหตุผลว่าความอ่อนโยน และ ความขี้กลัว (Timidity) ตามธรรมชาติเป็นคุณสมบัติของเพศหญิง งานเป็นจำนวนมากสำหรับ ชีวิตของพลเมือง (อันหมายถึงงานที่มีบทบาทในทางสาธารณะ เช่น ผู้บริหาร นักการเมือง นักกฎหมาย เป็นต้น) แต่ความคิดในลักษณะเชิงนี้ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปในภายหลังในคดี Persons เมื่อ 1930, Lord Sankey ได้กล่าวว่า “การกีดกันผู้หญิงจาก Public Offices เป็นสมบัติของยุคป่าเถื่อนมากกว่ายุคสมัย ของเรา ควรจะต้องตระหนักว่าในช่วงระยะเวลานั้น มักจะบังคับใช้กฎหมายขนบธรรมเนียมประเพณีของ ชาย (Man Customs) ซึ่งไม่มีความจำเป็นในภายหลัง”

จากการพิจารณาถึงการให้เหตุผลในทางกฎหมาย จึงแสดงให้เห็นว่าไม่ใช่เฉพาะเพียง เทคนิคของนิติวิธีเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความคิดที่มีต่อการจัดวางสถานะของเพศหญิงอยู่ด้วย การรื้อ สร้างของสตรีนิยมในเหตุผลทางกฎหมาย ช่วยเปิดเผยให้เห็นถึงข้อสันนิษฐานหรือความเชื่อซึ่งมี อิทธิพลต่อการตัดสินคดีของผู้พิพากษา

นิติปรัชญาแนวอรรถศาสตร์เป็นกรอบในการวิเคราะห์กฎหมายที่มีแง่มุมแตกต่างไปจาก แนวคิดอื่น ๆ และสามารถสร้างมุมมองต่อการทำความเข้าใจกฎหมายอันมีลักษณะเฉพาะของตนเอง แม้ว่าจะเป็นมุมมองจากทางด้านเพศหญิงเพื่อสะท้อนฐานะที่ต่ำกว่าเพศชาย รวมถึงการเสนอแนวทาง ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงกฎหมาย แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์เฉพาะของเพศหญิง เท่านั้น (ตามคำอธิบายของนักคิดในกลุ่มนี้) หากเพื่อสังคมโดยรวม กรอบการวิเคราะห์กฎหมาย โดยผ่านสายตาของกลุ่มคนบางกลุ่ม โดยเฉพาะกับกลุ่มที่จัดได้ว่าเป็นคนชายขอบของสังคมนับได้ ว่าเป็นการเปิดมุมมองที่มีต่อกฎหมายให้เห็นบทบาท หน้าที่ ของกฎหมายที่แตกต่างไปจากความเชื่อ

ซึ่งครอบงำความรู้ในวิชานิติศาสตร์ว่ากฎหมายมีความเป็นธรรม เป็นกลาง แปรไปเป็นภาพของความไม่ชอบธรรม ไม่เป็นกลาง มีอคติอยู่ในระบบกฎหมาย ฉะนั้นจึงควรที่จะได้พัฒนาแนวความคิดในการวิเคราะห์กฎหมายจากสายตาของกลุ่มคนต่าง ๆ ให้หลากหลายมากขึ้นไม่เพียงแง่มุมทางเพศเท่านั้น เช่น ชชาติพันธ์ ผิวสี ศาสนา เชื้อชาติ ฐานะ ฯลฯ

บทความเกี่ยวกับนิติปรัชญาในแนวสตรีนิยมของ พรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์¹ เรื่อง “Feminist Legal Theory” ได้อธิบายว่า Feminist Legal Theory เริ่มในช่วงต้น ค.ศ.1970 เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับเพศ (Law and Gender) แนวคิดนี้เป็นทฤษฎีที่ทำความเข้าใจข้อจำกัดของกฎหมาย และท้าทายสถาบันกฎหมาย เป็นการศึกษาว่ากฎหมายมีผลอย่างไรต่อผู้หญิง กฎหมายมีส่วนทำให้ผู้หญิงอยู่ในสภาพที่ด้อยกว่าอย่างไร และศึกษาว่าจะใช้กฎหมายพัฒนาสถานภาพที่ด้อยกว่าของผู้หญิงอย่างไร โดยใช้แนวคิดสตรีนิยมในการศึกษา¹ แนวคิดนี้ กระแสหนึ่ง เกิดจากกระแสของการศึกษานิติศาสตร์เชิงวิพากษ์ (Critical legal Study) โดยให้ความสำคัญกับ เรื่องภาษา ความหมาย อำนาจ ซึ่งวิธีการหนึ่งก็คือ “Deconstruction” เพื่อค้นหาหลักการที่แอบอ้างความว่ามีความเป็นกลางและความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่แอบซ่อนอยู่² แนวคิด Feminist Legal Theory ได้ปฏิเสธว่ากฎหมายไม่มีความเป็นกลางทางเพศ และกฎหมายยังวางอยู่บนบรรทัดฐานประสบการณ์ ความเหนือกว่าของผู้ชายทำให้สังคมที่ชายเป็นใหญ่ดำรงอยู่ต่อไป³

พรณรายรัตน์ ได้นำเสนอแนวคิด ความแตกต่างระหว่างเพศกับทฤษฎีว่าด้วยความเสมอภาค (Sexual Difference and Equality Theory) โดยมีความคิดเห็นของนักนิติสตรีนิยมหลายคน และมีแนวคิดที่แตกกลุ่มอยู่ 3 กลุ่มหลักๆคือ

Formal Equality เป็นแนวทางที่ศาลสูงสุดของสหรัฐใช้กับปัญหาความไม่เสมอภาคระหว่างเพศ แนวคิดนี้ได้เสนอแนวทางในการเข้าสู่ปัญหาไว้ 2 แนวทางด้วยกันคือ Sameness Approach ที่มองว่า หญิงและชายเหมือนกัน ดังนั้นจึงได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน กฎหมายต้องไม่สนใจความแตกต่างระหว่างเพศ อีกแนวทางหนึ่งคือ Special Treatment Approach ที่คิดว่ากฎหมาย ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง หญิง ชาย ไม่ว่าจะเป็ความแตกต่างทางธรรมชาติ หรือ ความแตกต่างอันเป็นผลที่เกิดจากสังคม แนวทางนี้ปฏิเสธการให้ความเสมอภาคแต่เพียงรูปแบบ แต่ต้องการความเสมอภาคตามเนื้อหา⁴

¹ พรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์, “Feminist Legal Theory”, วารสารสังคมศาสตร์, 13,1 (2544), หน้า 21-51.

¹ Brenda Cossman , อ้างใน พรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์, วารสารสังคมศาสตร์, หน้า 21-22.

² Katterine Bartlett , อ้างใน พรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์. เรื่องเดียวกัน. หน้า 23.

³ Brenda Cossman , อ้างใน พรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์. เรื่องเดียวกัน. หน้า 30.

⁴ Brenda Cossman , อ้างใน พรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์. เรื่องเดียวกัน. หน้า 29-30.

Wendy Williams ศาสตราจารย์ทางกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัย Georgetown สนับสนุนแนวทาง Sameness Approach ที่ถือว่าหญิงและชายเหมือนกัน เพราะความแตกต่างมีความหมายอย่างเดียวกันคือหญิงเป็นฝ่ายแตกต่างจากชาย อันทำให้เกิดการปฏิบัติต่อผู้หญิงเร็วกว่า การเรียกร้องให้ปฏิบัติต่อผู้หญิงดีกว่าที่ปฏิบัติต่อผู้ชายจะมีผลเป็นการตอกย้ำข้อสันนิษฐานทางวัฒนธรรมในเรื่องลักษณะของความเป็นหญิง ในท้ายที่สุดก็จะมีความไม่เท่าเทียมกันในทางเพศดำรงอยู่ต่อไป¹ ความคิดของ Williams ถูกโต้แย้งว่าแนวทางที่เขาเรียกร้องนั้นเป็นประโยชน์ต่อผู้หญิงที่สามารถเข้าถึงบรรทัดฐานของผู้ชาย แต่ไม่เป็นประโยชน์ต่อผู้หญิงที่ยังดำรงบทบาทดั้งเดิม เช่น การให้กำเนิดและการเลี้ยงดู นักสตรีนิยมหลายคนเสนอทางเลือกให้กับแนวทางการปฏิบัติโดยเท่าเทียมกันต่อปัญหาที่ว่านี้ เช่น Christine Littleton ศาสตราจารย์ทางกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัย California at Los Angeles ได้เน้นว่าความเสียเปรียบของผู้หญิงไม่ได้เกิดจากสภาพทางร่างกายอย่างเดียวแต่ยังเกิดจากกระบวนการทางสังคม (Social Traits) Littleton เสนอว่าความแตกต่างทางเพศควรถูกทำให้ไร้ค่า ด้วยการจำแนกแยกแยะหรือบ่งชี้งานหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ชายหญิงเข้าไปมีส่วนร่วมและทำให้งานหรือกิจกรรมเหล่านั้นมีค่าเท่ากัน เพื่อทำให้เกิดความสูญเสียอันเกิดจากการมีลักษณะเฉพาะของผู้หญิง²

Sylvia A. Law ได้ให้ความเห็นว่า ด้วยเหตุที่เพศของผู้หญิงมีลักษณะเฉพาะในทางชีวภาพ หลักการเรื่องความเสมอภาคทางเพศจึงต้องแยกกฎหมายอื่นที่กำหนดให้มีการปฏิบัติต่อเพศชายหญิงต่างกัน ออกจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการจัดสรรทรัพยากร การคลอดบุตร ปัญหาที่เกิดจากกฎหมายประเภทแรกคือการใช้เพศเป็นเกณฑ์นั้นมักเกิดความผิดพลาดเมื่อนำมาใช้กับปัจเจกบุคคลแต่ละคน และแม้ในกรณีที่ลักษณะทั่วไปของแต่ละเพศจะถูกตั้งในภาพรวม แต่เมื่อนำมาใช้กับคนที่ต่างไปจากผู้มีเพศเดียวกันกับตน ผลเท่ากับเป็นการกดขี่คนผิดเพศ การแยกคนออกเป็นผู้ชายและผู้หญิงอาจเป็นการใช้อำนาจตามอำเภอใจในการกำจัดเสรีภาพและความเสมอภาคอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยเหตุผลนี้ การกำหนดว่าในการบัญญัติกฎหมายโดยใช้เพศเป็นเกณฑ์ ในการจำแนกกลุ่มจำต้องได้รับการพิจารณาอย่างเคร่งครัด จึงเป็นไปได้เพื่อประกันว่า มีเหตุผลในการปกครองที่สำคัญพอต่อการปฏิบัติต่อหญิงชายต่างกันทั้งที่ทั้งสองเพศเหมือนกัน

¹ Wendy Williams, อ้างใน พรรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 30-31.

² Christine A. Littleton, อ้างใน พรรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์, วารสารสังคมศาสตร์, หน้า 31-32.

Dominance Theory¹ Catharine Mackinnon ศาสตราจารย์ทางกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัย Michigan อธิบายว่าแนวคิดกระแสหลักทางการเมือง กฎหมาย และสังคมคือความเท่ากันหรือเหมือนกัน (Equivalence) ไม่ใช่ความแตกต่างหรือลักษณะเฉพาะ (Distinction) แต่มองว่าเพศคือความแตกต่าง ผลที่เกิดขึ้นคือการปฏิบัติโดยเท่าเทียมกันในสายตาของกฎหมาย กลายเป็นเรื่องของการปฏิบัติอย่างเดียวกันต่อสิ่งที่เหมือนกัน และปฏิบัติต่างกันต่อสิ่งที่ต่างกัน และเพศก็ถูกกำหนดจากความไม่เหมือนกันและกัน Mackinnon กล่าวว่า ทางเลือกสองทางแก่ผู้หญิง ทางที่หนึ่งคือเป็นอย่างไรผู้ชายเป็น แนวทางนี้เรียกว่าหลักการความไม่มีเพศ (Gender Neutrality) หรือความเสมอภาคตามรูปแบบ (Formal Equality) อีกแนวทางหนึ่งคือเป็นสิ่งที่แตกต่างจากชาย ซึ่งเป็นกฎแห่งผลประโยชน์พิเศษหรือความคุ้มครองพิเศษ Mackinnon เห็นว่าสิ่งที่ซ่อนอยู่ภายใต้ทางเลือกทั้งสองนี้คือเพศชายเป็นผู้วัดทุกสรรพสิ่ง “ความเหมือนกัน” สำหรับทางเลือกที่หนึ่งแท้จริงก็คือหญิงเหมือนชายมากน้อยแค่ไหน “ความต่างกัน” สำหรับทางเลือกที่สอง แท้จริงก็คือหญิงแตกต่างจากชายมากน้อยแค่ไหน ความไม่มีเพศหรือสภาพที่เป็นกลางระหว่างเพศ แท้จริงเป็นเพียงมาตรฐานของผู้ชายเท่านั้น กฎเกณฑ์เรื่องการให้ความคุ้มครองพิเศษเป็นเพียงมาตรฐานของผู้หญิง แต่ไม่ว่าจะแบบไหนแหล่งอ้างอิงก็คือ “ความเป็นผู้ชาย” ก็มีผู้หญิงบางคนได้รับผลประโยชน์จากหลักการไม่มีเพศ ซึ่งทำให้หลักการนี้ดูดีขึ้นเรื่อยๆ ผู้หญิงกลุ่มนี้คือผู้หญิงที่สามารถทำให้ตนเองมีประวัติการศึกษา ประวัติการทำงานที่เข้าถึงมาตรฐานของผู้ชาย ผู้หญิงกลุ่มนี้เป็นเหยื่อของการเลือกปฏิบัติทางเพศน้อยที่สุด แต่ถ้าผู้หญิงกลุ่มนี้ถูกปฏิเสธใน โอกาสที่เป็นของผู้ชายก็ดูเหมือนเป็นอคติทางเพศมากที่สุด ยิ่งสังคมมีความไม่เสมอภาคมากเท่าใด จำนวนของผู้หญิงกลุ่มนี้ก็จะม่น้อยลงเท่านั้น

Mackinnon ใช้วิธีคิดตามแนว Dominance Approach ในการวิพากษ์กฎหมาย เป้าหมายของแนวทางนี้มีใช้การบัญญัติกฎหมายขึ้นมาใหม่ แต่เป็นการวิพากษ์ความเป็นจริงภารกิจของแนวทางนี้มีใช้การสร้างมาตรฐานที่จะให้ผลอันแน่นอนในกรณีเฉพาะต่าง ๆ แนวทางนี้มุ่งเน้นในเนื้อหาสาระและความเป็นศาสตร์มากกว่าการสร้างหลักเกณฑ์ แนวทางนี้มุ่งที่จะเปิดโปงการกำจัดสิทธิของผู้หญิงเพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง และพุ่งประเด็นความสนใจไปที่การใช้ความแตกต่างระหว่างเพศไปในทางที่ผิด อันกฎหมายว่าด้วยความเสมอภาคระหว่างเพศที่ใช้ความแตกต่างระหว่างเพศเป็นแนวทางในการเข้าสู่ปัญหาไม่อาจจัดการได้

¹ อ่านรายละเอียดใน Catharine Mackinnon, “Difference and Dominance : on sex Discrimination”, in D. Kelly Weisberg (ed.) *Feminist Legal Theory Foundations*, p.276-285 อ้างใน, พรพรรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์. เรื่องเดียวกัน. หน้า 36-45.

Hedonic Feminism¹ Robin L. West ศาสตราจารย์ทางกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัย Maryland ได้นำเรื่องความแตกต่างในการรับรู้ทุกข์สุขของชายหญิงมาเป็นประเด็นพิจารณา West กล่าวว่า ความสุขความทุกข์ของผู้หญิงต่างจากผู้ชายทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ ความเจ็บปวดและความเสียหายของผู้หญิงไม่ได้รับการเยียวยาจากกฎหมาย กฎหมายมองภัยอันตรายที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงโดยเฉพาะ ว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย West เสนอว่า ผู้หญิงต้องทำให้ตัวตนที่ถูกทำร้ายมีปากมีเสียง แม้ว่าเรื่องนั้นจะทำให้ดูเป็นเด็ก มากกว่าเป็นผู้ใหญ่ แม้จะเป็น “เรื่องเล็กเรื่องน้อย” และแม้จะพูดด้วยภาษา ที่ไม่เคยได้ยินกันในที่สาธารณะ West วิพากษ์นักนิติศาสตร์เสรีนิยม (Liberal-Legal - Feminist Theory) ว่า การเรียกร้องทางเลือกที่มากขึ้นนั้นถูกต้องตามแนวทางเสรีนิยม การที่นักนิติสตรีนิยมสายถึงรากเหง้า (Radical-Feminist Legal Theorists) เรียกร้องให้ผู้หญิงมีอำนาจมากขึ้น ก็ถูกต้องตามแนวทางของสตรีนิยมสายถึงรากเหง้าเช่นกัน แต่ทั้งสองกลุ่มมุ่งวิพากษ์ผู้ “ภายนอก” เสรีนิยมมุ่งที่จำนวนทางเลือกที่ผู้หญิงมี สตรีสายถึงรากเหง้าก็มุ่งที่ปริมาณของอำนาจ ไม่มีกลุ่มไหนที่มุ่งมาที่ “ภายใน” ทั้งสองแนวคิดจึงละเลยต่อการกำหนดมาตรการเกี่ยวกับความทุกข์ความสุขของผู้หญิง

West ตั้งคำถามว่า ผู้หญิงได้ตอบสนองต่อความกลัวที่เกิดขึ้นจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันอย่างไร ความกลัวนั้นสอนอะไร ผู้หญิงไม่สามารถมีชีวิตอยู่กับความกลัวที่เกิดขึ้นทุกวันและสิ่งที่ผู้หญิงที่ถูกสามีทำร้าย คือการกำหนดตนเองในวิถีทางที่ทำให้ตนเองเลี่ยงจากความกลัว นั่นคือการมีชีวิตอยู่เพื่อคนอื่น เหตุผลอย่างเดียวแรงจูงใจเพียงอย่างเดียวที่มี ก็เพื่อตอบสนองความต้องการของคนอื่น ความกลัวสอนให้รู้ว่าการกระทำเพื่อตนเอง เพื่อความสุข เพื่อความต้องการของตนเองนั้นเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ คิดไม่ได้ และมีไม่ได้ West เชื่อว่าเพศสัมพันธ์นั้นมีคุณค่า หากเป็นการแสดงออกของความไว้วางใจ แต่เป็นความเสียหายและเป็นความเจ็บปวดหากเป็นการแสดงออกของความกลัว

สิ่งที่นักนิติสตรีนิยมทุกสำนักความคิดให้ความสนใจร่วมกันคือสิ่งที่ขาดหายไปจากทฤษฎีดั้งเดิมต่าง ๆ นั่นคือการทำความเข้าใจกับการกดขี่ผู้หญิงโดยกระบวนการทางกฎหมาย และความพยายามที่จะใช้กฎหมายเพื่อยุติการเป็นเบี้ยล่างของผู้หญิง นิติศาสตร์จึงวิเคราะห์และวิพากษ์สถานะภาพของผู้หญิง และบทบาทของกฎหมายในการดำรงอยู่ของระบบชายเป็นใหญ่ โดยผ่านมุมมองและประสบการณ์ของผู้หญิง ผลที่ได้จึงต่างไปจากการมองกฎหมายโดยผ่านมุมมอง

¹ อ่านรายละเอียดใน Robin L. West, *The difference in Women's Hedonic Lives: A Phenomenological Critique of Feminist Legal Theory*, 3 Wis. Women's L.J., or in Mary Becker, Cynthia Grant Bowman, and Morrison Torrey, *Feminist Jurisprudence Taking Women Seriously*, p. 90-95 อ้างใน, พรพรรณรัตน์ ศรีไชยรัตน์, *วารสารสังคมศาสตร์*, หน้า 45-51.

และประสบการณ์ของผู้ชายอันเป็นฝ่ายที่ครอบงำความคิด ความเชื่อ และอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในโลกนี้อันเป็นสิ่งที่คนทั้งสองเพศเคยชินและเชื่อว่าถูกต้อง จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่สตรีนิยม ถูกต่อต้านอย่างแข็งขันและรุนแรง

กรอบแนวเรื่องจิตทฤษฎีกฎหมายสตรีนิยม สามารถสรุปกรอบแนวคิดนี้ได้ 3 กลุ่มความคิดหลัก ๆ คือ แนวคิด Formal Equality, Dominance Theory, และ Hedonic Feminism ซึ่งทั้ง 3 กลุ่มแนวคิดนี้คาดหวังในเป้าหมายอย่างเดียวกันคือการใช้กฎหมายเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงในสังคม ผ่านอำนาจของกฎหมาย แต่ทั้ง 3 แนวทางมียุทธศาสตร์ในการเข้าถึงเป้าหมายแตกต่างกันสิ้นเชิง ซึ่งผู้ศึกษามีความเห็นไปในทิศทางของ Mackinnon ตามแนวคิดแบบ Dominance Approach ที่มุ่งที่จะเปิดโปงการจำกัดสิทธิของผู้หญิงในกฎหมาย เพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง เพราะงานศึกษานี้เป็นการศึกษาและวิเคราะห์กฎหมาย เพื่อสร้างความตระหนักว่ากฎหมายครอบครัวยุคใหม่ที่ใช้อยู่ทุกในปัจจุบันนี้ยังคงมีอคติทางเพศ การวิพากษ์กฎหมายโดยทัศนะและมุมมองหญิงเป็นการตั้งคำถามจากผู้หญิง เพื่อที่จะรื้อสร้าง (Reconstructing) กฎหมายเพื่อการเลือกปฏิบัติและการจำกัดสิทธิของผู้หญิงถูกยกเลิก

แม้จะมีข้อถกเถียงต่าง ๆ ในกลุ่มของนักสตรีนิยม แต่ที่สุดแล้วภายใต้ข้อถกเถียงก็ต้องการผลสัมฤทธิ์อย่างเดียวกันคือการยกระดับสิทธิเสรีภาพของผู้หญิง นอกจากนี้ผู้ศึกษามีความเห็นสอดคล้องกับแนวคิดแบบ Dominance Approach ที่มุ่งที่จะเปิดโปงการจำกัดสิทธิของผู้หญิงในกฎหมาย เพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของ Mackinnon ผู้ศึกษาก็เห็นว่ากฎหมายต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง หญิง ชาย ไม่ว่าจะมีความแตกต่างทางธรรมชาติหรือความแตกต่างอันเป็นผลที่เกิดจากสังคมตามแนวคิดแบบ Special Treatment Approach

ศาสตราจารย์ Sylvia A. Law ให้ทัศนะว่า เพศของผู้หญิงมีลักษณะเฉพาะในทางชีวภาพ หลักการเรื่องความเสมอภาคทางเพศจึงต้องแยกกฎหมายอื่นที่กำหนดให้มีการปฏิบัติต่อเพศชายหญิงต่างกัน¹ สิ่งหนึ่งที่ผู้ศึกษาสนับสนุนแนวคิด Special Treatment Approach เพราะพื้นที่และสถานภาพทางสังคมของความเป็นมนุษย์ มีความทับซ้อนของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในหลาย ๆ มิติ และในมิติที่ต่างกันนี้ก็จะพบว่าผู้หญิงจะต้องอยู่ต่ำกว่าผู้ชายเสมอในสถานภาพระดับเดียวกัน เช่น ผู้หญิงชาวเขาซึ่งมีสถานภาพทางสังคมต่ำอยู่แล้วในความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายในชนเผ่านั้น ผู้หญิงก็มีสถานะต่ำกว่าผู้ชาย ดังนั้นผู้หญิงจึงเป็นฐานหรืออาจจะเรียกอีกอย่างว่าผู้ถูกกระทำในระดับทางสังคมที่เท่ากันของหญิงชาย การที่ผู้หญิงตกเป็นผู้ถูกกระทำอย่างต่อเนื่องในหลาย ๆ พื้นที่และในหลาย ๆ มิติส่งผลให้การที่จะทำให้ผู้หญิงมีสิทธิมีเสียงหรือขึ้นมาอยู่บนพื้นที่สาธารณะจึงเป็นเรื่องยาก

¹ พรรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์, วารสารสังคมศาสตร์, หน้า 32.

อารุททางสังคมในยุคสังคมสมัยใหม่ (Modernity) ก็คือเรื่องของ ความเท่าเทียมกัน สิทธิเสรีภาพ ด้วยความต่ำชั้นของผู้หญิงที่มีมาอย่างยาวนานการจะเข้าถึงอารุททางสังคมใหม่นี้ก็เป็นเรื่องที่ยากมาก แม้แต่การเข้าถึงสิทธิเสรีภาพของผู้หญิงยังเป็นเรื่องที่ยาก การเรียกร้องถึงสิทธิเสรีภาพของตนเองก็ยังเป็นเรื่องที่ยากยิ่งกว่า

การใช้มาตรการพิเศษทางกฎหมายจึงเป็นการเปิดช่องและผลักดันให้ผู้หญิงได้มีโอกาสที่จะแสวงหาสิทธิเสรีภาพของตนเอง สิทธิเสรีภาพจึงเป็นทั้งอารุททางสังคมและอำนาจทางสังคมที่จะก่อให้เกิดความเสมอภาพทางสังคมในภาพรวม แนวคิดอีกประการที่ต้องให้ความสำคัญกับมาตรการพิเศษทางกฎหมายต่อผู้หญิง ก็เพราะว่าปัจจุบันขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของผู้หญิงล้วนเป็นการต่อสู้ของผู้หญิงในระดับชนชั้นกลางซึ่งก็มีจำนวนไม่มาก การไม่มีส่วนร่วมของผู้หญิงชนชั้นกลางอีกจำนวนมากในขบวนการเคลื่อนไหว อาจจะเป็นเพราะความเคยชินกับการอยู่ใต้อำนาจและสยบยอมต่ออำนาจของผู้ชาย และการหลงใหลกับอำนาจทางสังคมที่บางแนวคิดเรียกสังคมในยุคปัจจุบันว่า ยุคหลังสมัยใหม่ (Post Modern) ที่สร้างอำนาจจากปัจเจกชนเป็นสำคัญ และในสังคมยุคหลังสมัยใหม่ชีวิตความเป็นอยู่ได้แยกตัวไปจากสังคมแบบดั้งเดิม ระบบครอบครัวการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ล้วนเอื้อต่อการใช้ชีวิตแบบปัจเจกชนทั้งสิ้น ดังนั้นอำนาจใหม่แบบปัจเจกชนในสังคมยุคหลังสมัยใหม่คือการสร้างความชอบธรรมหรืออาจจะเรียกว่า “อำนาจ” เพื่อมารองรับกับพฤติกรรมของตนเอง สิ่งที่ถูกสะท้อนออกมาในสังคมยุคหลังสมัยใหม่คือผู้หญิงถูกมองมาด้วยวาทกรรมหลายชุด อาทิ วาทกรรมชุดความสวย ที่ผู้หญิงควรจะสวยปลายผมจรดเกล้าเท้า สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นรูปแบบของการกดขี่และครอบงำผู้หญิงของระบบทุนนิยม แม้ว่าความสวยจะสร้างอำนาจให้กับผู้หญิงได้ แต่อำนาจใหม่นี้ก็ยังคงมีการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงเช่นเดิม ผู้หญิงสวยโสดกับผู้หญิงสวยมีสามีก็มีอำนาจที่ต่างกัน ผู้หญิงสวยที่รวยกับผู้หญิงสวยที่จนก็มีอำนาจที่ต่างกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอำนาจที่ไม่จริง เพราะภายใต้โครงสร้างสังคมแบบปิตาธิปไตยและความสัมพันธ์ทางเพศที่เป็นคู่ต่างเพศระหว่างหญิงชาย (Heterosexual) เป็นสิ่งที่หักล้างอำนาจของผู้หญิงในวาทกรรมชุดความสวย เพราะที่สุดท้ายผู้หญิงสวยแล้วก็ต้องมีสามี การถูกสามีซ้อม ข่มขืน กดขี่ข่มเหงต่าง ๆ ความสวยไม่ได้ช่วยสถานะการณ์เหล่านี้ดีขึ้น การโครงสร้างทางสังคมของการครอบงำในเรื่องประเพณีก็ยังคงอยู่ภายใต้สถานะการณ์ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมสิ่งที่ผู้หญิงจะเรียกร้องความยุติธรรมหรือการช่วยเหลือต่าง ๆ ก็โดยอาศัยกฎหมาย ดังนั้นมาตรการทางกฎหมายจึงเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่งของนักสตรีนิยมสายเสรีนิยม เพราะมาตรการทางกฎหมายสร้างให้ผู้หญิงเป็น หนึ่งเดียวได้ เพราะกฎหมาย (ในเชิงปรัชญา) ไม่ได้แยกถึงความเป็นชาติพันธุ์ หรือชนชั้น ฐานะ ทางสังคมของผู้หญิง ดังนั้นการมีมาตรการพิเศษทางกฎหมายหรือการแก้ไขหรือผลักดัน ข้อกฎหมายที่จะยกหรือเสริม

ศักยภาพของผู้หญิงจึงจะเป็นช่องทางให้ผู้หญิง ได้ใช้สิทธิและโอกาสของตนเองมากขึ้นเพื่อความเท่าเทียมกันในทางเพศ

ทบทวนวรรณกรรม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวน วรรณกรรม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นงานศึกษาผู้หญิงกับกฎหมาย ซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพกว้างของงานศึกษาที่ให้ผู้หญิงเป็นจุดศูนย์กลางของการศึกษา ที่แตกต่างจากแนวคิดของกระแสหลักที่เห็นว่ากฎหมายต้องเป็นจุดศูนย์กลางของการศึกษา ซึ่งเป็นการไม่เห็นความสำคัญของการมองกฎหมายจากแนวคิดของผู้หญิง¹

กลุ่มที่สอง เป็นงานศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายมั่งรายศาสตร์หรือกฎหมายล้านนา ด้วยเหตุที่กฎหมายมั่งรายศาสตร์มีอยู่หลายฉบับ และกระจายอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ กัน และมีข้อกฎหมายมากน้อยไม่เท่ากัน จึงกลายเป็นความสับสนที่จะเลือกใช้กฎหมายมั่งรายฉบับใดฉบับหนึ่งเพื่อใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์กฎหมายมั่งรายศาสตร์ การทบทวนวรรณกรรม เอกสารและงานวิจัยในกลุ่มนี้จะช่วยให้การเรียบเรียงกฎหมายครอบครัวให้เป็นระบบและเหมาะสม

งานศึกษาผู้หญิงกับกฎหมาย

งานวิจัยของ วิระดา สมสวัสดิ์ เรื่อง “กฎหมายครอบครัว” เป็นการศึกษาวิเคราะห์วิพากษ์ กฎหมายครอบครัว ภายใต้แนวคิดของสตรีนิยมแนวเสรีนิยม (Liberal Feminism) ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศในพื้นที่ของกฎหมาย งานวิจัยนี้ได้อธิบาย ติความตัวบทกฎหมายและให้ความหมายของข้อกฎหมายอย่างละเอียดทุกมาตรา ประเด็นที่เกี่ยวข้องกันในทางกฎหมายและทางสังคม และเสนอฎีกาที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ยุติธรรมต่อผู้หญิงภายในพื้นที่ของกฎหมายครอบครัว

บทความของ พรเพ็ญ อ้นตระกูล เรื่อง “ผู้หญิงไทยในกฎหมายตราสามดวง : จากผู้หญิงเป็นใหญ่ถึงผู้หญิงเป็นควายผู้ชายเป็นคน”² จากการวิเคราะห์กฎหมายตราสามดวงสะท้อนให้เห็นภาพว่า ผู้หญิงต้องอยู่ในสถานะกอดัน และสามารถแบ่งปัญหาของผู้หญิงสมัยก่อนโดยการกำหนด

¹ วิระดา สมสวัสดิ์, ผู้หญิงกับกฎหมาย, หน้า 1.

² พรเพ็ญ อ้นตระกูล, “ผู้หญิงไทยในกฎหมายตราสามดวง : จากผู้หญิงเป็นใหญ่ถึง ผู้หญิงเป็นควายผู้ชายเป็นคน”, วารสารอักษรศาสตร์, 32, 1 (ม.ค. – มิ.ย. 46), 246-302.

จากค่านิยมของสังคม วัฒนธรรมประเพณีและกฎหมาย ซึ่งก็คือเครื่องเกาะกุมและคุมขังผู้หญิง พรเพ็ญ ได้สรุปสถานะของผู้หญิงจากกฎหมายตราสามดวงดังนี้

1. ขาดอิสระภาพ ชีวิตมิได้เป็นของตนเอง
2. ทำงานหนักแต่ไม่ได้รับการยกย่อง
3. ถูกเอาเปรียบและถูกเหยียดหยาม
4. ไม่มีศักดิ์ศรีเพราะต่ำต้อยกว่าชาย
5. มีทางเลือกในอาชีพน้อย เพราะด้อยการศึกษา
6. ชีวิตสมรสมีเป้าหมายคือการมีลูก รับใช้สามี และจงรักภักดีต่อสามี
7. ชีวิตภายในของผู้หญิงเจ็บเหงาและกดดัน เพราะการล้อมกรอบของประเพณีต่าง ๆ
8. กฎหมายไม่ให้ความสำคัญเพราะให้ผู้ชายได้เปรียบผู้หญิง และบังคับผู้หญิงในทางอ้อมให้ผู้หญิงต้องรักษากรอบประเพณี

พรเพ็ญ นำเสนอถึงปัญหาในอดีตที่ยังคงเชื่อมโยงมาถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิงในสังคมและวัฒนธรรมที่สืบมาแต่เดิม ค่านิยมของผู้หญิงเอง ความคาดหวังจากครอบครัว สามี ญาติพี่น้อง ในสังคมปัจจุบันแม้ว่าผู้หญิงจะมีอิสระภาพในหลายสถานะ แต่ผู้หญิงยังต้อง “ติดคุกสังคม” และ “ติดคุกตัวเอง” ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของผู้หญิงทั้งสองด้าน ในขณะเดียวกัน การกระทำอย่างรุนแรง ทารุณกรรม การข่มขืน การลวนลาม การคุกคามทางเพศ การใช้แรงงาน ผู้หญิงอย่างเอาเปรียบ กลับทวีมากขึ้นในสังคมอุตสาหกรรม หมายความว่า ผู้หญิงมีชีวิตอยู่ในภาวะอันตรายและอยู่กับหลักประกันทางสังคมที่ไม่ยุติธรรม ภาวะเช่นนี้จึงไม่ต่างจากสถานะของผู้หญิงในอดีตมากนัก แม้ว่าบริบททางสังคมจะเปลี่ยนสถานะการเอาเปรียบและการกดขี่ระหว่างเพศก็ยังอยู่

วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกันระหว่างผู้หญิงกับกฎหมายของ ลำพรธ น่วมบุญลือ เรื่อง สิทธิและหน้าที่ของสตรีไทยตามกฎหมายในสมัยรัตนโกสินทร์ งานศึกษานี้เริ่มด้วยการนำเสนอถึงที่มาของกฎหมายตราสามดวงว่า พัฒนามาจากคัมภีร์ “ธรรมสัจถัม” ของมอญที่สืบทอดมาจากกฎหมายของอินเดียคือ “มนุธรรมศาสตร์” ที่พุทธศาสนามีอิทธิพลอย่างมากต่อข้อบัญญัติกฎหมาย อย่างไรก็ตามฐานะของสตรีในกฎหมายตราสามดวงถูกทำให้ภาพที่อ่อนแอ ล้วนแต่อยู่ภายใต้การปกครองของผู้ชายและถูกกดขี่อย่างชอบธรรมตามข้อบัญญัติของกฎหมาย¹ ผู้หญิงจึงอยู่ในสถานะที่ต่ำต้อยในทางสังคม แต่ยังคงอยู่อย่างเสถียรในชีวิตสมรสของคนไม่ว่าจะอยู่ในสถานะหรือชนชั้นไหน ก็ต้อง

¹ ลำพรธ น่วมบุญลือ, สิทธิและหน้าที่ของสตรีไทยตามกฎหมายในสมัยรัตนโกสินทร์, (กรุงเทพฯ : ปริญญาณิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 1-86.

เสียงที่จะถูกหลอก ถูกซื้อ ถูกข่มขืน ถูกกลอนลาม ถูกทอดทิ้ง ถูกใช้เป็นวัวควายและเป็นทาสในที่สุด กลายเป็นวัฒนธรรมของผู้ชายในสังคมไทยซึ่งนิยมมีเมียมาก ไม่รู้สึกที่จะต้องรับผิดชอบต่อครอบครัว การมีเมียมากกลายเป็นเรื่องแสดงอำนาจวาสนาบารมีของผู้ชายในระบบการเมืองและสังคม ในระบบสังคมศักดินาความรับผิดชอบต่อเมียจึงน่าจะอยู่ที่การให้ความเมตตาปราณี การอุปถัมภ์เลี้ยงดู¹

วิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับสถานะของสตรีเชียงใหม่โดยศึกษาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ในหลาย ๆ มิติ ของ อติสร ศักดิ์สูง เรื่อง “สตรีในสังคมเชียงใหม่สมัยวงศ์เจ้าเชื้อเจ็ดตน พ.ศ. 2339 – 22476”² อติสร ให้ทัศนะถึงกฎหมายล้านนาว่า แม้ว่าจะมีกฎจารีตประเพณีเป็นพื้นฐานของกฎหมาย แต่กฎหมายก็รับอิทธิพลความเชื่อต่าง ๆ เช่น พุทธศาสนาแบบพื้นบ้าน ข้อความในกฎหมายบางตอนค่อนข้างขัดแย้งกับวิถีชีวิตในความเป็นจริงอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะฐานะของสตรี ซึ่งกฎหมายไม่ยอมรับมากนักทั้งในระดับครัวเรือนและระดับรัฐ ทั้งที่ในชีวิตจริงของสตรีชาวบ้านกลับมีฐานะสูงในครอบครัว ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมร่วมสมัยและบันทึกของชาวต่างชาติ ซึ่งสถานะของสตรีที่ อติสร ให้ความหมายว่าสูงคือ การเป็นจักรกลสำคัญของครอบครัวในทางเศรษฐกิจและรักษาความสืบเนื่องทางเครือญาติ

อติสร ได้แบ่งกลุ่มโครงสร้างสังคมเชียงใหม่เป็น 5 กลุ่มคือ เจ้าเมือง เจ้านาย ขุนนาง ไพร่ ข้า ซึ่งสามารถแยกสถานะของสตรีเป็น 2 กลุ่มคือ สตรีชนชั้นปกครอง และสตรีชนชั้นใต้ การปกครอง ซึ่งสถานะของสตรีแต่ละกลุ่มกฎหมายมังรายศาสตร์ได้ให้ความรับรองที่ต่างกัน ในส่วนของไพร่สตรีก็ต้องเป็นแรงงานร่วมกับไพร่ชายเพื่อทำงานให้กับรัฐ ข้าสตรีไม่มีความสัมพันธ์กับรัฐมากนักเนื่องจากเป็นสมบัติของนายเงิน ความสัมพันธ์ระหว่างข้าสตรีกับรัฐจะเกิดขึ้นเมื่อถูกนายเงินละเมิด เช่น ล่วงเกิน หรือนายเงินลักลอบทำชู้กับเมียข้า หรือข้าสตรีอาจต้องไปเป็นแรงงานให้กับรัฐถ้านายเงินถูกเรียกเกณฑ์แรงงาน

อติสร ให้ทัศนะที่มองว่ากฎหมายมังราย กดขี่ผู้หญิงในหลาย ๆ กรณี อาทิ ถ้าผู้หญิงกระทำผิดในเรื่องชู้สาว พ่อแม่อาจตัดออกจากการรับมรดกตามกฎหมาย เนื่องจากไม่ฟังคำสั่งพ่อแม่ นอกจากนี้ยังถูกกระบวนการทางสังคมลงโทษอีกหลายอย่าง ที่ร้ายแรงที่สุดคือการกล่าวหาว่าเป็นฟีกะ ซึ่งต้องถูกไล่ออกจากหมู่บ้านทั้งครอบครัว จะเห็นได้ว่ากฎหมายมังรายตลอดจนจารีตของสังคม มีกรอบที่เข้มงวดสำหรับเรื่องประเวณี (Sexuality) ของผู้หญิง กระบวนการเสียดสีหรือขบขันต่อ ผิดตระกูลของฝ่ายหญิงเป็นเพียงเงื่อนไขสุดท้ายเพื่อไม่ให้เกิดข้อครหากับลูกสาว ซึ่งไม่ต่างจาก

¹ ลำพวรรณ น่วมบุญลือ, อ่างใน พรเพ็ญ อันตระกูล, วารสารอักษรศาสตร์, หน้า 269.

² อติสร ศักดิ์สูง, สตรีในสังคมเชียงใหม่สมัยวงศ์เจ้าเชื้อเจ็ดตน พ.ศ. 2339 – 22476, (กรุงเทพฯ : ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2539), หน้า 38-257.

ปัจจุบันที่ผู้ชายข่มขืนผู้หญิง แล้วยอมแต่งงานกับผู้หญิงเพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษจากข้อกฎหมาย (ผู้ศึกษา) นอกจากนี้กฎหมายมังรายศาสตร์ยังมีลักษณะกีดกันผู้หญิง อาทิ ผู้หญิงไม่อาจเป็นพยานในคดีความ หรือ คำตัดสินคดีโดยสตรีถือเป็นโมฆะ และกฎหมายมังรายศาสตร์ยังไม่ให้ความสำคัญกับความ เป็นปัจเจกบุคคลของผู้หญิง ซึ่งกฎหมายจะให้ความสำคัญคุ้มครองกับผู้หญิงที่มีผู้ปกครองมากกว่า ซึ่งอยู่ในกฎหมายมังรายศาสตร์ที่ว่าด้วย ลักษณะผู้หญิง 20 จำพวก ส่วนหญิงที่ไม่มีผู้ปกครองในกฎหมายมังรายธรรมศาสตร์ ฉบับวัดช้างค้ำบัญญัติว่า การกระทำอนาจารต่อหญิงที่ไม่มีผู้รักษาถือว่ามิจนจารไม่เกิด

ประเด็นเรื่องหญิงสาวต้องอยู่ภายใต้การคุ้มครองของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง จิราลักษณ์ จงสถิตมัน ให้ความเห็นที่ว่าข้อบัญญัติของมังรายศาสตร์นี้คล้ายกับกฎหมายตราสามดวง สันนิษฐานว่า อาจจะได้รับอิทธิพลมาจากที่เดียวกันคือ กฎหมายของอินเดีย ได้แก่ พระคัมภีร์มनुธรรมศาสตร์และ พระคัมภีร์อรรถศาสตร์ รวมทั้งคำสอนในพุทธศาสนา เช่น พระวินัยปิฎกมหาวิภังค์ปฐมภาค ซึ่งแบ่งผู้หญิงออกเป็น 10 ประเภท มีบุคคลต่าง ๆ คุ้มครอง และแบ่งภรรยาออกเป็น 10 ประเภท

คลองเจือแห่งพระเจ้ากือนา ได้รวมคดีความที่พระเจ้ากือนาและกษัตริย์พระองค์อื่นของราชวงศ์มังรายเป็นผู้ตัดสินได้แสดงให้เห็นถึงธรรมเนียมเดิมของล้านนาที่นิยมเรียกชื่อผู้หญิงตามชื่อสามีหรือบิดา เช่น เมียนายช่างปากเถิน (คดีที่ 1) พ่อเมียนุญเทียม (คดีที่ 2) เมียท้าวไก่อ่ (คดีที่ 24) เมียจ่าไก่อ่ (คดีที่ 25) เมียหม่อช่าง (คดีที่ 33) นับว่าเป็นหลักฐานอีกประการที่แสดงว่าผู้หญิงจำเป็นต้องได้รับการปกป้องรักษาจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งเสมอ¹

วิทยานิพนธ์ของ นันทิรา ขำภิบาล เรื่อง นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487) งานศึกษานี้ได้มีกล่าวถึงการปฏิรูปกฎหมาย นับแต่รัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงพิจารณาคดีของ อำแดงเหมือนกับนายริด และทรงประกาศพระราชบัญญัติลักพา พ.ศ. 2408 และประกาศพระราชบัญญัติลักพา ฉบับที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2411 ทรงกำหนดว่าบิดามารดาจะขายบุตรได้ต่อเมื่อบุตรยินยอม และ พ.ศ. 2410 ทรงประกาศพระราชบัญญัติเรื่องผู้ขายเมีย บิดาขายบุตร เนื่องจากกรณีอำแดงจันได้ทำฎีกาทูลเกล้าถวาย กล่าวโทษนายเอี่ยมผู้สามีว่าลักเอาชู้ตนไปขาย สารสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้คือ สามีจะขายภรรยาและภรรยาไม่ใช่ทาส ต้องให้ภรรยา ลงลายมือชื่อยินยอมหรือมีพยานรู้เห็นเสียก่อนจึงจะขายได้ สำหรับการขายบุตรกำหนดว่า ถ้าบิดามารดาจะขายบุตรอายุไม่ถึง 15 ปีได้แม้บุตรไม่ยินยอม แต่ถ้าบุตรแยกจากบิดามารดาไปอยู่

¹ จิราลักษณ์ จงสถิตมัน, วิถุติวัฒนธรรมกับการดำรงชีวิตของชาวชนสตรียุคใหม่ : กรณีศึกษาผลกระทบของการพัฒนาชนบทภาคเหนือ, (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535), หน้า 162-164.

กับผู้อื่นแล้วบิดามารดาจะลอบเอาเชื้อบุตรมาขายไม่ได้ ถือได้ว่าการปฏิรูปกฎหมายในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ให้สิทธิกับสตรีสยามมากขึ้น

งานศึกษานี้ยังได้กล่าวถึง แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับสถานะของสตรีและการปฏิรูปกฎหมาย แนวพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 6 ที่เห็นได้ชัดจากบทความ เรื่อง “เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรืองคือ สภาพแห่งสตรี” และมีความสำคัญตอนหนึ่งกล่าวว่า “ในชั้นที่เจริญขึ้นมา ชายก็เป็นผู้บัญญัติกฎหมายแบบธรรมเนียมประเพณีขึ้นมาเพื่อความสะดวกของตน ทำให้สตรีเสียเปรียบทุกประการ” อย่างไรก็ตามแม้พระองค์จะทรงเห็นด้วยกับแนวคิดการมีผัวเดียวเมียเดียว ตามอย่างอารยประเทศตะวันตก แต่ตลอดรัชสมัยของพระองค์ได้ทรงคัดค้านและยับยั้งร่างกฎหมายดังกล่าวมาโดยตลอด โดยเกรงว่าถ้าประกาศกฎหมายนี้ออกมาประชาชนจะไม่ปฏิบัติตามทำให้กฎหมายไม่ได้รับการเคารพและปฏิบัติไม่ได้ ถือเป็น การลบล้างกฎหมายและยังจะก่อให้เกิดปัญหาลูกนอกสมรส ดังนั้นตลอดรัชกาลที่ 6-7 จึงไม่อาจประกาศใช้พระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัวได้ แม้จะมีการหยิบยกขึ้นมาพิจารณาหลายครั้ง¹

งานวิจัยของ ประลอง บุญปิ่น² เรื่อง “กฎหมายครอบครัวพื้นฐานความรู้ของประชาชนเกี่ยวกับบทบัญญัติที่สำคัญและพฤติกรรมการปฏิบัติ” งานวิจัยนี้ได้ศึกษากฎหมายครอบครัวของไทย จากธรรมเนียมประเพณีในสมัยกรุงสุโขทัย บทบัญญัติกฎหมายครอบครัวในสมัยอยุธยา การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายครอบครัวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายครอบครัวในรัชสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงการประกาศใช้ประมวลกฎหมายว่าด้วยครอบครัว และการแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อ พ.ศ. 2519 นอกจากนี้ได้มีการศึกษาถึง ธรรมเนียมประเพณีและบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวกับครอบครัว

งานวิจัยนี้ได้มีการสำรวจการรู้บทบัญญัติของกฎหมายครอบครัว จากกลุ่มคนที่อยู่ในเขตเมือง และชนบท ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ โดยข้อสรุปของงานศึกษานี้คือคนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจกับกฎหมายครอบครัว ประเด็นที่น่าสนใจอย่างหนึ่งของงานศึกษานี้คือถิ่นที่อยู่หลังการสมรส พบว่ามีจำนวนผู้หญิงที่ไปอยู่บ้านผู้ชายมากกว่า ที่ผู้ชายไปอยู่ที่บ้านผู้หญิง แต่ส่วนใหญ่ จะไปมีถิ่นที่อยู่ใหม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ในครอบครัวแบบดั้งเดิมเปลี่ยนไป การออกไปตั้งครอบครัวใหม่หมายถึง คู่สามีภรรยาต้องดิ้นรนในทางเศรษฐกิจมากขึ้น ซึ่งต่างจากสังคมล้านนาในอดีตที่ผู้ชายจะต้องย้ายเข้าไปเป็นแรงงานให้กับครอบครัวฝ่ายหญิง

¹ นันทิรา จำภิบาล, นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487, (กรุงเทพฯ : ปริชญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), หน้า 40-43.

² ประลอง บุญปิ่น, กฎหมายครอบครัวพื้นฐานความรู้ของประชาชนเกี่ยวกับบทบัญญัติที่สำคัญและพฤติกรรมการปฏิบัติ, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2528), หน้า 260-272.

ที่หมายถึงคู่สมรสที่มีบ้านมีที่สวนที่นาเพื่อทำมาหากิน การเป็นครอบครัวใหญ่เช่นนี้เป็นการลดสถานะเสี่ยงที่ผู้หญิงจะเผชิญกับความรุนแรงในครอบครัว เพราะผู้เป็นสามีมีสถานะแก่ผู้อาศัยในครอบครัวฝ่ายหญิง ในงานวิจัยนี้ยังมีประเด็นคำถามที่แสดงความคิดเห็นและเหตุผลว่าผู้ชายควรมีภรรยาหลายคนหรือไม่ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่างานวิจัยนี้ไม่ได้มีการแบ่งแยกเพศของผู้ตอบคำถาม เพราะกฎหมายครอบครัวเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ซึ่งความเป็นเพศจะเป็นตัวแปรที่สำคัญในการศึกษาวิเคราะห์คำตอบได้ต่อไปอีกและน่าจะเป็นผลดีในการการแก้ไขกฎหมายครอบครัว เพื่อให้มีความสมดุลระหว่างเพศในสังคม

งานศึกษากฎหมายมั่งรายศาสตร์

งานวิจัยของ พิธิชัย ไชยแสงสุขกุล และ อำนวย พรหมอนันต์ เรื่อง กฎหมายแห่งราชอาณาจักรสยาม¹ งานศึกษานี้มีส่วนที่เปรียบเทียบจุดอ่อนจุดแข็งของกฎหมายมั่งรายกับกฎหมายตรา 3 ดวง ประเด็น ที่น่าสนใจเริ่มตั้งแต่ การเสวยราชสมบัติของพญามังรายแห่งเมืองเงินยางเชียงแสนเมื่อปี พ.ศ. 1805 ทรงเป็นกษัตริย์แห่งราชวงศ์ลวจักราชองค์ที่ 25 เมื่อ พ.ศ. 1839 ทรงสร้างเมืองเชียงใหม่ และราชวงศ์มั่งราย ก็สืบราชสมบัติต่อมา รวม 18 พระองค์จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2101 ก่อนที่จะถูกพม่ายึดครอง รวมระยะเวลา 262 ปี ซึ่งกฎหมายมั่งรายถูกเริ่มนับตั้งแต่สร้างเมืองเชียงใหม่ ทั้งนี้จุดที่น่าสนใจอยู่ที่ราชวงศ์ลวจักราชที่มีกษัตริย์ปกครองก่อนหน้าพญามังราย 24 พระองค์ ก็น่าจะมีกฎหมายบ้านเมืองหรือกฎหมายใช้ ดังนั้นความสืบเนื่องของกฎหมายที่ใช้ในภูมิภาคนี้มาจนถึงกฎหมายมั่งราย จนสิ้นสุดการใช้กฎหมายมั่งรายเมื่อ พ.ศ. 2442 จึงน่าจะมีความสืบเนื่องกันมานับ 1,000 ปี (ผู้ศึกษา) ประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นว่าอารยธรรมและระเบียบแบบแผนในด้านโครงสร้างของระบบกฎหมาย สังคม มีความสมบูรณ์ยิ่งกว่าอาณาจักรอื่นใดในภูมิภาคเดียวกัน

ในอาณาจักรสยามกล่าวถึงไว้ว่าผู้นำของอาณาจักรและราชอำนาจไว้ว่าในแผ่นดินมีแต่สมเด็จพระมหากษัตริย์เป็นใหญ่เป็นสมมุติเทวดาผู้ใดที่ขัดขวางพระราชโองการก็คือคนที่ทำให้เสื่อมเสียแก่พระเชษฐาภาพ ภายในอาณาจักรสยามกษัตริย์ยังต้องหวาดระแวงจากการแย่งชิงราชสมบัติของพระญาติหรือขุนนางผู้ใหญ่เพื่อที่จะล้มล้างราชวงศ์เดิมและตั้งราชวงศ์ใหม่และภายในอาณาจักรสยามก็มีการแย่งชิงเปลี่ยนราชวงศ์หลาย ๆ กรณี ดังนั้นจึงมีกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อศึกษาในมาก อาทิ ในพิธีถือน้ำพิพัทธ์สัตยา ถ้าผู้ใดกินไม่หมด ต้องระวางโทษกบฏ

¹ พิธิชัย ไชยแสงสุขกุล และ อำนวย พรหมอนันต์, กฎหมายแห่งราชอาณาจักรสยาม, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้า, 2537), หน้า 396-400, 545.

ในอาณาจักรล้านนาผู้นำของอาณาจักร ได้แก่ ท้าวพญามหากษัตริย์และเจ้าเมืองท้าวพญาทั้งหลายซึ่งมีความชอบธรรมในการสืบสันตติวงศ์สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ หรือท้าวพญาผู้นั้นมีคุณสมบัติครบถ้วนด้วยคนทั้งหลายสมมุติให้เป็นท้าวพญาไม่ได้ด้วยชาติกำเนิดก็ได้

ประเด็นที่มาของ ผู้นำอาณาจักรที่แตกต่างกันระหว่างล้านนากับสยาม¹ ย่อมส่งผลถึงต่อผู้นำของอาณาจักรที่จะบัญญัติกฎหมายที่ใช้ปกครองคนในราชอาณาจักรงานศึกษานี้ได้มีการวิเคราะห์ระบบโครงสร้างของกฎหมายและวิเคราะห์เนื้อหาบทบัญญัติของกฎหมาย ในส่วนของการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างกฎหมายตราสามดวงกับกฎหมายล้านนา พบว่าในสถาบันการปกครองอาณาจักรสยามเป็นเทวบัญชา ในขณะที่อาณาจักรล้านนาเปรียบเทียบเป็นธรรมชาติของสิ่ง (Nature of Thing) ในสถาบันครอบครัว เหตุแห่งการหย่า อาณาจักรสยามถือว่า สิ้นบุญ อาณาจักรล้านนาถือว่าหมดเวรหมดกรรม ในสถาบันสังคมเรื่องความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และผี อาณาจักรสยามถือว่าเป็นสิ่งชั่วร้ายเสมอ ส่วนอาณาจักรล้านนาถือว่าผีมีทั้งผีมีคุณและผีชั่วร้าย

งานวิจัย ของ พิธินัย ไชยแสงสุขกุล และ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว เรื่อง “กฎหมายล้านนาโบราณ : วิเคราะห์ระบบโครงสร้างและเนื้อหาบทบัญญัติที่จารในใบลาน”² งานวิจัยนี้เป็นการปริวรรตกฎหมายล้านนา ถอดความและให้ความเข้าใจโดยใช้ภาษาแบบไทยกลาง งานศึกษาชุดนี้มีทั้งหมด 12 เล่ม นอกจากจะปริวรรตกฎหมายล้านนาแล้วยังปริวรรตกฎหมายเก่าของลาว กัมพูชา กฎหมายตราสามดวง ถือได้ว่างานศึกษาชุดนี้เป็นการปริวรรตกฎหมายเก่าที่สมบูรณ์ที่สุดในงานวิจัยภาค 3 เป็นการปริวรรตกฎหมายล้านนาโดยรวบรวมต้นฉบับของกฎหมายล้านนา 28 ฉบับ โดยการปริวรรตเป็นอักษรไทยและให้ความหมายแบบภาษาไทยด้วย ผู้วิจัยได้อธิบายภูมิหลังของกฎหมายมังรายศาสตร์ว่า มาจากความเชื่อและศาสนา นอกจากนี้ยังพบอิทธิพลของศาสนาฮินดูแฝงเข้ามาในความเชื่อของคนล้านนา

¹ แม้ว่าอาณาจักรล้านนาจะไม่มีประเพณีนิยมในการเป็นกษัตริย์แบบ เทวบัญชา แต่อาณาจักรล้านนาเกิด “ตนบุญ” ที่เกี่ยวเนื่องกับบุญบารมีในทางพุทธศาสนา และมีความหมายครอบคลุมไปถึง พระพุทธเจ้า กษัตริย์ เจ้าเมือง หรือสถานะต่าง ๆ ที่เหนือกว่าชาวบ้านทั่ว ๆ ไป การเกิดขึ้นของ “ตนบุญ” มักจะเกิดขึ้นเมื่อล้านนาเกิดความสั่นคลอนทางการเมือง อาทิ สมัยพม่าปกครอง (อังกะโก ลัตดาวัลย์ แซ่เขียว, การเมืองล้านนภายใต้อาณาจักรพม่า ระหว่างปี พ.ศ. 2101-2317, เชียงใหม่ : ปริญญาณิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527) บุคคลที่ถูกยกย่องจากชาวล้านนาในฐานะ “ตนบุญ” อย่างครูบาศรีวิชัย ในช่วงการครอบงำ ทางการเมืองจากสยามในล้านนา ที่สะท้อนให้เห็นความไม่พอใจ และการต่อต้านกับอำนาจใหม่ที่เข้ามาครอบงำ

² พิธินัย ไชยแสงสุขกุล และ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, กฎหมายล้านนาโบราณ : วิเคราะห์ระบบโครงสร้างและเนื้อหาบทบัญญัติที่จารบนใบลาน ภาคการวิจัยที่ 1 เล่มที่ 1 (ในจำนวน 12 เล่ม), หน้า 1-6 (บทคัดย่อ)

แต่ไม่ได้ชัดเจนมากนัก ความเชื่อและพุทธศาสนามีบทบาทต่อสถาบันครอบครัว และสถาบันสังคมของล้านนาอย่างมาก

งานวิจัยนี้ แบ่งกฎหมายล้านนาเป็น 2 ประเภท คือกลุ่มความคิดทางกฎหมาย และกลุ่มระบบโครงสร้างทางกฎหมายที่แบ่งเป็นกลุ่มที่มีโครงสร้างกฎหมายสมบูรณ์ครบทั้ง 9 เรื่องและกลุ่มที่มีเนื้อหาไม่สมบูรณ์ จากงานวิจัยพบว่ากฎหมายล้านนาได้สะท้อนให้เห็นถึง สภาพการปกครองชีวิต สังคม และครอบครัว อันแสดงถึงความซับซ้อนและเป็นระบบของสังคมใหญ่ที่สะสมและทับถมอารยธรรมมาเป็นเวลานาน งานวิจัยนี้ได้ให้ภาพของสถาบันครอบครัวจากกฎหมายมั่งรายศาสตร์ อาทิ ความเชื่อในพุทธศาสนา ถือว่าคู่สมรสเป็นคู่เวรคู่กรรมสั่งสมกันมาแต่ชาติปางก่อน การหย่าร้าง ถือเป็นการหมกเหมดกรรม

กฎหมายให้การคุ้มครองหญิงมากกว่าชาย หญิงมีสิทธิเลือกคู่ครอง การแต่งงานก็ด้วยความสมัครใจของหญิงโดยแท้ ชายจะต้องย้ายเข้ามาอยู่ในเรือนของฝ่ายหญิง

การคุ้มครองพรหมจรรย์ด้วยการอ้างผิดศีล ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของสถาบันครอบครัว

การรับมรดก ยึดหลักบุญคุณเลี้ยงดู พ่อ แม่ อยู่เหนือหลักสืบสายโลหิตตามลำดับอาวุโส ถ้าข้า เลี้ยงดูเจ้ามรดก หากมรดกสั่งเสียให้แก่ข้า ทายาทสืบสายโลหิตเข้าขัดขวางมิได้

อำนาจจัดการทรัพย์สินอยู่กับเจ้าของเรือน ซึ่งเป็นฝ่ายหญิง สิ้นส่วนตัว สิ้นสมรสแยกกันอย่างชัดเจน

การพิจารณาองค์ประกอบความผิดทางเพศ ถือ “เจตนา” และ “มีความชั่ว” เป็นหลักสำคัญ

วัตถุประสงค์ของการลงโทษมี 4 ประการคือ เพื่อแยกคนชั่วร้ายออกจากสังคม เพื่อชดใช้หรือเยียวยาค่าเสียหาย เพื่อมิให้เอาเยี่ยงอย่าง และเพื่อให้เกิดความรุ่งเรืองแก่สังคม¹

งานวิจัยของ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และ ลมุล จันท์หอมเรื่อง : วิเคราะห์กฎหมายล้านนา ประชุมกฎหมายครอบครัว การวิจัยนี้เป็นการรวบรวมต้นฉบับโบราณของกฎหมายล้านนา 17 ฉบับ ถือได้ว่างานปริวรรตกฎหมายล้านนาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายครอบครัว ที่สมบูรณ์มาก มีการกำหนดหัวข้อ อาทิ กฎหมายลักษณะหมั้น ลักษณะเมีย ลักษณะบุตร มิจฉาจาร ลักษณะชู้ ลักษณะหย่า ลักษณะมรดก และภายในแต่ละหัวข้อที่กำหนดไว้ก็ยังมีหัวข้อย่อยที่ระบุไว้อย่างชัดเจน การปริวรรตนี้เป็นการปริวรรตด้วยตัวอักษรไทย แต่อ่านแบบล้านนาจึงกลายเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับผู้อ่านและผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับภาษาเหนือแบบดั้งเดิม

¹ พิธีชัย ไชยแสงสุกุล และ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, กฎหมายล้านนาโบราณ : วิเคราะห์ระบบโครงสร้างและเนื้อหาบทบัญญัติที่จารในโบราณ ภาควิชาการวิจัยที่ 1 เล่ม 1 (ในจำนวน 12 เล่ม), หน้า 1-403.

วิทยานิพนธ์ของ ทวนศรี บัวนุช เรื่อง : การศึกษาความหมายในกฎหมายจารีต “มังรายศาสตร์” งานศึกษาของ ทวนศรี บัวนุช ศึกษาเอกสารชั้นต้นของ มังรายศาสตร์ 15 ฉบับโดยใช้มังรายศาสตร์ ต้นฉบับวัดคิตติวงศ์ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 122 หน้าลาน จารเมื่อ จ.ศ. 1198 (พ.ศ. 2379) เป็นหลัก งานศึกษานี้เป็นงานปริวรรตกฎหมายมังรายให้เป็นอักษรและอ่านแบบไทย ซึ่งเป็นประโยชน์ในแง่ของการนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายมังรายฉบับอื่น ๆ¹

ระเบียบวิธีวิจัย²

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาที่ใช้วิธีการที่เป็นหนึ่งในหลากหลายวิธีการศึกษาวิจัยของนักวิชาการด้านสตรีนิยม ชื่อที่ใช้เรียกกันทั่วไปคือ การวิเคราะห์สาระในแนวนักสตรีนิยม ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Feminist Content Analysis³ ซึ่งอาจจัดได้ว่าเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบหนึ่ง

ความจริงแล้ววิธีการศึกษาวิจัยแบบการวิเคราะห์สาระใช้กันอยู่ในหมู่นักวิชาการหลากหลายเพียงแต่เรียกชื่อต่างกันเท่านั้น นักสังคมวิทยามักเรียกวิธีการศึกษาแบบนี้ว่า การวิเคราะห์สาระ (Content Analysis) นักประวัติศาสตร์เรียกว่าการวิจัยเอกสาร (Archival Research) นักปรัชญาและนักวรรณคดีเรียกว่าการวิเคราะห์ตัวบท (Text Analysis) หรือวรรณคดีวิจารณ์ (Literary Criticism) ยิ่งกว่านั้นวิชาการที่หลากหลายเหล่านี้ก็ประยุกต์ใช้กรอบการวิเคราะห์หรือกรอบทำงาน (Framework) หรือบางคนเรียกว่ากรอบมโนทัศน์ (Conceptual Framework) ที่แตกต่างกันออกไปด้วย⁴

สิ่งที่วิธีการศึกษาวิจัยในแนวนี้ใช้เป็นวัตถุในการศึกษาเรียกว่าวัตถุทางวัฒนธรรม (Cultural Artifacts) ในความหมายว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ผลผลิตของมนุษย์มีมากมายชนิดล้วนมีที่มาจากทุกแง่มุมของชีวิตมนุษย์ ทั้งด้านโลกที่เป็นส่วนตัวไปจนถึงด้านสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม “ชั้นสูง” (“High” Culture) วัฒนธรรมมวลชน (Popular Culture) และชีวิตที่มี

¹ ทวนศรี บัวนุช, การศึกษาความหมายในกฎหมายจารีต มังรายศาสตร์, (เชียงใหม่ : ปรินุญานิพนธ์ศิลปศาสตร-มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2535), หน้า 272-273.

² ฉลาดชาย รมิตานนท์, ผู้เรียบเรียง, (เชียงใหม่ : ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547)

³ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Reinharz, S., Feminist Method in Social Research, Oxford University Press, 1992, p. 145-163.

⁴ Reinharz, Feminist Method in Social Research, Op.cit. p. 148.

การจัดระบบ (Organizational Life) ต่างเป็นสิ่งสร้างทั้งสิ้น นักสตรีนิยมถือว่สิ่งที่จะเป็นข้อจำกัดว่าอะไรควรจะเป็นว่เป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่เรารสามารถจะนำมาใช้เป็น “ตัวบท” (Text) ของการวิจัยมีแต่เพียงจินตนาการของนักวิจัยเท่านั้นเอง¹

“ตัวบท” (Text) ที่นักสตรีนิยมนำมาศึกษาวิจัย ได้แก่ หนังสือสำหรับเด็ก นิทานเกี่ยวกับนางฟ้า (Fairy Tales) ป้ายโฆษณางานเขียนแบบนิยายและไม่ใช่นิยายของนักสตรีนิยม งานศิลปะของเด็ก หนังสือแฟชั่น คู่มือเนตรนารี งานด้านวิจิตรศิลป์ ข้อความสำนวนซ้ำซากหรือเรื่องราวที่ใช้ภาษาหนังสือพิมพ์ (Newspaper Rhetoric) บันเทิงทางการแพทย์ เอกสารงานวิจัยที่ตีพิมพ์แล้ว หนังสือตำราทางสังคมวิทยา และคำอ้างอิงต่าง ๆ (Citation) เหล่านี้เป็นตัวอย่างจำนวนน้อยเท่านั้น²

วัตถุหรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่นำมาเป็นวัตถุดิบในการวิเคราะห์วิจัยอาจจะเป็นผลผลิตของกิจกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ในฐานะปัจเจกชนหรือผลผลิตขององค์กรทางสังคม เทคโนโลยีและแบบแผนทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ก็ได้ อนึ่งแม้กระทั่งการตีความต่าง ๆ (Interpretations) ของวัตถุดิบเหล่านี้ ก็ต้องถือว่าเป็นวัตถุหรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมด้วยเช่นเดียวกัน³

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาถือว่กฏหมายมังรายที่ดี ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และทัศนะมุมมองแบบสตรีนิยมต่างล้วนเป็นวัตถุหรือสิ่งประดิษฐ์สร้างทางวัฒนธรรมด้วยกันทั้งสิ้น แต่ทั้งสามสิ่งนี้ก็มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ศึกษายึดถือทัศนะของนักสตรีนิยมที่จัดประเภทวัตถุหรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมว่ามีมิติทางเพศสภาพอยู่ด้วยอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ บางสิ่งถูกประดิษฐ์หรือถูกสร้างหรือถูกผลิตขึ้นมาโดยผู้หญิง เกี่ยวกับผู้หญิงและเพื่อผู้หญิง แต่บางสิ่งถูกผลิตขึ้นมาโดยผู้ชายเกี่ยวกับผู้ชายและเพื่อผู้ชาย แต่ก็เป็นไปได้เช่นกันที่สิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมมีองค์ประกอบของทั้ง 2 ประเภท⁴ ดังนั้นในที่นี้ถือว่กฏหมายมังรายศาสตร์และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม เป็น “ตัวบท” ที่เขียนโดยผู้ชาย เกี่ยวกับผู้หญิง แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ของผู้ชาย หรือเพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งสังคมแบบชายเป็นใหญ่ ส่วนทัศนะมุมมองแนวสตรีนิยม นั้นถือว่าเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือวัตถุทางวัฒนธรรมที่สร้างโดยผู้หญิง เกี่ยวกับผู้หญิงและเพื่อผู้หญิง

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือในการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้กฏหมายมังรายศาสตร์และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็น “ตัวบท” ที่ผู้วิจัยอ่าน (Read) และ อ่านซ้ำ (Reread) โดยมีมิติมุมมอง

¹ Ibid. p. 146.

² Ibid. p. 147.

³ Ibid. p. 147.

⁴ Ibid. p. 147.

แนวคิดริเริ่ม เป็นแว่นขยาย (Lenses) ที่ช่วยในการอ่านและตีความ (Interpret)¹ ซึ่งการอ่านและตีความนี้มีลักษณะเป็นการรื้อสร้าง (Deconstruction) กล่าวคือเป็นการมองหาความขัดแย้งภายใน “ตัวบท” หนึ่ง ๆ หรือ ระหว่าง “ตัวบท”² ซึ่งในที่นี้คือกฎหมายมั่งรายศาสตร์และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ผู้ศึกษาถือว่าเป็นผลผลิตของระบบสังคมแบบชายเป็นใหญ่ ส่วนจุดสนใจที่เป็นแกนร่วมกันหรือ เป็นเรื่องราวเดียวกันของ “ตัวบท” ทั้งสองและ “แว่นขยาย” คือเรื่องราวทางเพศหรือประเวณีนั่นเอง

อนึ่ง อาจมีผู้ทักท้วงว่า “ตัวบท” ทั้งสองคือกฎหมายมั่งรายศาสตร์กับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กับมิติมุมมองแนวคิดริเริ่มเป็นวัตถุหรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่ต่างยุคสมัยและต่างสถานที่ (ต่างสังคมต่างวัฒนธรรม) จะนำมาอ่าน อ่านใหม่ และตีความใหม่ได้อย่างไร ผู้ศึกษาขอชี้แจงว่าในกระแสของวิธีคิดแบบหลังโครงสร้างนิยม (Post Structuralism) ก็คือ หลังทันสมัยนิยม (Post Modernism) ก็คือ และสตรีนิยมก็ดี ถือว่าเป็นเรื่องที่ทำได้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเกิดการให้ความสำคัญกับ “ผู้อ่าน” เพิ่มมากขึ้นแทนที่จะให้ความสำคัญกับ “ตัวบท” และ “ผู้เขียน” ดังที่เคยปฏิบัติกันมา

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้แยกองค์ประกอบของการศึกษาใน 3 ส่วนที่สำคัญคือ

1. เนื้อหาของ บทที่ 3 กฎหมายครอบครัว ในกฎหมายมั่งรายศาสตร์ การศึกษาในบทนี้เป็นค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ เพื่อถอดความกฎหมายครอบครัวที่เป็นภาษาล้านนา ให้เป็นภาษาไทยกลาง และอ่านแบบไทยกลาง
2. เนื้อหาของ บทที่ 4 การวิเคราะห์กฎหมายครอบครัว ในกฎหมายมั่งรายศาสตร์การวิเคราะห์ ในบทนี้เป็นการสรุปข้อกฎหมายครอบครัวและวิเคราะห์เนื้อหาของกฎหมาย ภายใต้แนวคิดของ สตรีนิยมสายถึงรากเหง้า (Radical Feminist) และสตรีนิยมสายเสรีนิยม (Liberal Feminist) เพราะ รากฐานของกฎหมายมั่งรายศาสตร์ นั้นตั้งอยู่บนฐานของอำนาจ อำนาจของกษัตริย์ที่อยู่กับแนวคิดพุทธศาสนา (ที่ถูกตีความอย่างผิดเพี้ยนและมีอคติทางเพศ) การใช้แนวคิดของสตรีนิยมสายถึงรากเหง้า เพราะข้อกฎหมายครอบครัวนี้มีข้อกฎหมายหลาย ๆ ข้อเกี่ยวข้องกับมิติของเรื่องประเวณี (Sexuality) เป็นส่วนประกอบที่ครอบงำความเป็นผู้หญิงให้ต้องอยู่ในกรอบจริยธรรมทางสังคม ส่วนการใช้แนวคิดสตรีนิยมสายเสรีนิยมจะช่วยให้เห็นอคติทางเพศต่อผู้หญิงในพื้นที่ของกฎหมายที่ดำรงอยู่มาอย่างยาวนาน

¹ Ibid. p. 153.

² Ibid. p. 148.

เนื้อหาของ บทที่ 5 การวิเคราะห์กฎหมายครอบครัว ในกฎหมายไทยปัจจุบัน การวิเคราะห์
ในบทนี้เป็นการถอดความหมายของกฎหมายเพื่อให้คนทั่วไปอ่านได้ง่าย และผู้ศึกษาได้แทรก
การวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดของสตรีนิยมสายเสรีนิยม และแนวคิดของสตรีนิยมสายถึงรากเหง้า
การใช้ทั้ง 2 แนวคิดนี้เพราะว่ารากฐานของกฎหมายครอบครัวนี้ ตั้งอยู่บนฐานคิดของความเท่าเทียม
(Equality) สิทธิมนุษยชน (Human's Rights) และความเสมอภาคทางเพศ (Gender Equality)
การวิเคราะห์ในบทนี้จึงเป็นการอธิบายข้อกฎหมายในบางข้อที่ไม่ได้บัญญัติบนฐานของ ความเท่า
เทียม สิทธิมนุษยชน และความเสมอภาคทางเพศ ซึ่งทั้งหมดมีฐานมาจากเหตุแห่งความเป็นเพศหญิง
ซึ่งแนวคิดสตรีนิยมสายถึงรากเหง้าให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องประเพณี และอธิบายว่าการกดขี่ทางเพศ
คือรากฐานของการกดขี่ผู้หญิงทั้งหมด

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่